

CHƯƠNG V. ĐƯỜNG TRÒN

Bài 13. MỞ ĐẦU VỀ ĐƯỜNG TRÒN

PHẦN A. KIẾN THỨC CẦN NHỚ

I. Đường tròn

Định nghĩa: Đường tròn tâm O bán kính R ($R > 0$),

kí hiệu là $(O; R)$, là hình gồm tất cả các điểm cách

điểm O một khoảng bằng R .

Kí hiệu $(O; R)$ hoặc (O)

A là một điểm của đường tròn (O) thì ta viết $A \in (O)$.

Khi đó còn nói đường tròn (O) đi qua điểm A hay điểm A

nằm trên đường tròn (O) .

Trên hình vẽ ta thấy:

- Điểm A nằm trên đường tròn (O) .
- Điểm C nằm trong đường tròn (O) .
- Điểm B nằm ngoài đường tròn (O) .

Tổng quát:

- Điểm M nằm trên đường tròn $(O; R)$ nếu $OM = R$.
- Điểm M nằm trong đường tròn $(O; R)$ nếu $OM < R$.
- Điểm M nằm ngoài đường tròn $(O; R)$ nếu $OM > R$.

II. Tính đối xứng của đường tròn

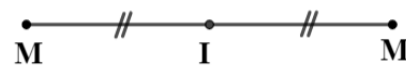
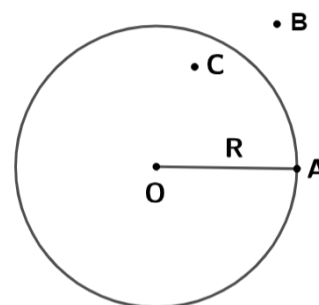
1. Đối xứng tâm

Hai điểm M và M' gọi là đối xứng tâm với nhau qua điểm I (hay qua tâm I) nếu I là trung điểm của đoạn thẳng MM' .

2. Đối xứng trục

Hai điểm M và M' gọi là đối xứng trục với nhau qua đường thẳng d (hay qua trục d) nếu d là đường trung trực của đoạn MM' .

III. Tâm và trục đối xứng của đường tròn

- Đường tròn là hình có tâm đối xứng, tâm của đường tròn là tâm đối xứng của nó.
- Đường tròn là hình có trục đối xứng, mỗi đường thẳng qua tâm của đường tròn là một trục đối xứng của nó.
- Đường tròn có một tâm đối xứng, nhưng có vô số trục đối xứng.

PHẦN B. PHÂN LOẠI CÁC BÀI TẬP

I. Xác định điểm nằm trên, nằm trong, nằm ngoài đường tròn

Bài toán 1. Trong mặt phẳng toạ độ Oxy, cho các điểm

$M(0;2)$, $N(0;-3)$ và $P(2;-1)$. Vẽ hình và cho biết trong các điểm đã cho, điểm nào nằm trên, điểm nào nằm trong, điểm nào nằm ngoài đường tròn $(O;\sqrt{5})$? Vì sao?

Hướng dẫn: Dựng đường tròn tâm O, bán kính $\sqrt{5}$ trên mặt phẳng toạ độ (xem hình vẽ bên).

Giả sử điểm $A(2;1) \Rightarrow OA = \sqrt{2^2 + 1^2} = \sqrt{5}$.

Lời giải

(Xem hình vẽ).

* Điểm $M(0;2) \Rightarrow OM = 2$ và M thuộc Oy.

* Điểm $N(0;-3) \Rightarrow ON = 3$ và N thuộc Oy.

* Điểm $P(2;-1) \Rightarrow OP = \sqrt{2^2 + 1^2} = \sqrt{5}$.

Ta có: $OM = 2 < \sqrt{5}$ nên M nằm trong đường tròn tâm O, bán kính $\sqrt{5}$.

$ON = 3 > \sqrt{5}$ nên N nằm ngoài $(O;\sqrt{5})$

$OP = \sqrt{5}$ nên điểm P nằm trên $(O;\sqrt{5})$.

Bài toán 2. Cho đường tròn $(O;R)$ và năm điểm M, N, P, Q, K (hình vẽ).

So sánh độ dài các đoạn thẳng OM, ON, OH, OK, OP với R.

Lời giải

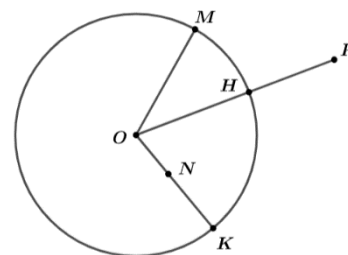
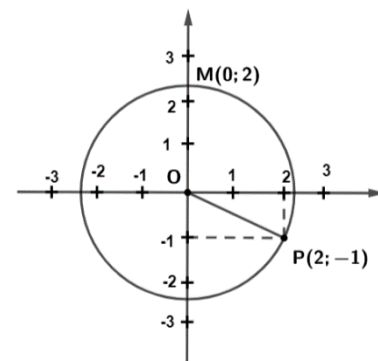
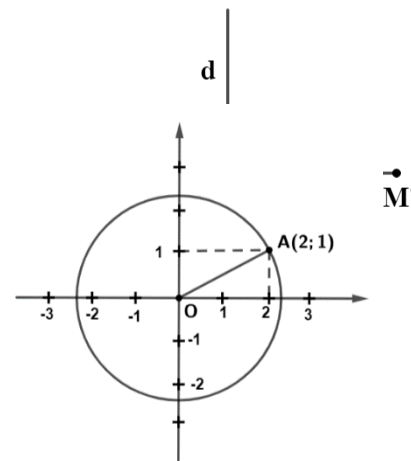
Ta có ba điểm M, H, K nằm trên đường tròn $(O;R)$ nên $OM = OH = OK = R$.

Điểm N nằm bên trong $(O;R)$ nên $ON < R$

Điểm P nằm bên ngoài $(O;R)$ nên $OP > R$.

Bài toán 3. Cho đường tròn (O), bán 5 cm và bốn điểm A, B, C, D thoả mãn $OA = 3$ cm,

$OB = 4$ cm, $OC = 7$ cm, $OD = 5$ cm. Hãy cho biết mỗi điểm A, B, C, D nằm trên, nằm trong hay nằm ngoài đường tròn (O).

Lời giải

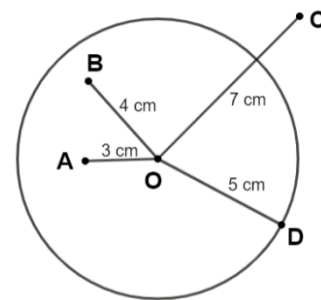
$OA = 3\text{ cm}$ ($3 < 5$) nên điểm A nằm trong đường tròn $(O; 5)$.

$OB = 4\text{ cm}$ ($4 < 5$) nên điểm B nằm trong đường tròn $(O; 5)$.

$OC = 7\text{ cm}$ ($7 > 5$) nên điểm C nằm ngoài đường tròn $(O; 5)$.

$OD = 5\text{ cm}$ nên điểm D nằm trên đường tròn $(O; 5)$ hay

$D \in (O; 5)$.

II. Chứng minh nhiều điểm cùng thuộc đường tròn

Bài toán 4. Cho tam giác ABC vuông tại A có $AB = 3\text{ cm}$, $AC = 4\text{ cm}$. Chứng minh rằng các điểm A, B, C thuộc cùng một đường tròn. Tính bán kính của đường tròn đó.

Lời giải

Xét tam giác ABC vuông tại A.

Theo định lý Pythagore, ta có:

$$BC^2 = AB^2 + AC^2 = 3^2 + 4^2$$

$$\Rightarrow BC = \sqrt{3^2 + 4^2} = 5(\text{cm})$$

Gọi O là trung điểm của BC, ta có:

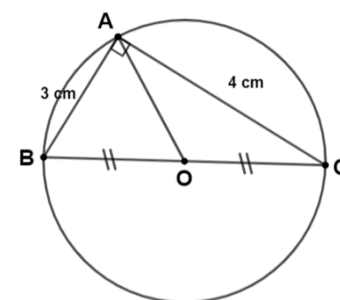
$$OB = OC = \frac{BC}{2} = \frac{5}{2} = 2,5(\text{cm})$$

Mặt khác OA là trung tuyến của tam giác ABC vuông tại A

Ta có $OA = OB = OC = 2,5(\text{cm})$

Nên ba điểm A, B, C thuộc đường tròn tâm O là trung điểm đoạn BC và bán kính

$R = 2,5(\text{cm})$.

Bài toán 5. Cho tam giác ABC đều có cạnh a, các đường cao BD và CE cắt nhau tại H.

Chứng minh rằng bốn điểm B, E, D, C cùng thuộc một đường tròn. Hãy xác định tâm và bán kính của đường tròn ấy.

Hướng dẫn: Chúng ta đưa về bài toán 1, ở đây có hai tam giác vuông cùng chung cạnh huyền BC.

Lời giải

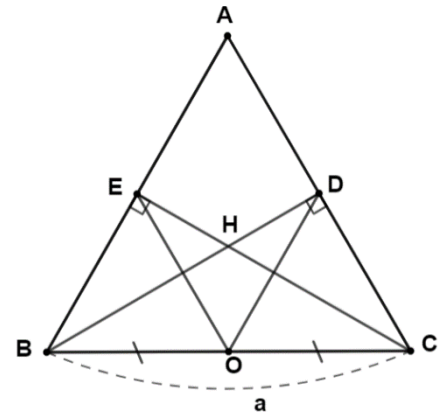
Gọi O là trung điểm của BC.

Các tam giác vuông BDC và BEC có chung cạnh huyền BC và OD, OE là các trung tuyến tương ứng

$$\text{Ta có } OD = OE \left(= \frac{1}{2} BC \right)$$

$$\Rightarrow OD = OE = OB = OC = \frac{1}{2} a.$$

Vậy bốn điểm B, E, D, C cùng thuộc đường tròn tâm O là trung điểm của BC và bán kính bằng $\frac{a}{2}$.

Bài toán 6. Cho hình chữ nhật ABCD có AD = 18cm và CD = 12cm. Chứng minh rằng bốn điểm A, B, C, D cùng thuộc một đường tròn. Tính bán kính của đường tròn đó.

Lời giải

Gọi O là giao điểm của hai đường chéo AC và BD

Ta có: OA = OB = OC = OD (Tính chất hai đường chéo của hình chữ nhật) Vậy bốn điểm

A, B, C, D cùng thuộc đường tròn tâm O bán kính OA.

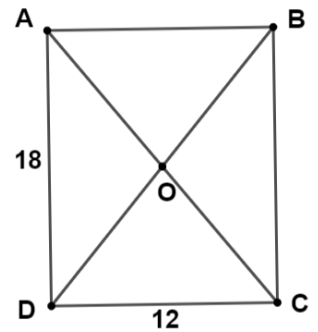
Xét tam giác vuông ADC vuông tại D.

Theo định lý Pythagore ta có:

$$AC^2 = AD^2 + CD^2 = 18^2 + 12^2$$

$$\Rightarrow AC = \sqrt{18^2 + 12^2} = 6\sqrt{13}(\text{cm})$$

Vậy bán kính của đường tròn (O) đi qua bốn điểm A, B, C, D là $\frac{6\sqrt{13}}{2}$.

Bài toán 7. Chứng minh rằng các trung điểm của các cạnh của hình thoi cùng nằm trên một đường tròn.

Lời giải

Gọi E, G, H, I lần lượt là trung điểm của bốn cạnh AB, BC, CD, DA của hình thoi và O là giao điểm của hai đường chéo AC và BD.

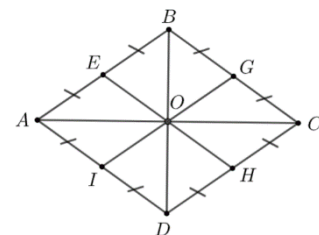
Ta có OE, OG, OH, OI lần lượt là các đường trung tuyến của các tam giác vuông ΔAOB, ΔBOC, ΔCOD, ΔDOA

$$\Rightarrow OE = \frac{1}{2} AB, OG = \frac{1}{2} BC, OH = \frac{1}{2} CD, OI = \frac{1}{2} AD$$

Mà AB = BC = CD = AD (cạnh hình thoi)

$$\Rightarrow OE = OG = OH = OI$$

Chứng tỏ bốn điểm E, G, H, I cùng thuộc đường tròn (O).

Bài toán 8. Cho hình vuông ABCD. Trên cạnh AB lấy điểm M, trên cạnh AD lấy N sao cho

$AM = AN$. Kẻ AH vuông góc với DM ($H \in DM$) và AH cắt BC tại P . Chứng minh rằng năm điểm C, D, N, H, P cùng thuộc một đường tròn.

Lời giải

Ta có $\widehat{A_1} = \widehat{D_1}$ (cùng phụ với $\widehat{M_1}$)

Do đó $\triangle ABP = \triangle DAM$ (g.c.g) $\Rightarrow BP = AM \Rightarrow PC = ND$.

Lại có $PC \parallel ND$ và $\widehat{BCD} = 90^\circ$ (gt)

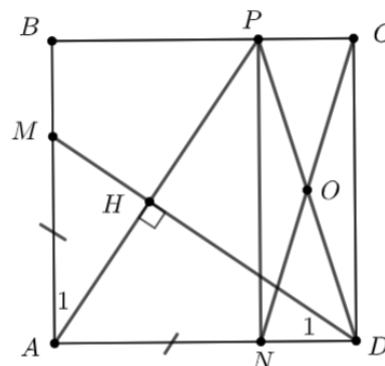
$\Rightarrow$ PCDN là hình chữ nhật. Gọi O là giao điểm của hai đường chéo PD và CN ta có O là

tâm đường tròn đi qua bốn điểm P, C, D, N .

Mặt khác $\triangle PHD$ vuông (gt) có HO là trung tuyến

$\Rightarrow HO = OP = OD$ hay H thuộc đường tròn tâm O .

Vậy năm điểm C, D, N, H, P cùng thuộc đường tròn (O).

Bài toán 9. Tứ giác ABCD có hai đường chéo AC và BD vuông góc với nhau. Gọi M, N, R, S lần lượt là trung điểm của các cạnh AB, BC, CD và AD. Chứng minh rằng: Bốn điểm M, N, R, S cùng thuộc một đường tròn.

Lời giải

Ta có MN là đường trung bình của $\triangle ABC$

$\Rightarrow MN \parallel AC$ và $MN = \frac{AC}{2}$

tương tự $SR \parallel AC$ và $SR = \frac{AC}{2}$

Do đó MNRS là hình bình hành

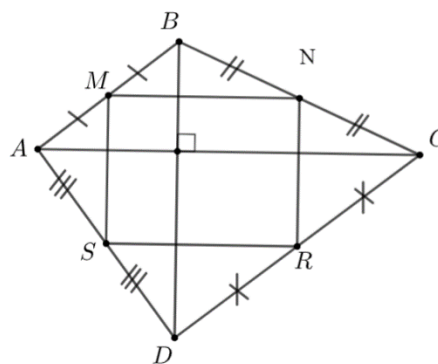
Mặt khác $BD \perp AC$ (gt) $\Rightarrow MN \perp BD$

Ta còn có $MS \parallel NR \parallel BD$

Do đó $MN \perp MS$ hay MNRS là hình chữ nhật

$\Rightarrow$ 4 điểm M, N, R, S cùng thuộc đường tròn tâm O là giao điểm của hai đường chéo MR và

NS bán kính $\frac{MR}{2}$.

Bài toán 10. Cho tam giác ABC nhọn. Chứng minh rằng các trung điểm của ba cạnh, các trung điểm của ba đoạn thẳng nối ba đỉnh với trực tâm chân của ba đường cao của tam giác cùng thuộc một đường tròn. (Đường tròn 9 điểm hay đường tròn Euler).

Lời giải

Gọi I, K, L lần lượt là trung điểm của ba cạnh AB, BC, AC

M, N, P lần lượt là trung điểm của HA, HB, HC

Chân ba đường cao kẻ từ A, B, C lần lượt là D, E, F.

Ta có IL là đường trung bình của $\triangle ABC$

$$\Rightarrow IL \parallel BC \text{ và } IL = \frac{BC}{2}$$

$$\text{Tương tự } NP \parallel BC \text{ và } NP = \frac{BC}{2}$$

Do đó ILPN là hình bình hành.

Mặt khác $AD \perp BC$ (gt)

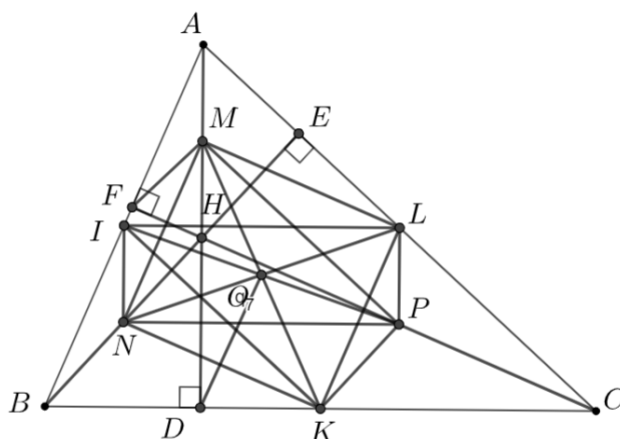
$$\Rightarrow IL \perp AD.$$

Ta còn có $IN \parallel LP \parallel AD \Rightarrow IN \perp IL$

hay ILPN là hình chữ nhật.

Chứng minh tương tự KLMN cũng là hình chữ nhật, hai hình chữ nhật này có chung đường chéo NL. Nên NL, PI, MK cắt nhau tại một điểm O là trung điểm của NL.

Từ đó ta có 6 điểm M, L, P, K, N, I cùng nằm trên đường tròn đồng tâm O. Lại có $\triangle MDK$ vuông tại D có DO là trung tuyến $\Rightarrow OD = OM = OK$ hay D thuộc đường tròn đường kính MK. Chứng minh tương tự ta có hai điểm E, F cùng thuộc đường tròn O.

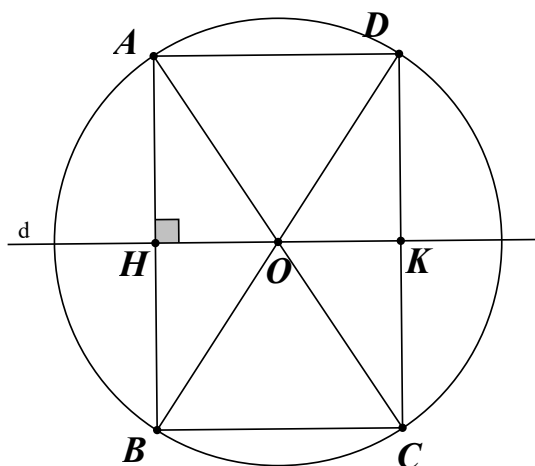
Bài toán 11. Cho đường tròn (O) đường thẳng d đi qua O và điểm A thuộc (O) nhưng không thuộc d. Gọi B là điểm đối xứng với A qua d; C và D lần lượt là điểm đối xứng với A và B qua O.

a) Ba điểm B, C và D có thuộc (O) không? Vì sao?

b) Chứng minh tứ giác ABCD là hình chữ nhật.

c) Chứng minh rằng C và D đối xứng với nhau qua d.

Lời giải

a) Xét tứ giác $ABCD$ có hai đường chéo AC cắt BD tại (O) .

Ta có B là điểm đối xứng với A qua d nên $d \perp AB$ tại H và $HA = HB$.

Xét tam giác AOB có đường cao OH đồng thời là đường trung tuyến (cmt) nên $\triangle AOB$ cân tại $OH \Rightarrow OB = OA$.

$$A \in (O) \Rightarrow B \in (O)$$

Điểm C đối xứng với A qua $O \Rightarrow OC = OA$, tương tự $OD = OB$.

Đó đó $OD = OC = OB = OA$ mà $A \in (O) \Rightarrow B, C, D \in (O)$.

b) Xét tứ giác $ABCD$ có AC cắt BD tại O và $OA = OB = OC = OD$ nên $ABCD$ là hình bình hành (tứ giác có hai đường chéo cắt nhau tại trung điểm mỗi đường)

Lại có $AC = BD$ nên tứ giác $ABCD$ là hình chữ nhật (hình bình hành có hai đường chéo bằng nhau).

c) Tứ giác $ABCD$ là hình chữ nhật (cmt) $\Rightarrow CD \parallel AB$ mà $AB \perp d$ (tính chất đối xứng qua một đường thẳng) $\Rightarrow CD \perp d$.

Tam giác COD cân tại O có OK là đường cao nên đồng thời là trung trực $\Rightarrow DK = KC$.

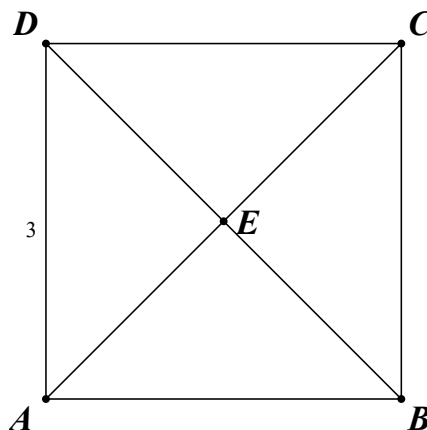
Ta có: $\begin{cases} d \perp CD \\ DK = CK \end{cases}$ chứng tỏ C đối xứng với D qua d .

Bài toán 12. Cho hình vuông $ABCD$ có E là giao điểm của hai đường chéo.

a) Chứng minh rằng có một đường tròn đi qua bốn điểm A, B, C và D . Xác định tâm đối xứng và chỉ ra hai trục đối xứng của đường tròn đó.

b) Tính bán kính của đường tròn ở câu a, biết rằng hình vuông có cạnh bằng 3 cm .

Lời giải

a) E là giao điểm của hai đường chéo AC và BD của hình vuông $ABCD$.

Nên $EA = EB = EC = ED$. Chứng tỏ 4 điểm A, B, C, D thuộc đường tròn tâm E .

Tâm đối xứng là điểm E .

Hai trục đối xứng là AC và BD .

b) Ta có: $AC \perp BD$ (tính chất hai đường chéo của hình vuông)

Tam giác AEB vuông cân tại E có cạnh huyền $AB = 3\text{ cm}$.

Đặt $EB = EA = R$.

Theo định lí Pythagore ta có: $AB^2 = R^2 + R^2 \Rightarrow AB^2 = 2R^2$

$$\Rightarrow R^2 = \frac{AB^2}{2} \text{ hay } R^2 = \frac{3^2}{2} \Rightarrow R = \sqrt{\frac{9}{2}} = \frac{3\sqrt{2}}{2}.$$

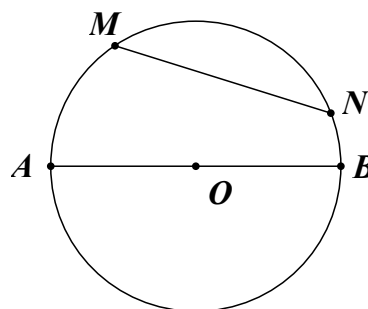
Vậy bán kính của đường tròn ở câu a là $\frac{3\sqrt{2}}{2}$ (cm).

Bài 14. CUNG VÀ DÂY CỦA MỘT ĐƯỜNG TRÒN

PHẦN A. KIẾN THỨC CẦN NHỚ

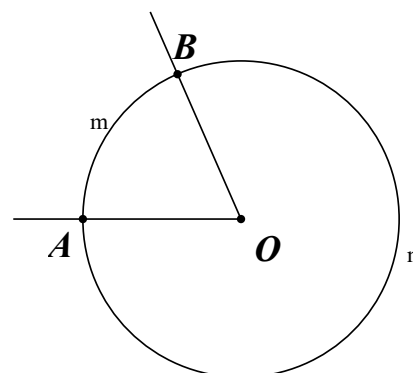
1. Khái niệm dây và đường kính của đường tròn

- Đoạn thẳng nối hai điểm tùy ý của một đường tròn gọi là một dây (hay dây cung) của đường tròn CD .
  - Mỗi dây đi qua tâm là một đường kính của đường tròn AB
  - * Quan hệ giữa dây và đường kính
- Định lí: Trong một đường tròn, đường kính là dây cung lớn nhất.

2. Góc ở tâm, cung và số đo của một cung

- Khái niệm góc ở tâm và cung tròn
- Cho hai điểm A và B cùng thuộc một đường tròn. Hai điểm ấy chia đường tròn thành hai phần, mỗi phần gọi là một cung tròn (hay cung). Hai điểm A và B là hai mút (hay đầu mút) của mỗi cung đó.
- Góc ở tâm là góc có đỉnh trùng với tâm của đường tròn.
- Kí hiệu $\widehat{AmB}$ và $\widehat{AnB}$ góc ở tâm $\widehat{AOB}$.

Chú ý:

- Khi góc AOB không bẹt thì cung nằm trong góc AOB gọi là cung nhỏ $\widehat{AmB}$. Kí hiệu $\widehat{AB}$.
- Cung còn lại, $\widehat{AnB}$ gọi là cung lớn.
- Khi góc AOB bẹt thì mỗi cung AB được gọi là một nửa đường tròn.
- Ta còn nói góc AOB chắn cung AB hay cung AB bị chắn bởi góc AOB .
- Cách xác định số đo của một cung

Số đo của một cung được xác định như sau:

- Số đo của nửa đường tròn bằng 180° .
- Số đo của cung nhỏ bằng số đo của góc ở tâm chắn cung đó.
- Số đo của cung lớn bằng hiệu giữa 360° và số đo của cung nhỏ có chung hai mút.
- Số đo của cung AB được kí hiệu số $\widehat{AB}$ (hình vẽ trên).

$$\text{sđ } \widehat{AmB} = \widehat{AOB} = \alpha, \text{ sđ } \widehat{AnB} = 360^\circ - \alpha$$

Chú ý:

- Cung có số đo n° còn gọi là cung n° , cả đường tròn được coi là cung 360° .
- Một điểm coi là cung 0° .
- Hai cung trên một đường tròn gọi là bằng nhau nếu chúng có cùng số đo.

PHẦN B. PHÂN LOẠI CÁC BÀI TẬP

1. Các bài toán về chứng minh

Bài toán 1. Cho nửa đường tròn đường kính AB và một điểm M tùy ý thuộc nửa đường tròn đó. Chứng minh rằng khoảng cách từ M đến AB không lớn hơn $\frac{AB}{2}$.

Hướng dẫn: Áp dụng bất đẳng thức Cauchy với $a, b \geq 0$, ta có $\sqrt{ab} \leq \frac{a+b}{2}$.

Lời giải

Gọi khoảng cách từ M đến AB là MH và bán kính đường tròn (O) là R . Ta có

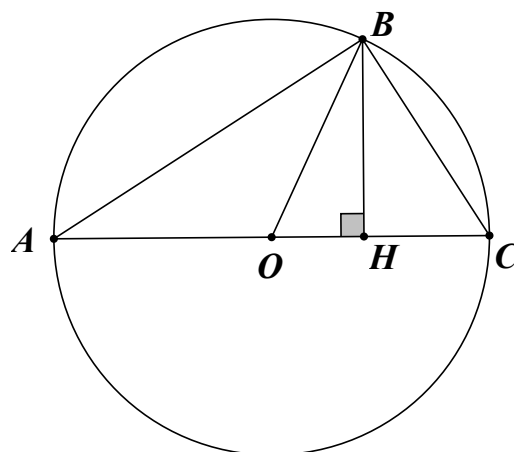
$$OM = OA = OB (= R).$$

Đó đó $\triangle AMB$ vuông tại M .

$$\text{Ta có } \triangle MHA \sim \triangle BHM (g \cdot g) \Rightarrow \frac{MH}{HA} = \frac{BH}{HM}$$

$$\Rightarrow MH = \sqrt{HA \cdot HB} \leq \frac{HA + HB}{2} \leq \frac{AB}{2}$$

$$\Rightarrow MH^2 = HA \cdot HB \text{ (đpcm).}$$

Bài toán 2. Cho tam giác nhọn ABC . Đường tròn tâm O đường kính BC cắt các cạnh AB và AC lần lượt tại M và N . Chứng minh $MN < BC$.

Lời giải

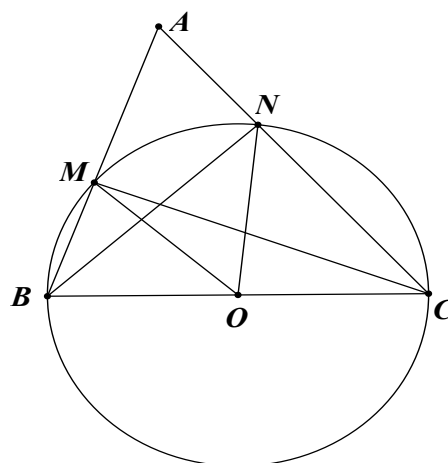
Dễ thấy các tam giác BMC và BNC đều là các tam giác vuông lần lượt tại M và N và OM, ON lần lượt là các trung tuyến.

Ta có $OM = ON = OB = OC (= R, \text{ trong đó } R \text{ là bán kính đường tròn đường kính } BC)$

Xét tam giác MON , ta có $MN < OM + ON$ (bất đẳng thức tam giác)

$$\text{Mà } OM + ON = OB + OC = BC$$

Vậy $MN < BC$.

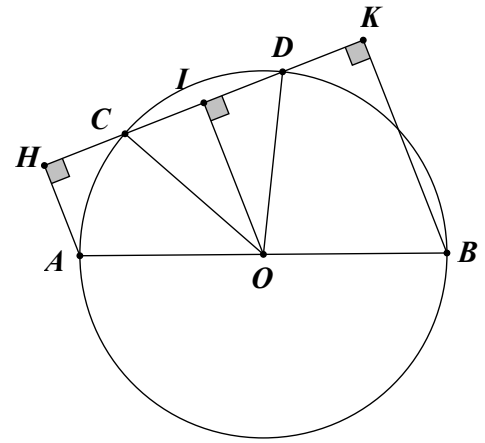

Ta có thể kết luận theo bài học: “Trong một đường tròn dây lớn nhất là đường kính”.

Bài toán 3. Cho đường tròn (O) đường kính AB , dây CD không cắt đường kính AB . Gọi H và K theo thứ tự là chân các đường vuông góc kẻ từ A và B đến CD . Chứng minh rằng $CH = DK$.

Lời giải

Kẻ $OI \perp CD$, tam giác COD cân tại O nên đường cao OI đường tròn đường trung tuyến $\Rightarrow IC = ID$.
Lại có $AHKB$ là hình thang vuông.
($AH \parallel BK (\perp HK)$) mà OI là đường trung bình nên I là trung điểm của HK ta có $IH = IK$
 $\Rightarrow HI - CI = KI - ID$ hay $CH = DK$

Nhận xét: Do $HI = KI$ và $IC = ID$ nên ta có $HI + ID = IK + IC$ hay $HD = KC$. Ta có bài toán sau:

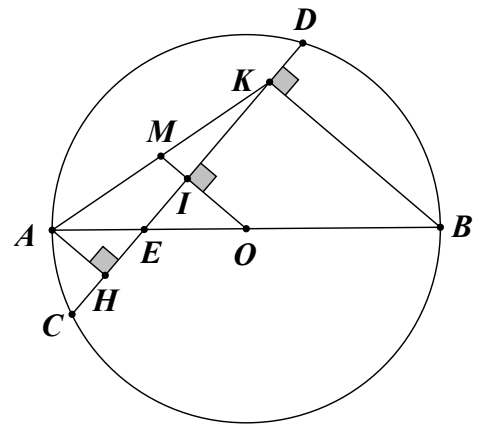
Cho đường tròn (O) đường kính AB , dây CD không cắt đường kính AB . Gọi H, K theo thứ tự là chân các đường vuông góc hạ từ A, B đến CD . Chứng minh rằng $HD = CK$ (Học sinh tự giải).

Trường hợp dây CD cắt đường kính AB đưa ta đến bài toán 4 sau đây.

Bài toán 4. Cho đường tròn (O) đường kính AB , dây CD cắt đường kính AB tại E . Gọi H, K theo thứ tự là chân các đường vuông góc kẻ từ A và B đến CD . Chứng minh rằng $CH = DK$.

Lời giải

Kẻ $OI \perp CD$ ta có $IC = ID$ (tam giác COD cân tại O nên đường cao đồng thời là đường trung tuyến)
 $OI \parallel KB$
Gọi M là giao điểm của OI và AK ta có M là trung điểm của AK .
Xét $\triangle AKH$ có M là trung điểm của AK
 $MI \parallel AH$ (vì cùng $\perp CD$)
 $\Rightarrow I$ là trung điểm của HK hay $IH = IK$ (2)
Từ (1) và (2) $\Rightarrow IC - IH = ID - IK$ hay $CH = DK$

Nhận xét: Theo bài toán 1. Trên dây CD ta lấy thêm điểm M .

Khi đó $OI \leq OM$. Mà $OM = \frac{AH + BK}{2}$ (tính chất đường trung bình của hình thang)

$\Rightarrow AH + BK \leq 2OM$. Chúng ta sẽ có bài toán sau:

Bài toán 5. Cho đường tròn $(O; R)$ đường kính AB . M là điểm cố định nằm trong đường tròn (M khác O) và CD là dây cung quay quanh M . Gọi H, K lần lượt là hình chiếu của A và B lên CD . Xác định vị trí của dây CD để $AH + BK$ lớn nhất.

Hướng dẫn: Kẻ $OI \perp CD$.

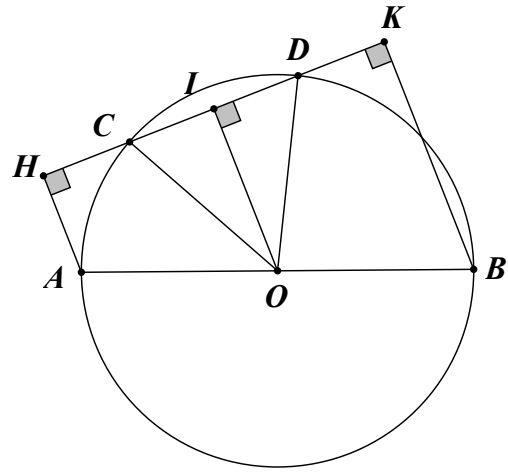
Lời giải

Ta có AH, BK cùng vuông góc với CD
 $\Rightarrow$ Tứ giác $ABKH$ là hình thang và có OI là đường trung bình

$$OI = \frac{AH + BK}{2} \Rightarrow AH + BK = 2OI$$

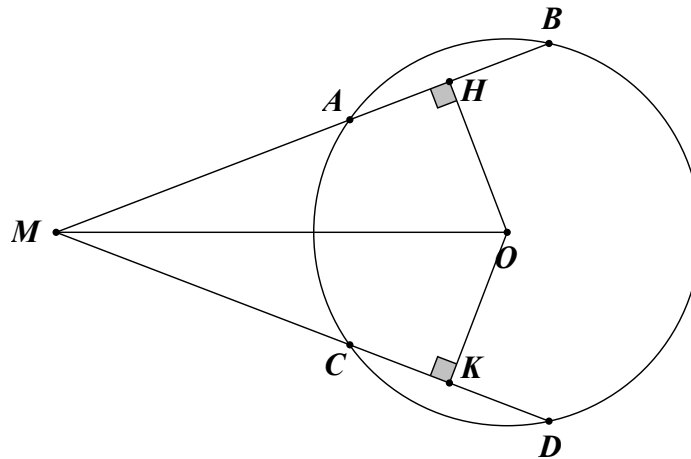
Ta có $OI \leq OM$ (đường vuông góc ngắn hơn đường xiên)

Dấu "=" xảy ra khi $OM \perp CD$

Bài toán 6. Cho đường tròn (O). Các dây AB và CD bằng nhau, các tia BA và DC cắt nhau tại điểm M nằm bên ngoài đường tròn. Gọi H, K lần lượt là trung điểm của AB và CD . Chứng minh rằng $MA = MC$.

Lời giải

Ta có $AB = CD$ (gt) $\Rightarrow OH = OK$ (liên hệ giữa dây và khoảng cách đến tâm)

Xét tam giác vuông MHO theo định lý Pythagore: $MH^2 = MO^2 - OH^2$

Tương tự với $\triangle MKO$, ta có $MK^2 = MO^2 - OK^2$ mà $OH = OK \Rightarrow MH = MK$ (1)

Lại có $OH \perp AB$ (gt) $\Rightarrow HA = HB = \frac{AB}{2}$

Tương tự $KC = KD = \frac{CD}{2}$ mà $AB = CD$

$\Rightarrow HA = CK$ (2)

Từ (1) và (2) $\Rightarrow MH - HA = MK - CK$

hay $MA = MC$

Nhận xét: Trường hợp hai dây AB, CD không bằng nhau, chẳng hạn $AB > CD$ ta có bài toán sau:

Bài toán 7. Cho đường tròn (O) hai dây AB và CD sao cho $AB > CD$. Các tia BA và DC cắt nhau tại M nằm bên ngoài đường tròn. Gọi H, K theo thứ tự là trung điểm của AB và CD. Hãy so sánh MH và MK.

Hướng dẫn: Ta có $MH^2 = MO^2 - OH^2$ và $MK^2 = MO^2 - OK^2$ mà $OH < OK$ (vì $AB > CD$) $\Rightarrow MH > MK$

Nhận xét: Trường hợp điểm M nằm bên trong đường tròn ta có bài toán tương tự.

Bài toán 8. Cho M là điểm nằm bên trong đường tròn (O), vẽ qua M, hai dây AB và CD sao cho $AB > CD$. Gọi H, K theo thứ tự là trung điểm của AB và CD. Chứng minh rằng: $MH > MK$.

Lời giải

Nối M với O.

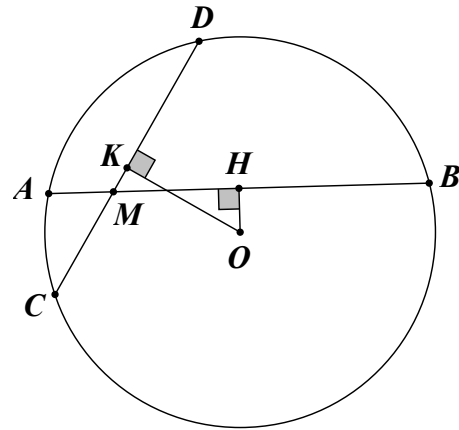
Xét tam giác vuông OHM có:

$$MH^2 = OM^2 - OH^2$$

Tương tự với tam giác vuông OKM có

$$MK^2 = OM^2 - OK^2$$

Mà $AB > CD$ (gt) $\Rightarrow OH < OK \Rightarrow MH > MK$

Bài toán 9. Từ điểm P nằm bên ngoài đường tròn (O; R) và $OP = 2R$. Một đường thẳng qua P cắt đường tròn (O) tại A và B (A nằm giữa B và P) và $AB = R$. Gọi H là chân đường vuông góc kẻ từ O đến BP. Qua P kẻ một đường thẳng khác cắt đường tròn (O) tại C và D (C, D khác phía với AB so với OP). Kẻ $OK \perp CD$. So sánh AB và CD biết $OK < \frac{R\sqrt{3}}{2}$.

Lời giải

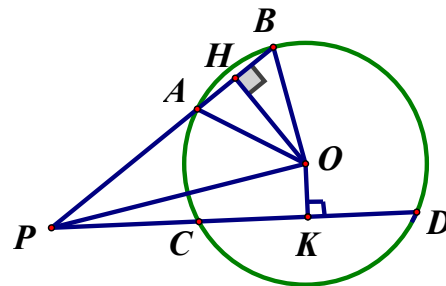
Ta có $OH \perp BP$. Tam giác AOB cân tại O nên đường cao OH đồng thời là đường trung tuyến H là trung điểm của AB:

$$HA = HB = \frac{AB}{2} = \frac{R}{2}.$$

Xét tam giác vuông AHO ta có:

$$OH = \sqrt{OA^2 - AH^2} = \sqrt{R^2 - \left(\frac{R}{2}\right)^2} = \frac{R\sqrt{3}}{2}$$

Mà $OK < \frac{R\sqrt{3}}{2}$ (gt) $\Rightarrow OK < OH \Rightarrow AB < CD$.

Bài toán 10. Cho điểm A cố định ở bên trong đường tròn $(O; R)$ và A không trùng với O. BC là dây cung quay quanh A. Xác định vị trí của dây cung BC lúc dây cung BC ngắn nhất.

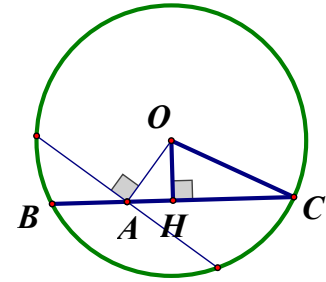
Lời giải

Kẻ $OH \perp BC$ (H thuộc BC).

Ta có $OH \leq OA$ (không đổi)

BC ngắn nhất $\Leftrightarrow OH$ lớn nhất $\Leftrightarrow OH = OA \Leftrightarrow H = A$.

Vậy: Khi BC vuông góc với OA tại A thì độ dài dây BC ngắn nhất.

II. Tính toán

Bài toán 11. Cho đường tròn $(O; 5 \text{ cm})$ là một dây bất kì của đường tròn đó. Biết $AB = 6 \text{ cm}$.

- Tính khoảng cách từ O đến đường thẳng AB.
- Tính $\tan \alpha$ nếu góc ở tâm chắn cung AB bằng 2α .

Lời giải

a) Gọi khoảng cách từ O đến đường thẳng AB là OH

Tam giác AOB cân tại O nên đường cao OH

cũng đồng thời là đường trung tuyến hay

$$AH = BH = \frac{AB}{2} = \frac{6}{2} = 3 (\text{ cm}).$$

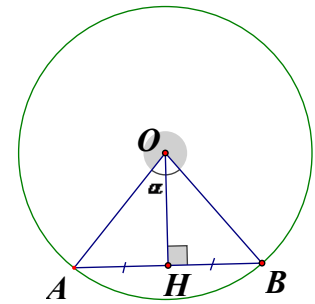
Xét tam giác AHO vuông tại H, theo định lý Pythagore, ta có:

$$OA^2 = AH^2 + OH^2 \Rightarrow OH^2 = OA^2 - AH^2 = 5^2 - 3^2$$

$$OH = \sqrt{5^2 - 3^2} = 4 (\text{ cm})$$

b) Khi $\widehat{AOB} = 2\alpha \Rightarrow \widehat{AOH} = \widehat{BOH} = \frac{\widehat{AOB}}{2} = \frac{2\alpha}{2} = \alpha$ (vì tam giác AOB cân tại O nên đường cao OH đồng thời là đường phân giác).

Xét tam giác AHO vuông tại H, ta có: $\tan \alpha = \frac{AH}{OH} = \frac{3}{4}$.

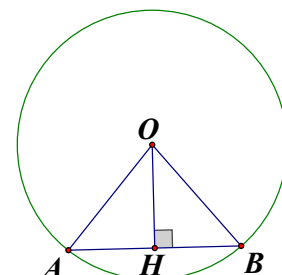
Bài toán 12. Tâm O của một đường tròn (cách dây AB của nó một khoảng 3 cm. Tính bán kính của đường tròn (O), biết rằng cung nhỏ AB có số đo bằng 100° (làm tròn kết quả đến hàng phần mười).

Lời giải

Ta biết rằng số đo cung nhỏ chính là số đo

của góc ở tâm hay $\widehat{AOB} = 100^\circ$.

Tam giác AOB cân tại O có OH là đường cao đồng thời cũng là đường phân giác.

$$\widehat{AOH} = \widehat{BOH} = \frac{\widehat{AOB}}{2} = \frac{100^\circ}{2} = 50^\circ.$$

Tam giác AOH vuông tại H có cạnh góc vuông OH = 3 cm, góc nhọn $\widehat{AOH} = 50^\circ$ (cmt).

Theo định lý về hệ thức lượng trong tam giác vuông, ta có:

$$OH = OA \cos \widehat{AOH} \Rightarrow OA = \frac{OH}{\cos 50^\circ} \approx 4,7.$$

Vậy bán kính của đường tròn (O) là 4,7 (cm).

Bài toán 13. Cho đường tròn (O; R) và một dây cung AB. Gọi I là trung điểm của AB. Tia OI cắt cung AB tại M.

a) Cho $R = 5$ cm, $AB = 6$ cm. Tính độ dài dây cung MA.

b) Cho MN là đường kính của đường tròn (O; R) biết $AN = 10$ cm và dây $AB = 12$ cm. Tính bán kính R.

Lời giải

a) Ta có I là trung điểm của dây AB (gt)

$$\Rightarrow IA = IB = \frac{AB}{2} = \frac{6}{2} = 3 \text{ (cm)} \text{ (định lý}$$

đường kính và dây cung)

Trong tam giác vuông AIO ta có:

$$OI = \sqrt{AO^2 - AI^2} = \sqrt{5^2 - 3^2} = 4 \text{ (cm)} \text{ (định lý Pythagore)}$$

$$\Rightarrow IM = OM - OI = 5 - 4 = 1 \text{ (cm)}$$

Xét tam giác vuông AIM lại có:

$$AM = \sqrt{AI^2 + IM^2} = \sqrt{3^2 + 1^2} = \sqrt{10} \text{ (cm)} \text{ (định lý Pythagore)}$$

b) Chứng minh như trên ta có:

$$IA = IB = \frac{AB}{2} = \frac{12}{2} = 6 \text{ (cm)}$$

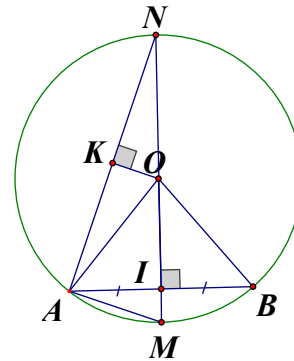
$$\text{Xét tam giác vuông AIN ta có: } NI = \sqrt{AN^2 - AI^2} = \sqrt{10^2 - 6^2} = 8 \text{ (cm)}$$

$$\text{Kẻ } OK \perp AN \text{ ta có } KA = KN = \frac{AN}{2} = \frac{10}{2} = 5 \text{ (cm)}$$

Và các tam giác vuông AIN và OKN đồng dạng (g.g)

$$\Rightarrow \frac{NO}{NA} = \frac{NK}{NI} \Rightarrow NO = \frac{NA \cdot NK}{NI} = \frac{10 \cdot 5}{8} = 6,25 \text{ (cm)}$$

$$\text{Vậy } R = 6,25 \text{ (cm)}$$

Bài toán 14: Cho đường tròn (O) đường kính $AB = 2R$. Một dây CD không đi qua tâm O sao cho

$\widehat{COD} = 90^\circ$ và CD cắt đường thẳng AB tại E (D nằm giữa hai điểm E và C), biết $OE = 2R$.
Tính độ dài EC và ED theo R

Hướng dẫn: Bạn hãy vẽ hình theo thứ tự sau:

Dựng $(O; R)$

Vẽ hai bán kính $OC \perp OD$

Nối CD kéo dài

Dựng $(O; 2R)$

Lấy E là giao điểm của $(O; 2R)$ và đường thẳng CD

Lời giải

Ta có $\widehat{COD} = 90^\circ$ (gt) nên $\triangle COD$ vuông cân tại O
ta có:

$$CD = \sqrt{OC^2 + OD^2} = \sqrt{2R^2} = R\sqrt{2}$$

Kẻ $OH \perp CD$, tam giác COD cân tại O
nên đường cao OH đồng thời là đường
trung tuyến hay $HC = HD$

$$\Rightarrow HC = HD = OH = \frac{CD}{2} = \frac{R\sqrt{2}}{2}$$

Xét tam giác vuông OHE , ta có:

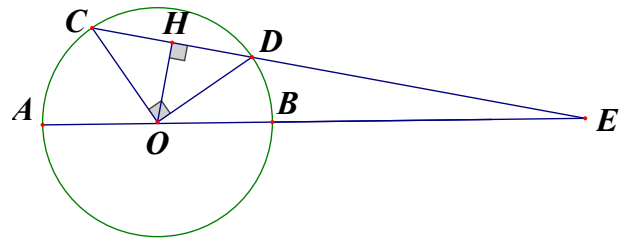
$$EH = \sqrt{OE^2 - OH^2} \quad (\text{định lý Pythagore})$$

$$EH = \sqrt{(2R)^2 - \left(\frac{R\sqrt{2}}{2}\right)^2} = \frac{R\sqrt{14}}{2}$$

$$ED = EH - HD = \frac{R\sqrt{14}}{2} - \frac{R\sqrt{2}}{2}$$

$$= \frac{R\sqrt{14} - R\sqrt{2}}{2} = \frac{R\sqrt{2}(\sqrt{7} - 1)}{2}$$

$$EC = EH + HC = \frac{R\sqrt{14} + R\sqrt{2}}{2} = \frac{R\sqrt{2}(\sqrt{7} + 1)}{2}$$

Bài toán 15. Cho đường tròn $(O; 10 \text{ cm})$ dây $AB = 16 \text{ cm}$.

a) Tính khoảng cách từ tâm O đến dây AB .

b) Lấy K thuộc dây AB sao cho $AK = 14 \text{ cm}$. Vẽ dây PQ vuông góc với AB tại K . Chứng tỏ $AB = PQ$.

Lời giải

a) Kẻ $OH \perp AB$, ta có: $HA = HB = \frac{AB}{2} = \frac{16}{2} = 8 \text{ (cm)}$

Xét tam giác vuông AOH , ta có

$$\begin{aligned} OH &= \sqrt{OA^2 - AH^2} \text{ (định lý Pythagore)} \\ &= \sqrt{10^2 - 8^2} = 6 \text{ (cm)}. \end{aligned}$$

b) Ta có: $KB = AB - AK = 16 - 14 = 2 \text{ (cm)}$

Do $HK = HB - KB = 8 - 2 = 6 \text{ (cm)}$

Kẻ $OI \perp PQ$, khi đó tứ giác $OHKI$ là hình chữ nhật có hai cạnh kề

$OH = KI = 6 \text{ (cm)}$ nên là hình vuông.

Do đó: $OH = OI = 6 \text{ (cm)}$.

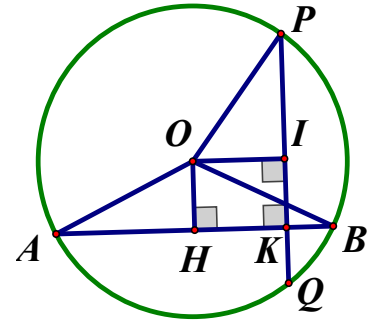
Tam giác OHB vuông tại H . Theo định lý Pythagore, ta có:

$$OB^2 = OH^2 + HB^2 \Rightarrow HB^2 = OB^2 - OH^2 \Rightarrow HB = \sqrt{OB^2 - OH^2}.$$

Tương tự với tam giác OIP , ta có: $IP = \sqrt{OP^2 - OI^2}$

Mà $OB = OP (= R)$ và $OH = OI \text{ (cmt)} \Rightarrow HB = IP$

Tam giác AOB cân tại O có OH là đường cao nên đồng thời là đường trung tuyến hay H là trung điểm của AB , tương tự I là trung điểm của PQ mà $HB = IP \text{ (cmt)} \Rightarrow AB = PQ \text{ (đpcm)}$.

Bài toán 16. Cho đường tròn (O) hai dây AB và CD song song với nhau biết $AB = 3 \text{ cm}$, $CD = 4 \text{ cm}$. Khoảng cách giữa hai dây là $3,5 \text{ cm}$. Tính bán kính đường tròn (O) .

Lời giải

Kẻ $OH \perp AB$ tam giác AOB cân tại O nên đường cao OH đồng thời là đường trung tuyến

hay $HA = HB = \frac{AB}{2} = \frac{3}{2} = 1,5 \text{ (cm)}$.

Mặt khác vì $AB \parallel CD$ nên $OH \perp CD$ tại K

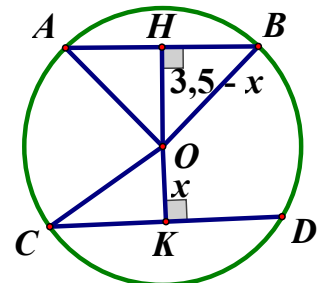
ta cũng có

$$KC = KD = \frac{CD}{2} = \frac{4}{2} = 2 \text{ (cm)}$$

Khi đó các tam giác AHO và CKO vuông. Theo định lý Pythagore:

$$\left. \begin{aligned} AH^2 + OH^2 &= OA^2 (= R^2) \\ CK^2 + OK^2 &= OC^2 (= R^2) \end{aligned} \right\} \Rightarrow AH^2 + OH^2 = CK^2 + OK^2 \text{ (*)}$$

Đặt $OK = x \Rightarrow OH = 3,5 - x \text{ (**)}$

Thay (**) vào (*) ta có

$$\begin{aligned} 1,5^2 + (3,5 - x)^2 &= 2^2 + x^2 \\ \Leftrightarrow 2,25 + 3,5^2 - 7x + x^2 &= 4 + x^2 \\ \Leftrightarrow -7x &= -10,5 \\ \Leftrightarrow x &= 1,5 \text{ (cm)}. \end{aligned}$$

Xét tam giác vuông CKO ta có: $CO^2 = OK^2 + CK^2$ (định lý Pythagore)

$$\begin{aligned} R^2 &= 1,5^2 + 2^2 = 6,25 \\ \Rightarrow R &= 2,5 \text{ (cm)}. \end{aligned}$$

Bài toán 17. Gọi I là trung điểm của dây cung AB không qua tâm của đường tròn $(O; R)$. Qua I vẽ dây cung CD.

- Chứng tỏ $CD \geq AB$. Tìm độ dài nhỏ nhất, lớn nhất của các dây quay quanh I.
- Cho $R = 5 \text{ cm}$, $OI = 4 \text{ cm}$. Tính độ dài dây cung ngắn nhất qua I.
- Chứng tỏ rằng: $\widehat{OAI} > \widehat{ODI}$.

Lời giải

- Kẻ $OK \perp CD$, ta có tam giác OKI vuông tại K $\Rightarrow OI \geq OK$ (cạnh huyền lớn hơn cạnh góc vuông).

có I là trung điểm của AB (gt).

Tam giác AOB cân tại O ($OA = OB = R$) nên đường trung tuyến OI đồng thời là đường cao hay $OI \perp AB$.

Xét tam giác vuông AIO, theo định lý Pythagore: $AI = \sqrt{OA^2 - OI^2}$.

Tương tự với tam giác vuông OKD: $KD = \sqrt{OD^2 - OK^2}$

Mà $OI > OK$ (cmt) $\Rightarrow KD > AI$, mà K là trung điểm của CD và I là trung điểm của AB $\Rightarrow CD \geq AB$.

Dấu " $=$ " xảy ra khi $CD = AB$.

Do đó độ dài nhỏ nhất của CD bằng AB hay CD trùng với AB. Hiển nhiên đường kính qua I là dây lớn nhất.

- Ta có $\triangle OIA$ vuông tại I:

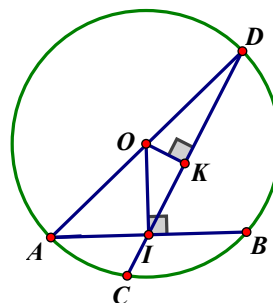
$$AI = \sqrt{OA^2 - OI^2} = \sqrt{5^2 - 4^2} = 3 \text{ (cm)}$$

Do đó dây cung $AB = 6 \text{ (cm)}$.

$$c) \sin \widehat{OAI} = \frac{OI}{OA} = \frac{OI}{R}; \sin \widehat{ODI} = \frac{OK}{OD} = \frac{OK}{R}$$

$$\text{Mà } OI > OK \Rightarrow \frac{OI}{R} > \frac{OK}{R}$$

$$\text{hay } \sin \widehat{OAI} > \sin \widehat{ODI} \Rightarrow \widehat{OAI} > \widehat{ODI}.$$

III. Toán thực tế

Bài toán 18. Trên mặt một chiếc đồng hồ có các vạch chia như hình vẽ.

Hỏi cứ sau mỗi khoảng thời gian 36 phút:

- Đầu kim phút vạch nên một cung có số đo bằng bao nhiêu độ?
- Đầu kim giờ vạch nên một cung có số đo bằng bao nhiêu độ?

Lời giải

a) Kim phút vạch nên một cung sau 36 phút là:

$$6^\circ \cdot 36 = 216^\circ.$$

b) Kim giờ quay chậm hơn kim phút là 12 lần, ta có:

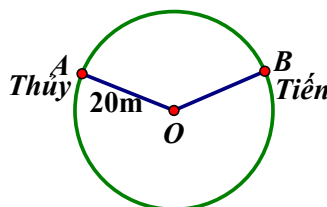
$$216^\circ : 12 = 18^\circ.$$

Bài toán 19. Trong một trò chơi, hai bạn

Thủy và Tiến cùng chạy trên một đường tròn tâm O có bán kính 20 m (hình vẽ).

Có thời điểm nào dây AB nối vị trí của

hai bạn đó có độ dài bằng 41 m hay không? Vì sao?

Lời giải

Không có thời điểm nào dây AB nối vị trí của hai bạn đó có độ dài bằng 41 m : vì độ dài dây AB không vượt quá độ dài đường kính: $2 \cdot 20 = 40$ (m) của đường tròn.

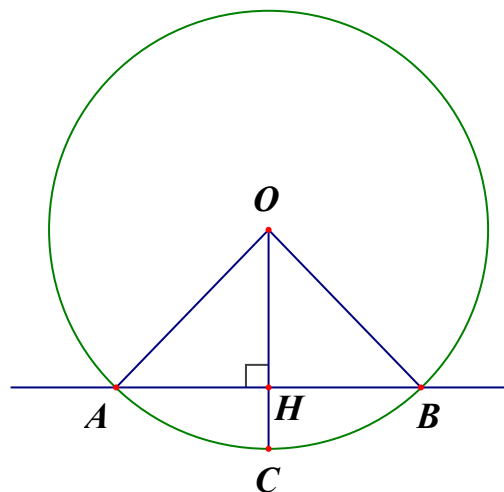
Do đó $AB \leq 40$.

Bài toán 20. Có thể xem guồng nước (còn gọi là cọn nước) là một công cụ hay cỗ máy có dạng hình tròn, quay được nhờ sức nước chảy (hình a). Guồng nước thường thấy ở các vùng miền núi. Nhiều guồng nước được làm bằng tre, dùng để đưa nước lên ruộng cao, giã gạo hoặc làm một số việc khác.

Giả sử ngăn nước ngăn cách giữa phần trên và phần dưới của một guồng nước được biểu thị bởi cung ứng với một cây dài 4 m và điểm ngấp sâu nhất là 0,5 m (hình b, điểm ngấp sâu nhất là điểm C , ta có $AB = 4$ m và $HC = 0,5$ m. Dựa vào đó, em hãy tính bán kính của guồng nước.

a)

b)

Lời giải

Gọi bán kính của đường tròn (O) là R , ta có:

$$OA = OB = OC = R \text{ và } OH = OC - HC = R - 0,5 = R - \frac{1}{2}$$

Tam giác AOB cân tại O nên đường cao OH đồng thời là đường trung tuyến hay H là trung điểm của AB , ta có:

$$HA = HB = \frac{AB}{2} = \frac{4}{2} = 2 \text{ (cm)}$$

Xét tam giác AHO vuông tại H . Theo định lí Pythagore, ta có:

$$\begin{aligned} OA^2 &= OH^2 + AH^2 \text{ hay } R^2 = \left(R - \frac{1}{2}\right)^2 + 2^2 \\ \Leftrightarrow R^2 &= R^2 - 2 \cdot \frac{1}{2}R + \frac{1}{4} + 4 \\ \Leftrightarrow R &= \frac{1}{4} + 4 \Leftrightarrow R = \frac{17}{4} = 4,25 \text{ (m)}. \end{aligned}$$

Vậy bán kính của guồng nước là 4,25 (m).

Bài 15. ĐỘ DÀI CỦA CUNG TRÒN.

DIỆN TÍCH HÌNH QUẠT TRÒN VÀ HÌNH VÀNH KHUYÊN

PHẦN A. KIẾN THỨC CẦN NHỚ

1. Độ dài của cung tròn

Công thức tính độ dài của cung tròn $(O; R)$

$$C = \pi d = 2\pi R$$

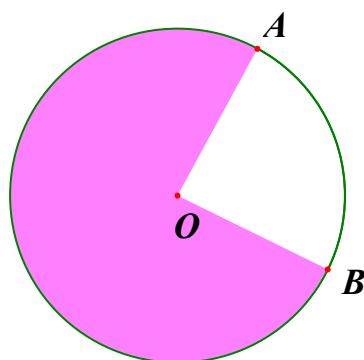
(d là đường kính của đường tròn, C là độ dài của đường tròn)

Độ dài l của cung n° trên đường tròn $(O; R)$ là $l = \frac{\pi}{180} n.R$.

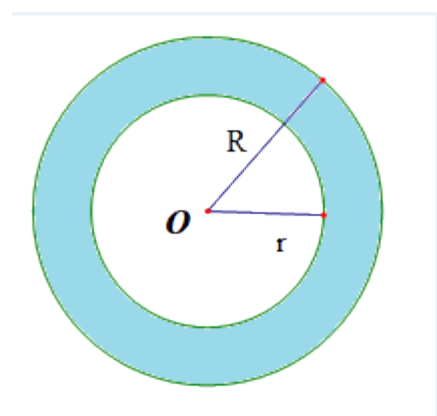
2. Hình quạt tròn và hình vành khuyên

Định nghĩa

1) Hình quạt tròn là phần hình tròn giới hạn bởi một cung tròn và hai bán kính đi qua hai đầu mút của cung đó (Hình a).

Hình a

Hình b

2) Hình vành khuyên (còn gọi là hình vành khăn) là phần nằm giữa hai đường tròn có cùng tâm và bán kính khác nhau (còn gọi là hai đường tròn đồng tâm) (Hình b).

Diện tích của hình quạt tròn và hình vành khuyên

$$S_q = \frac{n}{360} \pi R^2 = \frac{lR}{2}.$$

(S_q : diện tích hình quạt tròn; R : bán kính ứng với cung n°)

$$S_v = \pi(R^2 - r^2) \text{ với } R > r$$

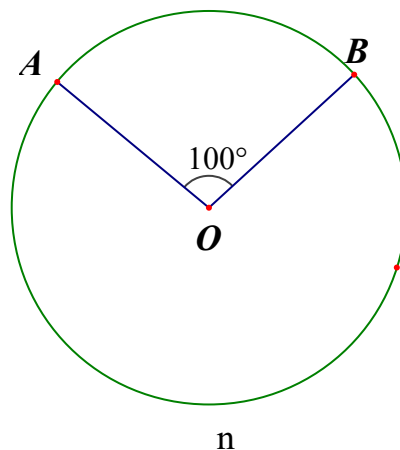
(S_v : diện tích hình vành khuyên; R, r : bán kính của hai đường tròn đồng tâm).

PHẦN B. PHÂN LOẠI CÁC BÀI TẬP

I. Tính độ dài các cung tròn. Diện tích các hình

Bài toán 1. Cho A và B là hai điểm trên đường tròn $(O; 0,8)$ sao cho $\widehat{AOI} = 100^\circ$. Tính số đo và độ dài các cung có hai mút A, B .

Lời giải

A, B là hai điểm trên (O) nên sẽ có hai cung.

Cung nhỏ AB bị chắn bởi góc ở tâm AOB

$$\text{sd} \widehat{AB} = \widehat{AOB} = 100^\circ.$$

Do đó độ dài của cung nhỏ AB là:

$$l = \frac{100}{180} \cdot \pi \cdot 8 = \frac{40}{9} \pi (\text{cm})$$

Cung lớn AnB có số đo:

$$\text{sd} \widehat{AnB} = 360^\circ - 100^\circ = 260^\circ$$

Do đó độ dài của cung lớn là:

$$l = \frac{260}{180} \cdot \pi \cdot 8 = \frac{104}{9} \pi (\text{cm}).$$

Bài toán 2. Tính độ dài cung 90° của đường tròn $(O; 6 \text{ cm})$.

Lời giải

Ta có: $n = 90^\circ$ và $R = 4 \text{ cm}$. Do đó độ dài cung:

$$l = \frac{90}{180} \cdot \pi \cdot 6 = 3\pi (\text{cm}).$$

Bài toán 3. Tính diện tích hình quạt tròn có bán kính 4 cm , ứng với cung 36° .

Lời giải

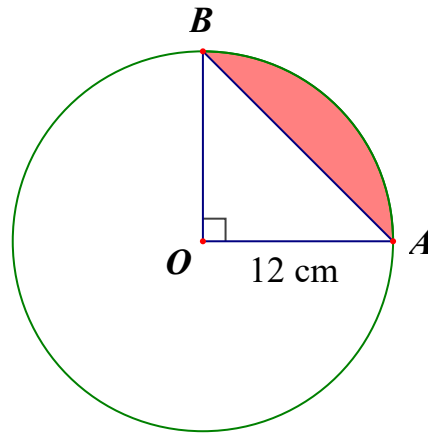
Ta có: $n = 36^\circ$ và $R = 4 \text{ cm}$. Do đó độ dài cung:

$$S_q = \frac{36}{360} \cdot \pi \cdot 4^2 = 1,6\pi (\text{cm}^2).$$

Bài toán 4. (Xem hình vẽ)

a) Tính diện tích hình quạt tròn tâm O cung nhỏ AB .

b) Tính diện tích hình giới hạn bởi dây AB và cung nhỏ AB (gọi là hình viên phân tâm O cung nhỏ AB). Làm tròn kết quả đến hàng phần mười centimet vuông).

Lời giải

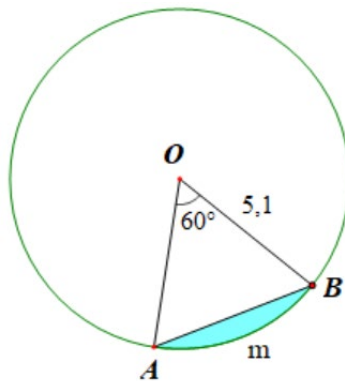
a) Ta có: $\widehat{AOB} = 90^\circ$ nên $sđ \widehat{AB} = \widehat{AOB} = 90^\circ$. Do đó: $S_q = \frac{90}{360} \cdot \pi \cdot 12^2 = 36\pi \text{ (cm}^2\text{)}$.

b) Ta có: $S_{vp} = S_q - S_{AOB}$ (S_{vp} là diện tích hình viên phân; S_{AOB} là diện tích tam giác AOB).

$$S_{AOB} = \frac{1}{2} OA \cdot OB = \frac{1}{2} \cdot 12 \cdot 12 = 72 \text{ (cm}^2\text{)}$$

$$\text{Vậy } S_{vp} = 36\pi - 72 \approx 41,0 \text{ (cm}^2\text{)}.$$

Bài toán 5. Phần hình tròn được giới hạn bởi một cung và dây căng cung đó gọi là hình viên phân. Tính diện tích hình viên phân AmB , biết góc ở tâm $\widehat{AOB} = 60^\circ$ và bán kính đường tròn là 5,1 cm (hình vẽ) (kết quả làm tròn đến hàng phần trăm của cm^2).

Lời giải

Gọi S_{vp} là diện tích hình viên phân, S_q là diện tích hình quạt và S_{AOB} là diện tích tam giác AOB .

$$\text{Ta có: } S_q = \frac{60}{360} \cdot \pi \cdot (5,1)^2 \approx 13,62 \text{ (cm}^2\text{)}.$$

Xét $\triangle AOB$ cân tại O ($OA = OB = R$) có $\widehat{AOB} = 60^\circ$ nên tam giác AOB đều.

$$\text{Do đó } S_{AOB} = \frac{R^2 \sqrt{3}}{4} = \frac{(5,1)^2 \cdot \sqrt{3}}{4} \approx 11,26 \text{ (cm}^2\text{)}$$

$$\text{Do đó } S_{vp} = S_q - S_{AOB} = 13,62 - 11,26 \approx 2,36 \text{ (cm}^2\text{)}.$$

II. Đơn thức đồng dạng

Bài toán 6. Tính diện tích hình vành khuyên nằm giữa hai đường tròn đồng tâm có bán kính là 6 cm và 4 cm.

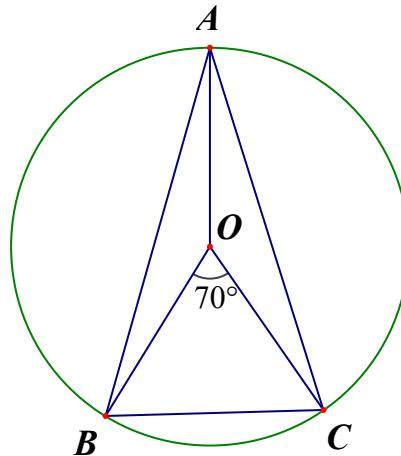
Lời giải

Gọi S_v là diện tích hình vành khuyên cần tính.

$$\text{Ta có: } S_v = \pi \cdot (6^2 - 4^2) = 20\pi \text{ (cm}^2\text{)}.$$

Bài toán 7. Cho đường tròn $(O; 4 \text{ cm})$ và ba điểm A, B, C trên đường tròn đó sao cho tam giác ABC cân tại đỉnh A và số đo cung nhỏ BC bằng 70° .

- Giải thích tại sao hai cung nhỏ AB và AC bằng nhau.
- Tính độ dài của các cung BC, AB và AC (làm tròn kết quả đến hàng phần mười).

Lời giải

a) Nối O với A . Xét tam giác AOB và tam giác AOC có:

OA : cạnh chung, $AB = AC$ (gt),

$OB = OC (= 4 \text{ cm})$

Do đó $\triangle AOB = \triangle AOC$ (c.c.c)

$$\Rightarrow \widehat{AOB} = \widehat{AOC} \Rightarrow sđ \widehat{AB} = sđ \widehat{AC}$$

b) Gọi độ dài của cung BC là l_1 , ta có:

$$l_1 = \frac{70}{180} \cdot \pi \cdot 4 = \frac{14}{9} \pi \approx 4,9 \text{ (cm)}.$$

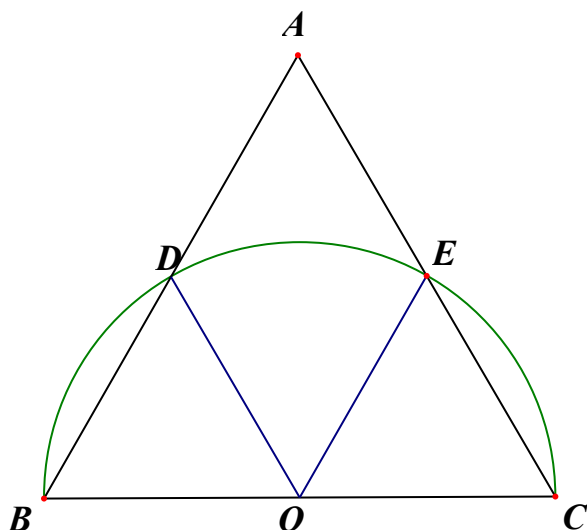
$$\text{Ta có: } sđ \widehat{AB} = sđ \widehat{AC} = \frac{360^\circ - 70^\circ}{2} = 145^\circ.$$

Gọi l_2, l_3 lần lượt là độ dài của cung AB và AC , ta có:

$$l_2 = l_3 = \frac{145}{180} \cdot \pi \cdot 4 = \frac{29}{9} \pi \approx 10,1 \text{ (cm)}.$$

Bài toán 8. Cho tam giác đều ABC có $AB = 2\sqrt{3}$ cm. Nửa đường tròn đường kính BC cắt hai cạnh AB và AC lần lượt tại D và E (khác B và C) (hình vẽ).

- a) Chứng tỏ rằng ba cung nhỏ BD, DE và EC bằng nhau. Tính số đo mỗi cung ấy.
b) Tính diện tích của hình viên phân giới hạn bởi dây BD và cung nhỏ BD .

Lời giải

a) Tam giác ABC đều (gt) $\Rightarrow \hat{A} = \hat{B} = \hat{C} = 60^\circ$.

Gọi O là tâm của nửa đường tròn đường kính BC , ta có tam giác BOD cân tại O có $\hat{B} = 60^\circ$ (cmt) $\Rightarrow \triangle BOD$ là tam giác đều $\Rightarrow \widehat{BOD} = 60^\circ$.

Tương tự với tam giác $COE \Rightarrow \widehat{COE} = 60^\circ$.

Do đó $\widehat{DOE} = 180^\circ - (\widehat{BOD} + \widehat{COE}) = 180^\circ - (60^\circ + 60^\circ) = 60^\circ$.

Ta có $\widehat{BOD} = \widehat{DOE} = \widehat{COE} = 60^\circ$
 $\Rightarrow \text{sd } \widehat{BD} = \text{sd } \widehat{DE} = \text{sd } \widehat{EC} = 60^\circ$.

b) Ta có $S_{vp} = S_q - S_{BOD}$

Tam giác ABC đều $\Rightarrow BC = AC = AB = 2\sqrt{3}$ (cm)

$$\Rightarrow OB = OC = \frac{BC}{2} = \frac{2\sqrt{3}}{2} = \sqrt{3} \text{ (cm)}$$

$$S_q = \frac{60}{360} \cdot \pi (\sqrt{3})^2 = \frac{1}{2} \pi = 1,57 \text{ (cm}^2 \text{)}$$

$$S_{BOD} = \frac{(\sqrt{3})^2 \sqrt{3}}{4} = \frac{3\sqrt{3}}{4} \text{ (cm}^2 \text{)} \approx 1,30 \text{ (cm}^2 \text{)}$$

Vậy $S_{vp} = 1,57 - 1,30 \approx 0,27 \text{ (cm}^2 \text{)}$.

II. Toán thực tế

Bài toán 9. Có hai chiếc bánh pizza hình tròn (hình vẽ). Chiếc bánh thứ nhất (hình a) có đường kính 16 cm được cắt thành 6 miếng đều nhau có dạng hình quạt tròn. Chiếc bánh thứ hai (hình b) có đường kính 18 cm cắt thành 8 miếng đều nhau có dạng hình quạt tròn. Hãy so sánh diện tích bề mặt của hai miếng bánh cắt ra từ chiếc bánh thứ nhất và thứ hai.

Hình a

Hình b

Lời giải

Miếng bánh được cắt ra từ chiếc bánh thứ nhất (hình a) có dạng hình quạt tròn bán kính $R_1 = 16 : 2 = 8$ cm ứng với cung $360^\circ : 6 = 60^\circ$ có diện tích bề mặt là:

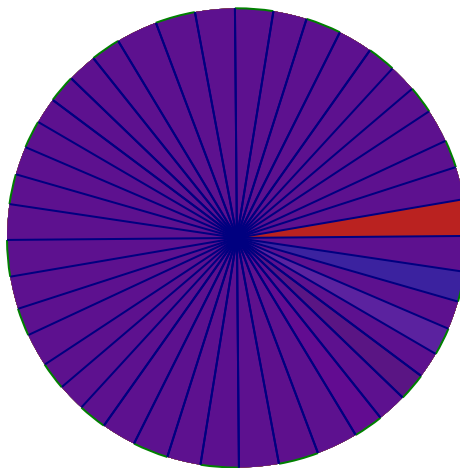
$$S_a = \frac{60}{360} \cdot \pi \cdot 8^2 = \frac{32}{3} \pi \approx 33,5 \text{ (cm}^2\text{)}$$

Miếng bánh được cắt ra từ chiếc bánh thứ hai (hình b) có dạng hình quạt tròn bán kính $R_2 = 18 : 2 = 9$ cm ứng với cung $360^\circ : 8 = 45^\circ$ có diện tích bề mặt là:

$$S_b = \frac{45}{360} \cdot \pi \cdot 9^2 = \frac{81}{8} \pi \approx 31,8 \text{ (cm}^2\text{)}$$

Vậy diện tích bề mặt của miếng bánh được cắt ra từ chiếc bánh thứ nhất lớn hơn diện tích bề mặt của miếng bánh được cắt ra từ chiếc bánh thứ hai.

Bài toán 10. Một hoạ tiết trang trí có dạng hình tròn bán kính 4dm được chia thành nhiều hình quạt tròn (hình vẽ), mỗi hình quạt có góc ở tâm là $7,5^\circ$. Diện tích của mỗi hình quạt đó là bao nhiêu decimét vuông (làm tròn kết quả đến hàng phần trăm)?

Lời giải

Lời giải

Mỗi hình quạt được chia ra chẵn cung $7,5^\circ$ và có bán kính đường tròn là 4 dm .

Do đó diện tích của mỗi hình quạt là: $S_q = \frac{7,5}{360} \cdot \pi \cdot 4^2 = \frac{1}{3} \pi \approx 1,05 \text{ (dm}^2\text{)}.$

Bài toán 11. Một chiếc quạt giấy khi xoè ra có dạng nửa hình tròn bán kính 2,2 dm như hình vẽ. Tính diện tích phần giấy của chiếc quạt, biết rằng khi gấp lại, phần giấy có chiều dài khoảng 1,6 dm (làm tròn kết quả đến hàng phần trăm của dm^2 ?

Lời giải

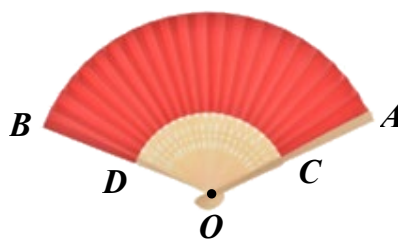
Phần giấy của chiếc quạt có dạng hình vành khuyên.

Gọi diện tích của phần giấy là S_v , ta có:

$$S_v = \frac{1}{2} \pi (R^2 - r^2) \text{ trong đó } r = R - 1,6 = 2,2 - 1,6 = 0,6 \text{ (dm)}$$

$$S_v = \frac{1}{2} \pi (2,2^2 - 0,6^2) \approx 7,03 \text{ (dm}^2\text{)}.$$

Bài toán 12. Trong hình vẽ chiếc quạt có dạng một hình quạt tròn tâm O cung AB , bán kính $OA = OB = 20$ cm . Giấy được dán trong phần giới hạn bởi cung AB , cung CD , đoạn thẳng AC và BD với $OC = OD = 10$ cm . Biết khi mở rộng tối đa, hai nan quạt ngoài cùng tạo thành một góc AOB bằng 140° . Tính chu vi và diện tích mảnh giấy để dán một mặt quạt (diện tích mép dán không đáng kể).

Lời giải

$$\text{Độ dài cung } AB: l_1 = \frac{140}{180} \cdot \pi \cdot 20 = \frac{140}{9} \pi$$

$$\text{Độ dài cung } CD: l_2 = \frac{140}{180} \cdot \pi \cdot 10 = \frac{70}{9} \pi$$

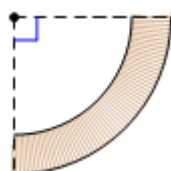
Gọi P là chu vi mảnh giấy, ta có:

$$\begin{aligned} P &= l_1 + BD + l_2 + AC \\ &= \frac{140}{9} \pi + 10 + \frac{70}{9} \pi + 10 = 20 + \left(\frac{140}{9} + \frac{70}{9} \right) \pi \\ &= 20 + \frac{70}{3} \pi \approx 93 \text{ (cm)} \end{aligned}$$

Gọi S_v là diện tích mảnh giấy, ta có:

$$S = \frac{140}{360} \pi (20^2 - 10^2) = \frac{350}{3} \pi \approx 366,5 \text{ (cm}^2\text{)}$$

Bài toán 13. Hình vẽ bên mô tả mặt cắt của một khúc gỗ có dạng một phần tư hình vành khuyên, trong đó hình vành khuyên giới hạn bởi hai đường tròn cùng tâm và có bán kính lần lượt là 4dm và 3dm. Diện tích mặt cắt đó là bao nhiêu decimét vuông (làm tròn kết quả đến hàng phần mười)?

Lời giải

Mặt cắt khúc gỗ có dạng hình vành khuyên, gọi S là diện tích mặt cắt. Ta có:

$$S_v = \frac{1}{4} \pi (4^2 - 3^2) = \frac{7}{4} \pi \approx 5,5 \text{ (dm}^2\text{)}.$$

Bài toán 14. Một máy kéo nông nghiệp có đường kính bánh xe sau là 124 m và đường kính bánh xe trước là 80 cm. Hỏi khi bánh xe sau lăn được 20 vòng thì bánh xe trước lăn được bao nhiêu vòng?

Lời giải

Chu vi bánh xe sau là 124π , khi bánh xe sau lăn được 20 vòng, ta có:

$$124\pi \cdot 20 = 2480\pi \text{ (cm)}$$

Chu vi bánh xe trước là 80π

Do đó khi bánh xe sau lăn được 20 vòng thì bánh xe trước lăn được:

$$2480\pi : 80\pi = 31 \text{ (vòng)}.$$

Bài toán 15. Ba bộ phận truyền chuyển động của một chiếc xe đạp gồm một giò đĩa (bánh răng gắn với bàn đạp), một chiếc líp (cũng có dạng bánh răng gắn với bánh xe và bộ xích (hình vẽ)). Biết rằng giò đĩa có bán kính 15 cm, líp có bán kính 4 cm và bánh xe có đường kính 65 cm. Hỏi khi người đi xe đạp một vòng thì xe chạy được quãng đường dài bao nhiêu mét (làm tròn đến hàng phần chục)?

Lời giải

Chu vi bánh xe 65π , chu vi líp 8π , chu vi giò đĩa 30π .

Khi người đi xe đạp đạp một vòng giò đĩa thì líp quay được: $30\pi : 8\pi = \frac{15}{4}$ (vòng)

Do đó xe chạy được quãng đường là:

$$\begin{aligned} 65\pi \cdot \frac{15}{4} &= \frac{975}{4}\pi \\ &= 765,76 \text{ (cm)} \approx 7,7 \text{ (m)} \end{aligned}$$

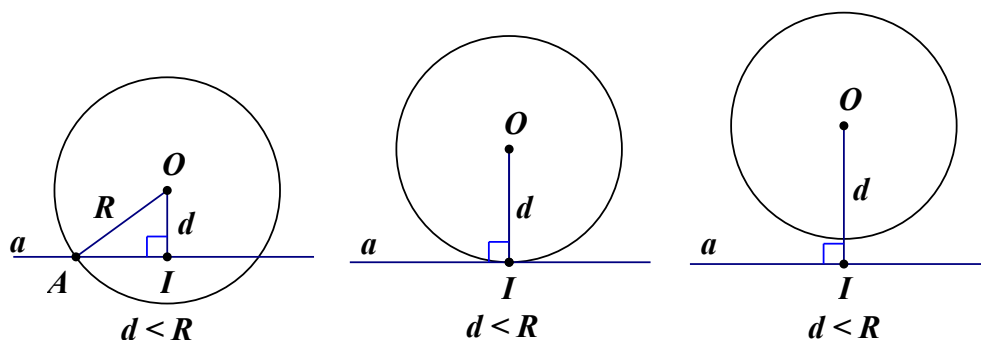
Khi người đi xe đạp một vòng thì xe chạy được quãng đường dài khoảng 7,7 (m).

Bài 16. VỊ TRÍ TƯƠNG ĐỐI CỦA ĐƯỜNG THẲNG VÀ ĐƯỜNG TRÒN

PHẦN A KIẾN THỨC CẦN NHỚ

I. Ba vị trí tương đối

Gọi $OI = d$ là khoảng cách từ O đến a .

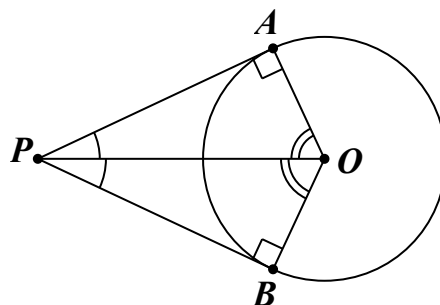
- a) $d < R$: (O) và a có hai điểm chung. Ta nói (O) và a cắt nhau.
 b) $d = R$: (O) và a chỉ có 1 điểm chung là I . Ta nói (O) và a tiếp xúc nhau tại I , I là tiếp điểm, a là tiếp tuyến.
 c) $d > R$: (O) và a không có điểm chung. Ta nói (O) và a không giao nhau.

II. Dấu hiệu nhận biết tiếp tuyến của đường tròn

Định lý 1: Nếu một đường thẳng đi qua một điểm nằm trên một đường tròn và vuông góc với bán kính đi qua điểm đó thì đường thẳng ấy là một tiếp tuyến của đường tròn.

III. Tính chất của hai tiếp tuyến cắt nhau

Định lý 2: Nếu hai tiếp tuyến của đường tròn (O) cắt nhau tại điểm P thì:

- Điểm P cách đều hai tiếp điểm.
- PO là tia phân giác của góc tạo bởi hai tiếp tuyến.
- OP là tia phân giác của góc tạo bởi hai bán kính qua hai tiếp điểm.

PHẦN B. PHÂN LOẠI CÁC BÀI TẬP

I. Xác định vị trí tương đối của đường thẳng và đường tròn

Bài toán 1. Cho đường thẳng a và một điểm O cách a một khoảng 7 cm. Hãy xác định vị trí tương đối của a với các đường tròn sau:

- a) Đường tròn $(O; 5 \text{ cm})$;
 b) Đường tròn $(O; 7 \text{ cm})$;

c) Đường tròn $(O; 9 \text{ cm})$.

Lời giải

a) Vì $d > R$ ($7 > 5$) nên a và đường tròn $(O; 5 \text{ cm})$ không giao nhau.

b) Vì $d = R = 7 \text{ cm}$ nên a và đường tròn $(O; 7 \text{ cm})$ tiếp xúc.

c) Vì $d < R$ ($7 < 9$) nên a và đường tròn $(O; 9 \text{ cm})$ cắt nhau tại hai điểm.

Bài toán 2. Xác định vị trí tương đối của đường thẳng a đến đường tròn $(O; 7 \text{ cm})$ nếu khoảng cách từ O đến a bằng:

a) 4 cm ;

b) 9 cm ;

c) 7 cm .

Lời giải

a) Vì $d < R$ ($4 < 7$) nên a cắt đường tròn $(O; 7 \text{ cm})$ tại hai điểm.

b) Vì $d > R$ ($9 > 7$) nên a và đường tròn $(O; 7 \text{ cm})$ không giao nhau.

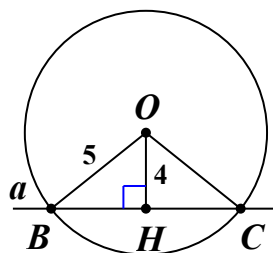
c) Vì $d = R = 7 \text{ cm}$ nên a và đường tròn $(O; 7 \text{ cm})$ tiếp xúc.

Bài toán 3. Cho đường thẳng a và một điểm O cách a một khoảng 4 cm . Vẽ đường tròn tâm O bán kính 5 cm .

a) Giải thích vì sao a và (O) cắt nhau.

b) Gọi B và C là các giao điểm của đường thẳng a và đường tròn $(O; 5 \text{ cm})$. Tính độ dài dây BC .

Lời giải

a) Gọi OH là khoảng cách từ O đến đường thẳng a , khi đó $OH < OB$ ($4 < 5$) hay $d < R$, nên đường thẳng a cắt đường tròn $(O; 5 \text{ cm})$ tại 2 điểm.

b) Dễ thấy tam giác BOC cân tại O ($OB = OC = R$) nên đường cao OH đồng thời là đường trung tuyến hay H là trung điểm của BC .

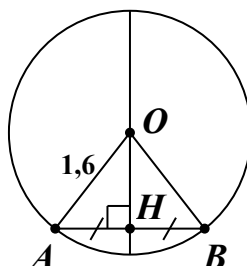
Xét tam giác BHO vuông tại H . Theo định lý Pythagore, ta có:

$$\begin{aligned} OB^2 &= OH^2 + BH^2 \Rightarrow BH^2 = OB^2 - OH^2 = 5^2 - 4^2 \\ \Rightarrow BH &= \sqrt{5^2 - 4^2} = 3(\text{cm}) \end{aligned}$$

Do đó $BC = 2BH = 2.3 = 6$ (cm).

Bài toán 4. Trong hình vẽ, mép ngoài cửa ra vào có dạng một phần của đường tròn bán kính 1,6 m. Hãy tính chiều cao HK của cửa đó, biết $AH = 0,9$ m.

Lời giải

Xét tam giác AHO vuông tại H .

Theo định lý Pythagore, ta có:

$$OA^2 = OH^2 + AH^2$$

$$\Rightarrow OH^2 = OA^2 - AH^2 = 1,6^2 - 0,9^2$$

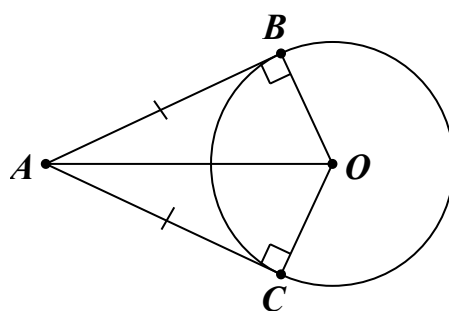
$$\Rightarrow OH = \sqrt{1,6^2 - 0,9^2} = 1,3 \text{ (m)}$$

Chiều cao $HK = HO + OK = 1,3 + 1,6 = 2,9$ (m).

II. Chứng minh đường thẳng là tiếp tuyến của đường tròn

Bài toán 5. Từ điểm A nằm ngoài đường tròn $(O; R)$ vẽ tiếp tuyến AB (B là tiếp điểm). Lấy một điểm C trên đường tròn sao cho $AC = AB$. Chứng minh rằng AC là tiếp tuyến của đường tròn (O) .

Lời giải

Nối A với (O) .

Xét $\triangle ACO$ và $\triangle ABO$ có

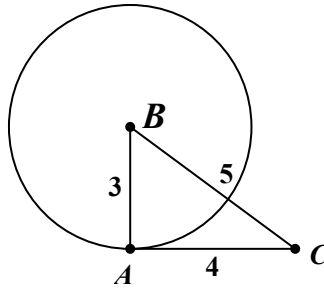
OA cạnh chung, $AC = AB$ (gt), $OC = OB$ ($= R$)

Do đó $\triangle ACO = \triangle ABO$ (c.c.c) $\Rightarrow \widehat{ACO} = \widehat{ABO} = 90^\circ$

Chứng tỏ $AC \perp OC$ hay AC là tiếp tuyến của đường tròn (O) .

Bài toán 6. Cho tam giác ABC có $AB = 3$; $AC = 4$ và $BC = 5$. Chứng minh rằng đường thẳng AC là tiếp tuyến của đường tròn $(B; 3)$.

Lời giải

Xét tam giác ABC , ta có:

$$BC^2 = AB^2 + AC^2 \quad (5^2 = 3^2 + 4^2).$$

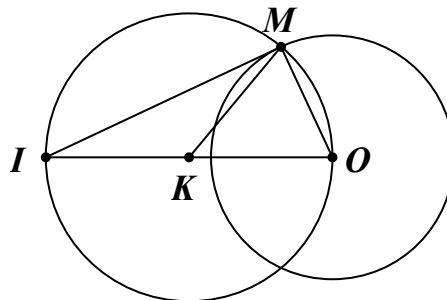
Theo định lý Pythagore đảo, tam giác ABC vuông tại A hay $AB \perp AC$ (1)

Lại có $AB = 3$ nên điểm A thuộc đường tròn $(B; 3)$ (2)

Từ (1) và (2) $\Rightarrow AC$ là tiếp tuyến của đường tròn $(B; 3)$.

Bài toán 7. Cho đường tròn (O) và điểm I ở ngoài đường tròn. Gọi M là giao điểm của đường tròn tâm K đường kính IO và đường tròn (O) . Chứng minh đường thẳng IM là tiếp tuyến của (O) tại M .

Lời giải

M là giao điểm của đường tròn tâm K đường kính IO và đường tròn (O) nên M thuộc

$$\left(K; \frac{IO}{2}\right), \text{ ta có: } KM = KI = KO \text{ hay } KM = \frac{IO}{2} (*).$$

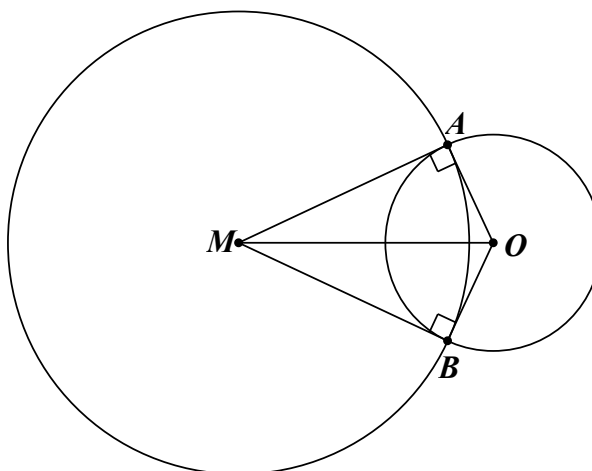
Xét tam giác IMO có K là trung điểm của IO nên KM là đường trung tuyến và $(*)$ nên tam giác IMO vuông tại M hay $IM \perp OM$ (1)

Mặt khác $M \in (O)$ (2)

Từ (1) và (2) $\Rightarrow$ đường thẳng IM là tiếp tuyến của đường tròn (O) tại M .

Bài toán 8. Cho A là một điểm thuộc đường tròn (O) , M là một điểm thuộc tiếp tuyến của (O) tại A (M khác A). Đường tròn tâm M bán kính MA cắt (O) tại B (B khác A). Chứng minh rằng MB là một tiếp tuyến của (O) .

Lời giải

Ta có MA là tiếp tuyến của đường tròn (O) tại điểm A nên $MA \perp OA$ hay $\widehat{MAO} = 90^\circ$.

Đường tròn tâm M bán kính MA cắt (O) tại B nên $MB = MA$ và $B \in (O)$.

Xét $\triangle MAO$ và $\triangle MBO$ có:

OM chung,

$OA = OB = r$ (r là bán kính đường tròn (O))

$MA = MB = R$ (R là bán kính đường tròn (M))

Do đó $\triangle MAO = \triangle MBO$ (c.c.c) $\Rightarrow \widehat{MAO} = \widehat{MBO} = 90^\circ$ hay $MB \perp OB$

Mà $\Rightarrow MB$ là tiếp tuyến của đường tròn (O) .

Bài toán 9. Cho đường tròn (O) dây BC khác đường kính, qua O kẻ đường thẳng vuông góc với BC cắt tiếp tuyến tại B của đường tròn ở A . Chứng minh rằng AC là tiếp tuyến của đường tròn (O) .

Lời giải

Gọi H là giao điểm của OA và BC

$\triangle BOC$ cân tại O có OH là đường cao (gt)

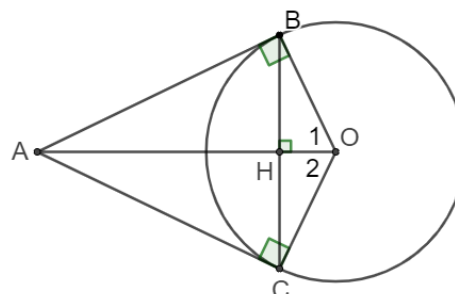
nên đồng thời là đường phân giác: $\widehat{O_1} = \widehat{O_2}$

Xét $\triangle ACO$ và $\triangle ABO$ có: $OB = OC = R$,

$\widehat{O_1} = \widehat{O_2}$ (cmt), AO chung

$\Rightarrow \triangle ACO = \triangle ABO$ (c.g.c) $\Rightarrow \widehat{ACO} = \widehat{ABO} = 90^\circ$

Chứng tỏ AC là tiếp tuyến của (O) .

Bài toán 10. Cho đường tròn tâm O, đường kính AB. Kẻ tiếp tuyến tại B với đường tròn (O), trên tiếp tuyến lấy P. Qua A kẻ đường thẳng song song với OP cắt (O) tại Q. Chứng minh PQ là tiếp tuyến của đường tròn (O).

Lời giải

Ta có: $AQ \parallel OP$ (gt)

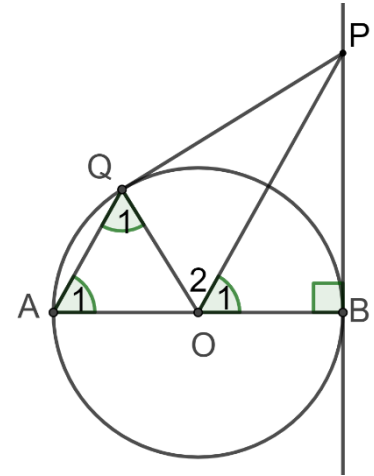
$$\Rightarrow \begin{cases} \widehat{A_1} = \widehat{O_1} \text{ (ở vị trí đồng vị)} \\ \widehat{Q_1} = \widehat{O_2} \text{ (ở vị trí so le trong)} \end{cases}$$

$$\text{Mà } \widehat{A_1} = \widehat{Q_1} \text{ (}\triangle AOQ \text{ cân)} \Rightarrow \widehat{O_1} = \widehat{O_2}$$

Xét $\triangle PQO$ và $\triangle PBO$ có: OP chung, $\widehat{O_1} = \widehat{O_2}$ (cmt), $OQ = OB$ ($=R$)

$$\text{Vậy } \triangle PQO = \triangle PBO \text{ (c.g.c)} \Rightarrow \widehat{PQO} = \widehat{PBO} = 90^\circ$$

Hay $PQ \perp OQ$, chứng tỏ PQ là tiếp tuyến của (O).

Bài toán 11. Cho tam giác ABC cân tại A, đường cao AH và BK cắt nhau tại I. Chứng minh rằng HK là tiếp tuyến của đường tròn đường kính AI.

Lời giải

Gọi O là tâm đường tròn đường kính AI. Hiển nhiên K thuộc (O) (vì $\widehat{AKI} = 90^\circ$).

$\triangle ABC$ cân tại A có AH là đường cao (gt) nên AH đồng thời là đường trung tuyến $\Rightarrow HB = HC$.

Xét $\triangle ABKC$ vuông tại K có KH là đường trung tuyến nên

$$KH = BH = \frac{BC}{2}$$

$$\text{Do đó } \triangle BHK \text{ cân tại H} \Rightarrow \widehat{B_1} = \widehat{BKH} \text{ (1)}$$

Lại có $\triangle IOK$ cân tại O ($OI = OK = R$)

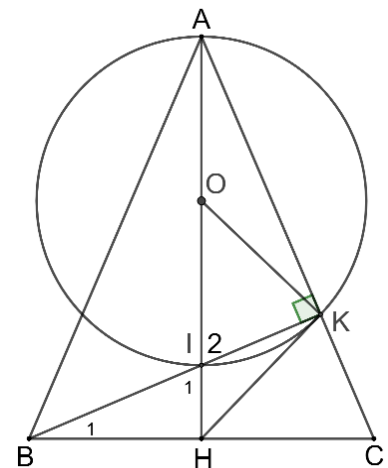
$$\Rightarrow \widehat{I_2} = \widehat{OKI} \text{ mà } \Rightarrow \widehat{I_2} = \widehat{I_1} \text{ (đối đỉnh)}$$

$$\Rightarrow \widehat{OKI} = \widehat{I_1} \text{ (2)}$$

$$\text{Mặt khác } \triangle BHI \text{ vuông tại H (gt) nên } \widehat{B_1} + \widehat{I_1} = 90^\circ \text{ (3)}$$

Từ (1), (2) và (3) ta có: $\widehat{BKH} + \widehat{OKI} = 90^\circ$ hay $HK \perp OK$

Vậy HK là tiếp tuyến của đường tròn (O)

Bài toán 12. Cho đường tròn (O) đi qua ba điểm A, B và C của một tam giác cân tại A. Chứng minh rằng đường thẳng đi qua A và song song với BC là một tiếp tuyến của (O).

Lời giải

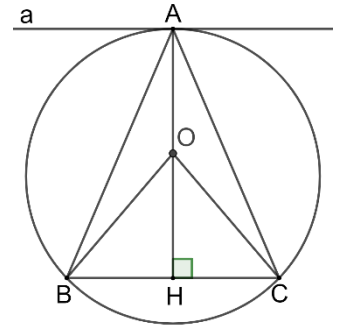
Ta có: $AB = AC$ (gt)

$OB = OC = R$ (R là bán kính của đường tròn (O)) nên OA thuộc đường trung trực của đoạn BC

hay $OA \perp BC$ tại H .

a qua A và $a \parallel BC \Rightarrow a \perp OA$ tại A

Chúng tỏ a là tiếp tuyến của đường tròn (O).

Bài toán 13. Trong hình vẽ $AB = 9$, $BC = 12$, $AC = 15$ và BC là đường kính của đường tròn (O). Chứng minh AB là tiếp tuyến của đường tròn (O).

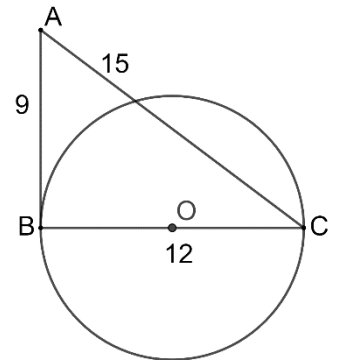
Lời giải

Ta có: $BC^2 + AB^2 = AC^2$ ($12^2 + 9^2 = 15^2$)

Theo định lý Pythagore đảo, $\triangle ABC$ vuông tại B hay $AB \perp CB$

mà BC là đường kính của đường tròn (O) (gt)

$\Rightarrow AB$ là tiếp tuyến của đường tròn (O).

Bài toán 14. Cho đường tròn (O ; R) có đường kính AB . Vẽ dây AC sao cho $AC = R$. Gọi I là trung điểm của dây AC . Đường thẳng OI cắt tiếp tuyến Ax tại M . Chứng minh rằng:

- $\widehat{ACB}$ có số đo bằng 90° , từ đó suy ra độ dài của BC theo R ;
- OM là tia phân giác của $\widehat{COA}$;
- MC là tiếp tuyến của đường tròn (O ; R).

Lời giải

a) Xét $\triangle AOC$ có $OA = OC (=R)$

nên $\triangle AOC$ cân tại O .

Lại có $AC = R$ (gt) nên tam giác AOC đều

$\Rightarrow \widehat{AOC} = 60^\circ$

$\Rightarrow \widehat{COB} = 180^\circ - 60^\circ = 120^\circ$ (kề bù)

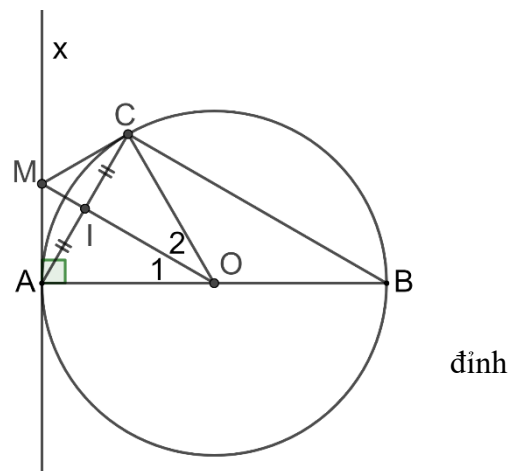
Mặt khác tam giác COB cũng cân tại O có góc ở 120°

$\Rightarrow \widehat{OBC} = \widehat{OCB} = \frac{180^\circ - 120^\circ}{2} = 30^\circ$

$\triangle AOC$ đều (cmt) $\Rightarrow \widehat{ACO} = 60^\circ$

$\Rightarrow \widehat{ACB} = \widehat{ACO} + \widehat{OCB} = 60^\circ + 30^\circ = 90^\circ$

Ta có $\triangle ACB$ là nửa tam giác đều có cạnh $2R$

đỉnh

$$\Rightarrow \text{đường cao } BC = \frac{2R\sqrt{3}}{2} = R\sqrt{3}$$

b) Vì $AC = R$ (gt) nên tam giác AOC đều (cmt) có OI là đường trung tuyến nên đồng thời là đường phân giác của góc COA hay OM là tia phân giác của $\widehat{AOC}$.

c) Xét $\triangle MCO$ và $\triangle MAO$ có:

OM cạnh chung, $\widehat{O_1} = \widehat{O_2}$ (cmt), $OC = OA (=R)$

Do đó $\triangle MCO = \triangle MAO$ (c.g.c)

$$\Rightarrow \widehat{MCO} = \widehat{MAO} = 90^\circ \text{ hay } MC \perp OC$$

Mà $C \in (O)$ nên MC là tiếp tuyến của đường tròn $(O; R)$.

Bài toán 15. Cho góc xOy với đường phân giác Ot và điểm A trên cạnh Ox , điểm B trên cạnh Oy sao cho $OA = OB$. Đường thẳng qua A và vuông góc với Ox cắt Ot tại P . Chứng minh rằng OA và OB là hai tiếp tuyến cắt nhau của đường tròn $(P; PA)$

Lời giải

Xét $\triangle OBP$ và $\triangle OAP$ có:

OP cạnh chung, $\widehat{O_1} = \widehat{O_2}$ (gt), $OB = OA$ (gt)

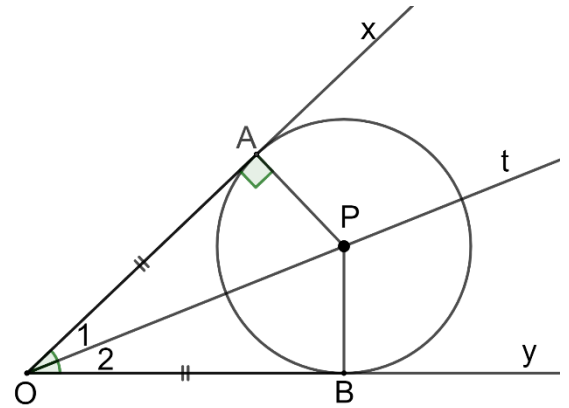
Do đó $\triangle OBP = \triangle OAP$ (c.g.c)

$\Rightarrow PB = PA$, chứng tỏ B thuộc đường tròn tâm P .

Lại có $\widehat{OBP} = \widehat{OAP} = 90^\circ$ (góc tương ứng)

$\Rightarrow OB \perp PB$, chứng tỏ OB là tiếp tuyến của đường tròn $(P; PA)$.

Vậy PA, PB là hai tiếp tuyến cắt nhau của đường tròn $(P; PA)$.

Bài toán 16. Cho SA và SB là hai tiếp tuyến cắt nhau của đường tròn (O) (A và B là hai tiếp điểm)

Gọi M là điểm tùy ý trên cung nhỏ AB . Tiếp tuyến của (O) tại M cắt SA tại E và cắt SB tại F .

a) Chứng minh rằng chu vi của tam giác SEF bằng $SA + SB$.

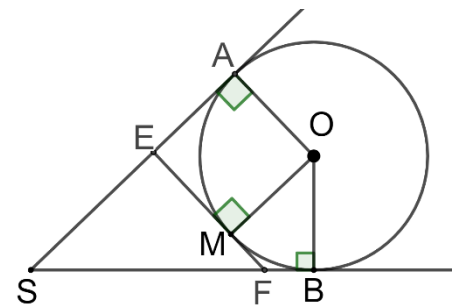
b) Giả sử M là giao điểm của đoạn SO với đường tròn (O) . Chứng minh rằng $SE = SF$.

Lời giải

Gọi P là chu vi của tam giác SEF .

Ta có $P = SE + EM + FM + SF$

mà $EA = EM$ (tính chất tiếp tuyến cắt nhau)

tương tự $FM = FB$

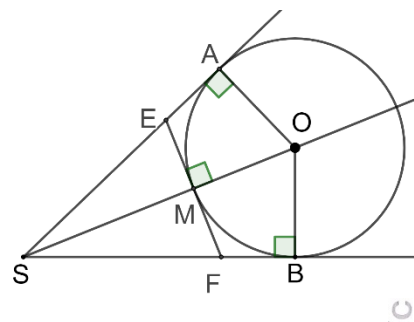
$$\Rightarrow P = SE + EA + FB + SF$$

Mà $SE + EA = SA$ và $FB + SF = SB$

$$\Rightarrow P = SA + SB \text{ (đpcm)}$$

Vậy chu vi của tam giác SEF bằng $SA + SB$.

b)(Xem hình vẽ).

Khi M là giao điểm của SO với đường tròn (O), ta có: $EF \perp SO$ tại M.

Xét tam giác ESF có SM là đường cao (vì M là tiếp điểm của tiếp tuyến tại M) đồng thời SM hay SO là đường phân giác (tính chất tiếp tuyến cắt nhau) nên tam giác SEF cân tại S $\Rightarrow SE = SF$ (đpcm).

Bài toán 17. Cho điểm A nằm ngoài đường tròn (O; R). Vẽ đường tròn đường kính AO cắt đường tròn (O; R) tại hai điểm B và C.

a) Chứng minh AB và AC là các tiếp tuyến của đường tròn (O; R).

b) Chứng minh $AB = AC$.

c) Xác định tia phân giác của $\widehat{BAC}$ và $\widehat{BOC}$

Lời giải

a) Gọi I là tâm của đường tròn đường kính OA, ta có I là trung điểm của OA

Đường tròn đường kính OA cắt đường tròn (O; R) tại B và C nên ta có

$$IA = IB = IO = \frac{OA}{2}$$

Xét tam giác ABO có $IB = \frac{OA}{2}$ (cmt) nên tam giác ABO

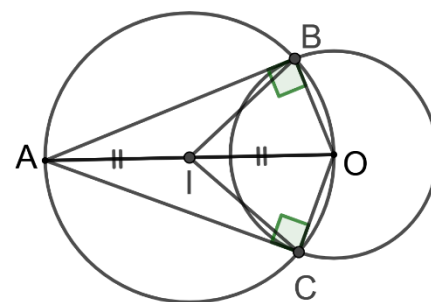
vuông tại B hay $AB \perp OB$.

Chứng minh tương tự, ta có $AC \perp OC$ mà $B, C \in (O)$

Do đó AB và AC là hai tiếp tuyến của đường tròn (O; R).

b) Theo tính chất hai tiếp tuyến của một đường tròn cắt nhau tại một điểm, ta có $AB = AC$.

c) Tia phân giác của góc BAC và góc BOC là tia OA

Bài toán 18. Cho nửa đường tròn (O; R) đường kính AB. Kẻ các tiếp tuyến tại A và B với nửa đường tròn. Qua điểm M thuộc nửa đường tròn (M khác A và B) kẻ tiếp tuyến thứ ba cắt các tiếp tuyến tại A và B lần lượt tại C và D.

a) Chứng minh rằng: $CD = CA + BD$; $\widehat{COD} = 90^\circ$

b) Chứng minh rằng AB là tiếp tuyến của đường tròn đường kính CD.

Lời giải

a) Ta có $CA = CM$; $DB = DM$

(tính chất của hai tiếp tuyến cắt nhau)

Mà $CD = CM + DM \Rightarrow CD = CA + BD$

Lại có CO và DO là các tia phân giác của góc kề bù $\widehat{AOM}$ và $\widehat{BOM}$ nên $\widehat{COD} = 90^\circ$

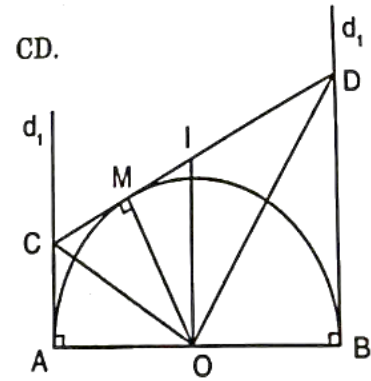
b) Gọi I là trung điểm của CD ta có OI là đường trung tuyến của tam giác vuông COD nên $IO = IC = ID$

hay I là tâm của đường tròn đường kính CD.

Dễ thấy tứ giác ABCD là hình thang vuông có OI là đường trung bình nên $IO \parallel AC$ và BD mà AC và BD cùng vuông góc với AB (gt)

$\Rightarrow IO \perp AB$.

Chứng tỏ AB là tiếp tuyến của đường tròn đường kính CD.

Bài toán 19. Cho đường tròn (O; R) đường kính AB và các đường thẳng m, n, p lần lượt tiếp xúc với đường tròn tại A, B, C (hình vẽ). Chứng minh:

a) $AD + BE = DE$

b) $\widehat{COD} = \frac{1}{2}\widehat{COA}$ và $\widehat{COE} = \frac{1}{2}\widehat{COB}$

c) Tam giác ODE vuông;

d) $\frac{OD \cdot OE}{DE} = R$

Lời giải

a) Ta có các đường thẳng m, n, p lần lượt là các tiếp tuyến tại các điểm A, B, C với đường tròn (O; R).

Ta có $AD = CD$ (tính chất hai tiếp tuyến cắt nhau)

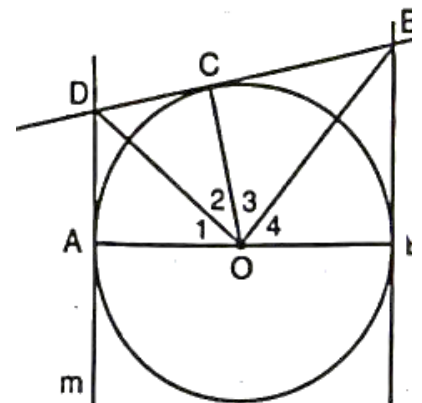
Tương tự $BE = CE$ mà $CD + CE = DE \Rightarrow AD + BE = DE$ (đpcm)

Do DC và DA là hai tiếp tuyến cắt nhau tại D,

Ta có: OD là tia phân giác của góc COA hay $\widehat{COD} = \widehat{AOD} = \frac{1}{2}\widehat{COA}$

Tương tự OE là tia phân giác của góc COB nên $\widehat{COE} = \widehat{BOE} = \frac{1}{2}\widehat{COB}$

c) Ta có $\widehat{O_1} = \widehat{O_2}$; $\widehat{O_3} = \widehat{O_4}$ (cmt)

$$\text{mà } \widehat{O_1} + \widehat{O_2} + \widehat{O_3} + \widehat{O_4} = 180^\circ$$

$$\Rightarrow \widehat{O_2} + \widehat{O_3} = 90^\circ$$

Chứng tỏ $\triangle ODE$ vuông tại O .

Bài toán 20. Cho đường tròn (O) đường kính AB . C là một điểm nằm trên đường tròn (O) , các tiếp tuyến của đường tròn tại A và C cắt nhau ở D . Gọi H là hình chiếu của C trên AB và I là giao điểm của BD và CH . Chứng minh rằng $CI = HI$.

Lời giải

a) Ta có: $DA = DC$ (tính chất hai tiếp tuyến cắt nhau)

$$OA = OC (= R)$$

Nên DO là đường trung trực của AC

$$\Rightarrow DO \perp AC$$

Lại có $CB \perp AC$ (AB là đường kính)

$$\Rightarrow DO \parallel BC \Rightarrow \widehat{AOD} = \widehat{ABC} \text{ (đồng vị)}$$

Do đó $\triangle DOA \sim \triangle CHB$ (g.g)

$$\Rightarrow \frac{AO}{HB} = \frac{AD}{HC} \Rightarrow AO \cdot HC = AD \cdot HB \quad (1)$$

Lại có $IH \parallel AD$ (cùng vuông góc với AB) theo hệ quả của định lý Thalès

$$\frac{IH}{AD} = \frac{HB}{AB} \Rightarrow AD \cdot HB = IH \cdot AB \quad (2)$$

Từ (1) và (2) $\Rightarrow AO \cdot HC = IH \cdot AB$ mà $AB = 2AO$

$$\Rightarrow AO \cdot HC = IH \cdot 2AO \Rightarrow HC = 2IH$$

Chứng tỏ I là trung điểm của HC hay $CI = HI$.

Cách khác:

Có $\widehat{ACB} = 90^\circ$ (AB là đường kính)

$$\Rightarrow \widehat{ACE} = 90^\circ \text{ hay } \widehat{ACD} + \widehat{DCE} = 90^\circ \quad (1)$$

$$\triangle ACE \text{ vuông tại } C \Rightarrow \widehat{A_1} + \widehat{E} = 90^\circ \quad (2)$$

Lại có $\triangle ADC$ cân tại D (tính chất tiếp tuyến cắt nhau)

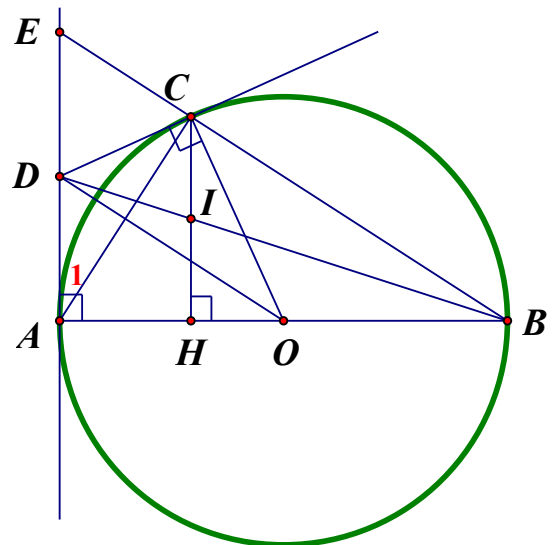
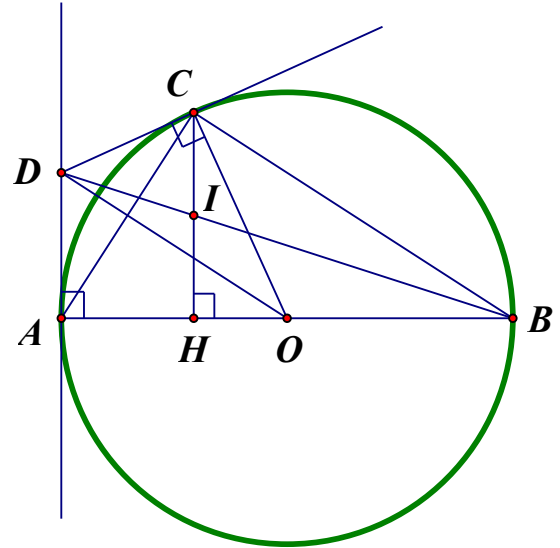
$$\Rightarrow \widehat{A_1} = \widehat{ACD} \quad (3)$$

$$\text{Từ (1), (2), (3)} \Rightarrow \widehat{E} = \widehat{DCE}$$

Hay $\triangle EDC$ cân tại $D \Rightarrow DE = DC$

Mà $DC = DA \Rightarrow DE = DA$

Lại có $AE \parallel CH$ ($\perp AB$)

Xét $\triangle DAB$ có $IH \parallel AD$

Theo hệ quả của định lý Thalès $\frac{IH}{AD} = \frac{BI}{BD}$ (4)

Tương tự với $\triangle BDE$ có $CI \parallel DE \Rightarrow \frac{IH}{AD} = \frac{CI}{DE}$ mà $AD = DE$ (cmt) $\Rightarrow IH = CI$

Bài toán 21. Từ điểm P nằm ngoài đường tròn (O; R) vẽ hai tiếp tuyến PA, PB (A, B là các tiếp điểm). Gọi H là chân đường vuông góc kẻ từ A đến đường kính BC. Chứng minh rằng PC cắt AH tại trung điểm I của AH.

Lời giải

Gọi D là giao điểm của đường thẳng AC và

BP. Ta có $\widehat{BAC} = 90^\circ$ (BC là đường kính)

$\Rightarrow \widehat{BAD} = 90^\circ$ (kề bù)

$\Rightarrow \widehat{DAP} + \widehat{PAB} = 90^\circ$ (1)

$\triangle ABD$ vuông tại A (cmt)

$\Rightarrow \widehat{DBA} + \widehat{ADB} = 90^\circ$ (2)

Mặt khác PA, PB là hai tiếp tuyến cắt nhau

tại P của đường tròn (O) nên $PA = PB$ và $\widehat{PAB} = \widehat{PBA}$ (3)

Từ (1), (2) và (3) suy ra : $\widehat{DAP} = \widehat{ADP}$

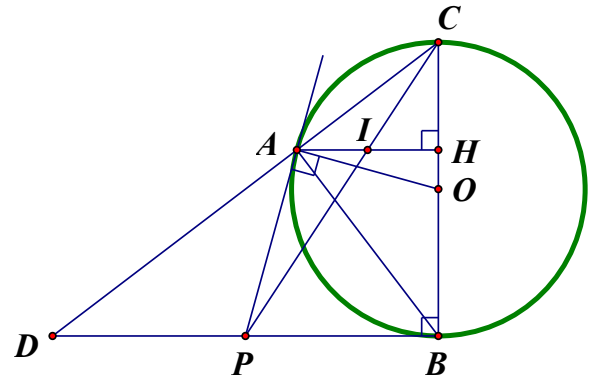
Do đó $\triangle APD$ cân tại P $\Rightarrow PA = PD$ mà $PA = PB$ (tính chất tiếp tuyến cắt nhau) $\Rightarrow PD = PB$

Lại có $DB \parallel AH$ ($\perp BC$)

Xét $\triangle PBC$ có $IH \parallel PB$ ($\perp BC$) $\Rightarrow \frac{IH}{PB} = \frac{IC}{PC}$ (định lý Thalès) (4)

Tương tự $\triangle PDC$ có $IA \parallel PD$ ($\perp BC$) $\Rightarrow \frac{IA}{PD} = \frac{IC}{PC}$ (định lý Thalès) (5)

Từ (4) và (5) suy ra : $\frac{IH}{PB} = \frac{AI}{DP} \Rightarrow IH = AI$ (vì $PB = PD$)

Bài toán 22. Cho đường tròn tâm I nội tiếp $\triangle ABC$, các tiếp điểm trên các cạnh AB, BC, CA lần lượt là D, E, F. Qua D kẻ đường thẳng song song với BC cắt EF tại N và AE tại M. Chứng minh rằng : M là trung điểm của DN.

Lời giải

Qua A kẻ đường thẳng song song với BC cắt đường thẳng EF tại H.

$$\begin{aligned} OA = OB &= \sqrt{OK^2 - AK^2} \\ &= \sqrt{(2R)^2 - R^2} = R\sqrt{3} \end{aligned}$$

Lại có CD tiếp xúc với (K) tại M nên CM = CA và DM = DB

Gọi p là chu vi của $\triangle OCD$, ta có

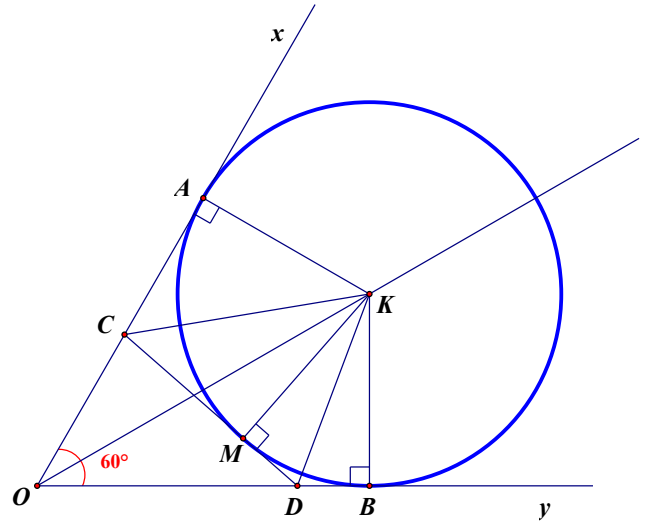
$$\begin{aligned} p_{OCD} &= OC + CM + MD + OD \\ &= OC + CA + DB + OD \\ &= 2OA = 2R\sqrt{3} \text{ (không đổi)} \end{aligned}$$

b) Ta có CK là phân giác của $\widehat{AKM}$

DK là phân giác của $\widehat{BKM}$

Mà $\widehat{AKM} + \widehat{BKM} = \widehat{AKB} = 120^\circ$ (vì $\widehat{O} = 60^\circ$ và $\widehat{A} = \widehat{B} = 90^\circ$)

$$\Rightarrow \widehat{CKD} = \frac{1}{2} \widehat{AKB} = \frac{1}{2} \cdot 120^\circ = 60^\circ \text{ (không đổi)}$$

Bài toán 24. Từ một điểm A ở bên ngoài đường tròn (O), kẻ hai tiếp tuyến AB và AC với đường tròn. Từ một điểm M trên cung tròn trên cung nhỏ BC kẻ một tiếp tuyến thứ ba cắt hai tiếp tuyến kia tại P và Q. Chứng minh rằng khi M chuyển động trên cung BC thì chu vi tam giác APQ có giá trị không đổi.

Lời giải

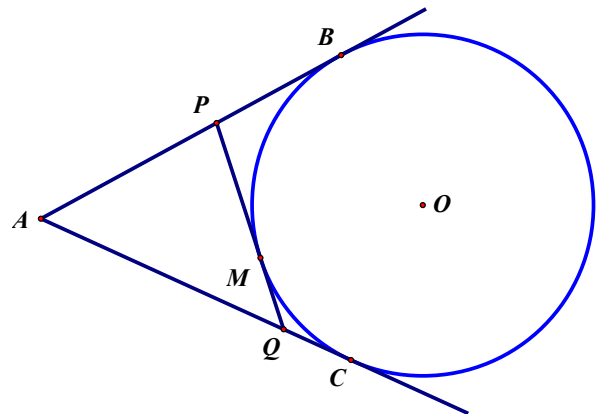
Ta có chu vi $\triangle APQ$ bằng $AP + PQ + QA$ và $PQ = PM + MQ$ nên chu vi $\triangle APQ$ bằng $AP + PM + MQ + QA$ (1)

Mặt khác ta có: $PB = PM$ và $QC = QM$ (2)
(tính chất của hai tiếp tuyến cắt nhau)

Từ (1) và (2) ta có :

$$\begin{aligned} AP + PM + MQ + QA &= AP + PB + QC + QA \\ &= AB + AC \end{aligned}$$

Vậy chu vi $\triangle APQ$ bằng $AB + AC$ không đổi.

Bài toán 25. Cho đường tròn (I ; r) nội tiếp $\triangle ABC$, các tiếp điểm trên các cạnh AB, BC, CA lần lượt là D, E, F. Chứng minh rằng : $2AD = AB + AC - BC$ (*)

Lời giải

Ta có $AD = AF$ (tính chất hai tiếp tuyến cắt nhau)

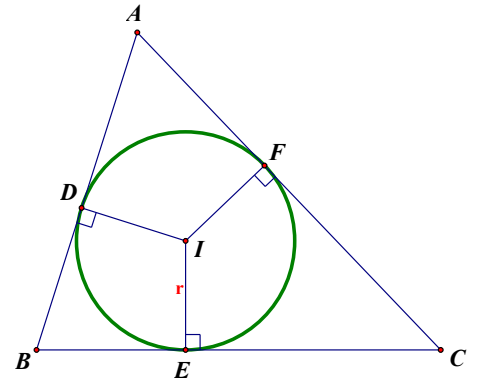
Tương tự $BD = BE$ và $CE = CF$

Do đó:

$$AB + AC - BC = AD + BD + AF + CF - (BE + CE)$$

$$= AD + BE + AF + CE - BE - CE$$

$$= AD + AF = 2 AD$$

Bài toán 26. Cho tam giác ABC vuông tại A. Gọi R, r lần lượt là bán kính đường tròn ngoại tiếp, nội tiếp tam giác ABC.

Chứng minh rằng $AB + AC = 2(R + r)$

Lời giải

Dễ thấy AFID là hình chữ nhật (có 3 góc vuông)

Lại có $AD = AF$ nên AFID là hình vuông

$$\Rightarrow AD = AF = ID = r$$

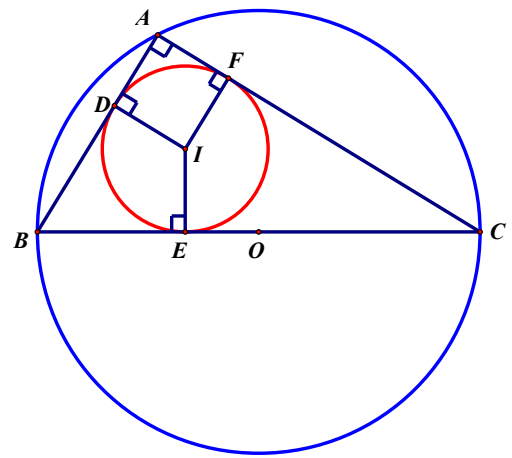
Ta có $BD = BE$ và $CE = CF$

$$\Rightarrow AB + AC = AD + BD + AF + CF$$

$$= AD + AF + BD + CF$$

$$= 2r + 2R$$

$$= 2(r + R)$$

Bài toán 27. Cho nửa đường tròn (O ; R) đường kính AB. Từ A và B vẽ hai tiếp tuyến Ax và By. Một điểm M di động trên nửa đường tròn này qua M vẽ tiếp tuyến thứ ba cắt Ax và By lần lượt tại C và D. Hãy xác định vị trí của điểm M trên nửa đường tròn (O ; R) sao cho $AC + BD$ nhỏ nhất.

Lời giải

Kẻ $AE \parallel CD$ (E thuộc By)

Dễ thấy tứ giác ACDE là hình bình hành

$$\Rightarrow AE = CD \text{ mà } AC = MC \text{ (tính chất 2 tiếp tuyến cắt nhau)}$$

$$\text{Tương tự } BD = MD \text{ nên } AC + BD = MC + MD = CD$$

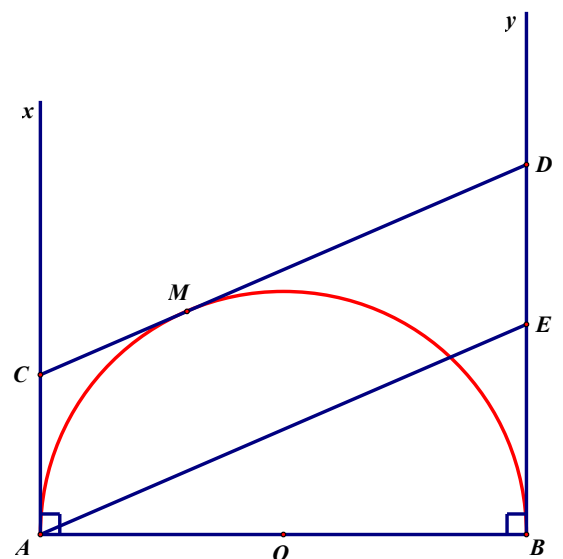
Lại có $AE \geq AB$

$$\Rightarrow AC + BD \geq AB \text{ (không đổi)}$$

Dấu “=” xảy ra $\Leftrightarrow E$ trùng với B

$$\Leftrightarrow CD \parallel AB \Leftrightarrow OM \perp AB.$$

Vậy khi M là giao điểm của đường thẳng vuông góc với AB thì $AC + BD$ nhỏ nhất.

Bài toán 28. Cho nửa đường tròn (O ; R) đường kính AB. Từ A và B vẽ hai tiếp tuyến Ax và By. Một điểm M di động trên nửa đường tròn này, qua M vẽ tiếp tuyến thứ ba cắt Ax và By lần lượt tại C và

D. Hãy xác định vị trí của điểm M trên nửa đường tròn (O ; R) sao cho $3AC + BD$ nhỏ nhất.

Lời giải

Ta có CM và CA là hai tiếp tuyến nên $\widehat{O_1} = \widehat{O_2}$

Tương tự $\widehat{O_3} = \widehat{O_4}$

Mà $\widehat{O_1} + \widehat{O_2} + \widehat{O_3} + \widehat{O_4} = 180^\circ$

$$\Rightarrow \widehat{O_2} + \widehat{O_3} = 90^\circ$$

Hay tam giác COD vuông tại O

CD là tiếp tuyến tại M nên $CD \perp OM$

Xét $\triangle CMO$ và $\triangle OMD$ có:

$\widehat{CMO} = \widehat{DMO} = 90^\circ$, $\widehat{O_2} = \widehat{CDO}$ (cùng phụ với góc DCO)

Nên $\triangle CMO \sim \triangle OMD$ (g.g)

$$\Rightarrow \frac{CM}{OM} = \frac{OM}{MD}$$

$$\Rightarrow CM \cdot DM = OM^2 = R^2 \text{ (không đổi)}$$

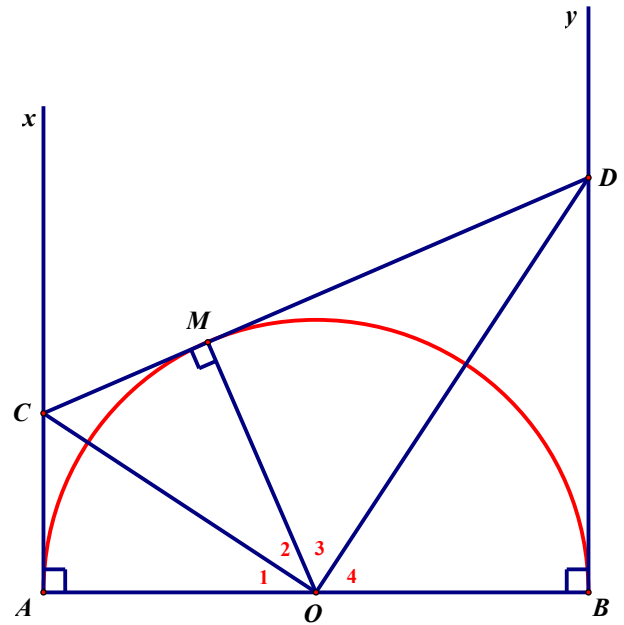
$$\text{Mà } CM = AC, DM = BD \Rightarrow AC \cdot BD = R^2$$

Áp dụng bất đẳng thức Cauchy cho hai số dương ta có: $\frac{3AC + BD}{2} \geq \sqrt{3 \cdot AC \cdot BD}$

$$\Leftrightarrow 3AC + BD \geq 2\sqrt{3 \cdot AC \cdot BD} \Leftrightarrow 3AC + BD \geq 2\sqrt{3} \cdot R$$

$$\text{Dấu “=” xảy ra } \Leftrightarrow 3AC = BD = \sqrt{3} \cdot R \Leftrightarrow \widehat{AOC} = 30^\circ \Leftrightarrow \widehat{AOM} = 60^\circ$$

Vậy M di động ở trên (O) sao cho $\widehat{AOM} = 60^\circ$ thì $3AC + BD$ nhỏ nhất.

Bài toán 29. Cho nửa đường tròn (O; R) đường kính AB. M là điểm bất kì thuộc nửa đường tròn, kẻ MH vuông góc với AB (H thuộc AB). Vẽ đường tròn tâm M bán kính MH. Kẻ các tiếp tuyến AC, BD với đường tròn tâm M (C, D là các tiếp điểm).

a) Chứng minh ba điểm C, M, D thẳng hàng và CD là tiếp tuyến của (O).

b) Chứng minh rằng khi M di chuyển trên nửa đường tròn (O) thì $AC + BD$ không đổi.

Lời giải

Xét $\triangle ABO$ và $\triangle HBO$ có: $\widehat{ABO} = \widehat{BOH} = 90^\circ$, $\widehat{AOB}$ chung

$$\text{Do đó } \triangle ABO \sim \triangle HBO \text{ (g.g)} \Rightarrow \frac{OB}{OH} = \frac{OA}{OB} \Rightarrow OA.OH = OB^2 = R^2$$

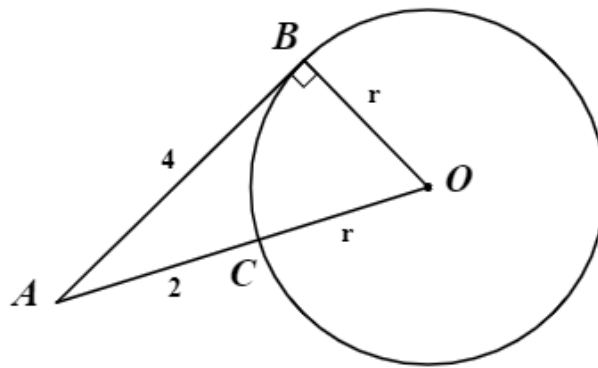
Do đó $ON = \frac{R^2}{OI}$ (không đổi), d cho trước, O cố định $\Rightarrow I$ cố định $\Rightarrow N$ cố định.

III. Tính toán

Bài toán 31. Trong hình vẽ, AB là tiếp tuyến của đường tròn (O) tại B .

- Tính bán kính r của đường tròn (O) .
- Tính chiều dài cạnh OA của tam giác ABO .

Lời giải

a) AB là tiếp tuyến của đường tròn (O) tại $B \Rightarrow AB \perp OB$. Xét tam giác ABO vuông tại B , theo định lý Pythagore: $OA^2 = OB^2 + AB^2$ hay $(r+2)^2 = r^2 + 4^2$

$$\Rightarrow r^2 + 4r + 4 = r^2 + 16$$

$$\Rightarrow 4r = 16 - 4 = 12$$

$$\Rightarrow r = 3$$

Vậy bán kính của đường tròn (O) là $r = 3$.

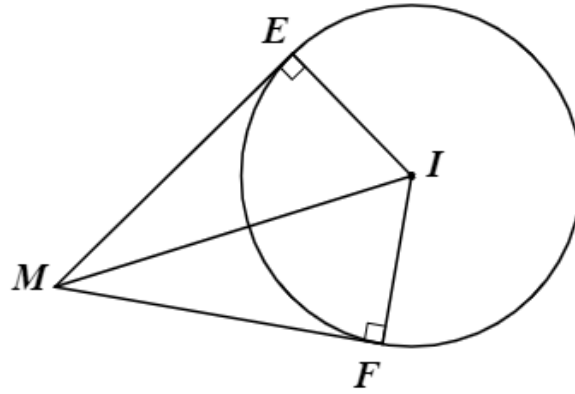
b) $OA = OC + AC = r + 2 \Rightarrow OA = 3 + 2 = 5$.

Bài toán 32. Cho điểm M nằm ngoài đường tròn $(I; 6 \text{ cm})$ và ME , MF là hai tiếp tuyến của đường tròn này tại E và F . Cho biết $\widehat{EMF} = 60^\circ$.

a) Tính số đo $\widehat{EMI}$ và $\widehat{FMI}$.

b) Tính độ dài MI .

Lời giải

a) Ta có MI là đường phân giác của góc EMF (tính chất hai tiếp tuyến cắt nhau)

$$\Rightarrow \widehat{EMI} = \widehat{FMI} = \frac{\widehat{EMF}}{2} = \frac{60^\circ}{2} = 30^\circ.$$

Xét tứ giác $MEIF$ có: $\widehat{MEI} = \widehat{MFI} = 90^\circ$ (tính chất của tiếp tuyến)

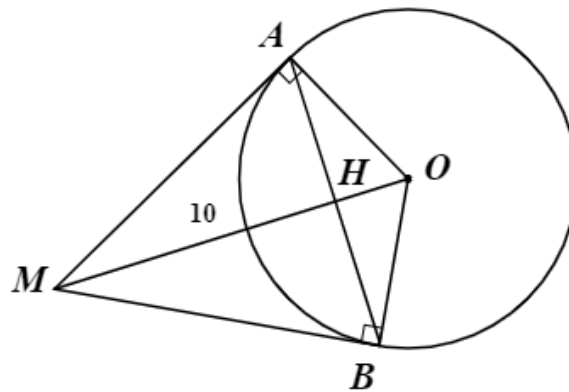
$$\Rightarrow \widehat{EIF} = 360^\circ - (\widehat{MEI} + \widehat{MFI} + \widehat{EMF}) = 360^\circ - (90^\circ + 90^\circ + 60^\circ) = 120^\circ$$

b) Xét tam giác MEI vuông tại E có $\widehat{EMI} = 30^\circ$ (cmt)

$$\Rightarrow MI = 2EI = 2.6 = 12 \text{ (cm)}.$$

Bài toán 33. Cho đường tròn $(O; 6 \text{ cm})$. M nằm ngoài đường tròn sao cho $OM = 10 \text{ cm}$. Từ M kẻ hai tiếp tuyến MA, MB đến đường tròn (A, B là hai tiếp điểm). Tính độ dài các cạnh của tam giác MAB .

Lời giải

ΔMAO vuông tại A (tính chất tiếp tuyến)

Theo định lý Pythagore $MA^2 = MO^2 - OA^2$

$$MA^2 = 10^2 - 6^2 = 64 \Rightarrow MA = 8 \text{ (cm)}$$

Ta có $MB = MA = 8 \text{ (cm)}$ (tính chất hai tiếp tuyến cắt nhau)

Để thấy MO là đường trung trực của AB ($OA = OB$, $MA = MB$) $\Rightarrow MO \perp AB$ tại H .

Xét ΔMAO và ΔAHO có: $\widehat{MAO} = \widehat{AHO} = 90^\circ$, $\widehat{MOA}$ chung

$$\text{Do đó } \triangle MAO \sim \triangle AHO \text{ (g.g)} \Rightarrow \frac{MO}{AO} = \frac{AO}{HO} \Rightarrow AO^2 = MO \cdot HO$$

$$\Rightarrow HO = \frac{AO^2}{MO} = \frac{6^2}{10} = 3,6 \text{ (cm)}$$

$$\Rightarrow HM = MO - HO = 10 - 3,6 = 6,4 \text{ (cm)}$$

Chứng minh tương tự, ta có: $\triangle AHM \sim \triangle OHA$ (g.g)

$$\Rightarrow \frac{AH}{MH} = \frac{HO}{AH} \Rightarrow AH^2 = MH \cdot HO = 6,4 \cdot 3,6$$

$$\Rightarrow AH = \sqrt{6,4 \cdot 3,6} \approx 4,8 \text{ (cm)}$$

Vì MO là đường trung trực của AB (cmt) $\Rightarrow HA = HB = 4,8$ (cm)

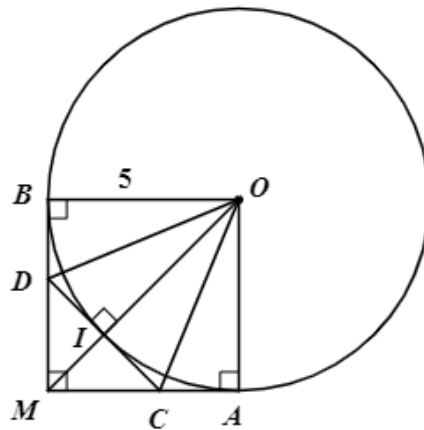
$$\Rightarrow AB = HA + HB = 4,8 + 4,8 = 9,6 \text{ (cm)}$$

Bài toán 34. Cho đường tròn $(O; 5 \text{ cm})$. Điểm M nằm ngoài (O) sao cho hai tiếp tuyến MA và MB (A, B là hai tiếp điểm) vuông góc với nhau tại M .

a) Tính độ dài của MA và MB .

b) Qua giao điểm I của đoạn thẳng MO và đường tròn (O) , vẽ một tiếp tuyến cắt MA, MB lần lượt tại C, D . Tính độ dài của CD .

Lời giải

a) Dễ thấy tứ giác $MBOA$ là hình chữ nhật (có ba góc vuông)

Lại có $MA = MB$ (tính chất hai tiếp tuyến cắt nhau)

Nên $MBOA$ là hình vuông (hình chữ nhật có hai cạnh kề bằng nhau là hình vuông)

$$\Rightarrow MA = MB = 5 \text{ cm.}$$

b) DB và DI là hai tiếp tuyến cắt nhau của đường tròn (O) nên OD là tia phân giác của

$$\widehat{MOB} = 45^\circ \Rightarrow \widehat{DOB} = \widehat{DOI} = \frac{45^\circ}{2} = 22,5^\circ.$$

Xét tam giác DBO vuông tại B , có $\widehat{DOB} = 22,5^\circ$ và cạnh góc vuông $OB = 5 \text{ cm}$.

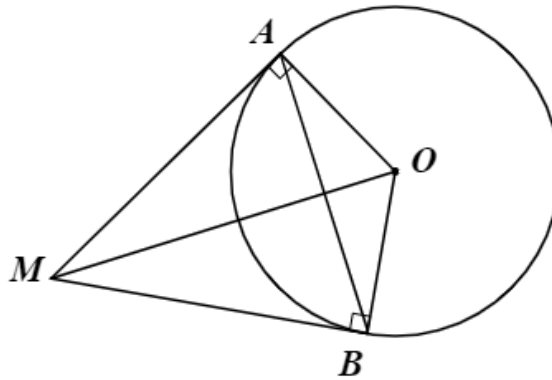
Theo định lý về hệ thức lượng trong tam giác vuông, ta có:

$BD = OB \cdot \tan \widehat{DOB} = 5 \cdot \tan 22,5^\circ \approx 2,1 \text{ (cm)} \Rightarrow DI = DB \approx 2,1 \text{ (cm)}$ (tính chất hai tiếp tuyến cắt nhau).

Ta có $MD = MC$ (tính chất hai tiếp tuyến cắt nhau).

Tam giác DMC cân có MI là đường cao nên đồng thời là trung tuyến. Hay $IC = DI \approx 2,1 \text{ (cm)}$
 $\Rightarrow CD = 2 \cdot 2,1 \approx 4,2 \text{ (cm)}$

Bài toán 35. Cho đường tròn (O) , điểm M nằm ngoài (O) sao cho MA và MB là hai tiếp tuyến (A, B là hai tiếp điểm) thỏa mãn $\widehat{AMB} = 60^\circ$. Biết chu vi tam giác MAB là 18 cm , tính độ dài dây AB .

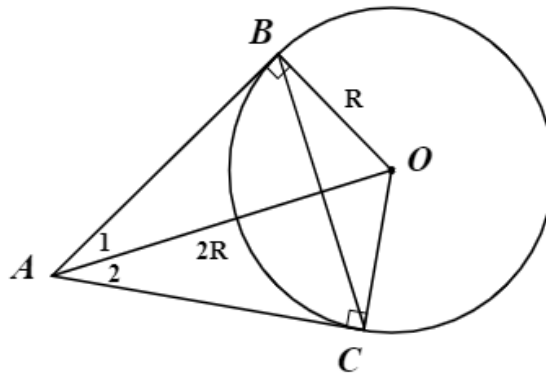
Lời giải

Ta có $MA = MB$ (tính chất hai tiếp tuyến cắt nhau) nên tam giác AMB cân tại M có $\widehat{AMB} = 60^\circ \text{ (gt)}$ nên tam giác AMB đều $\Rightarrow MA = MB = AB$ mà

$$MA + MB + AB = 18 \text{ (cm)} \Rightarrow AB = \frac{18}{3} = 6 \text{ (cm)}$$

Bài toán 36. Cho điểm A nằm ngoài đường tròn $(O; R)$ với $OA = 2R$. Vẽ hai tiếp tuyến AB, AC đến đường tròn (B, C là tiếp điểm). Chứng minh rằng $\triangle ABC$ đều và tính các cạnh của nó theo R .

Lời giải

$\triangle ABO$ vuông tại B (tính chất tiếp tuyến)

$$\text{Ta có } \sin A_1 = \frac{OB}{OA} = \frac{R}{2R} = \frac{1}{2} \Rightarrow \widehat{A_1} = 30^\circ \Rightarrow \widehat{BAC} = 60^\circ$$

$$AB^2 = AO^2 - OB^2 = (2R)^2 - R^2 = 3R^2 \Rightarrow AB = R\sqrt{3}$$

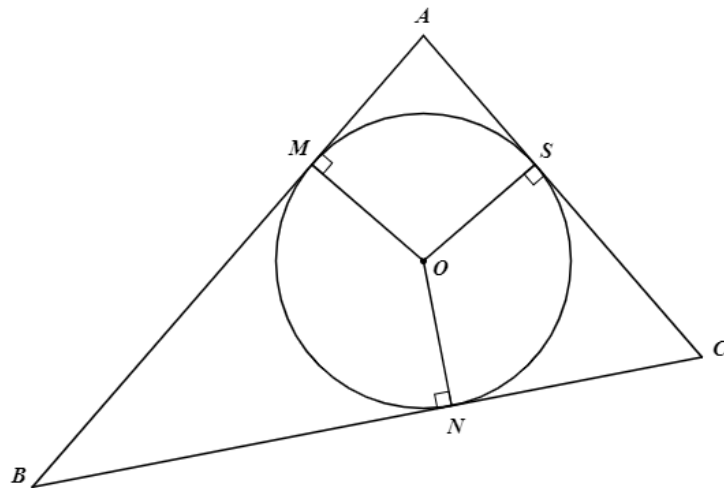
$\triangle ABC$ cân (tính chất tiếp tuyến cắt nhau) có $\widehat{BAC} = 60^\circ$ nên là tam giác đều
 $\Rightarrow AC = BC = AB = R\sqrt{3}$.

Bài toán 37. Cho đường tròn (O) nội tiếp $\triangle ABC$, các tiếp điểm trên các cạnh AB , BC , CA lần lượt là M , N và S .

a) Chứng minh rằng: $AB + AC - BC = 2AM$.

b) Cho $AB = 4\text{ cm}$, $BC = 7\text{ cm}$ và $CA = 5\text{ cm}$. Tính các đoạn thẳng AM , BM và CS .

Lời giải

a) Ta có $AB + AC - BC = AM + MB + AS + SC - BN - NC$
 $= AM + AS = 2AM$

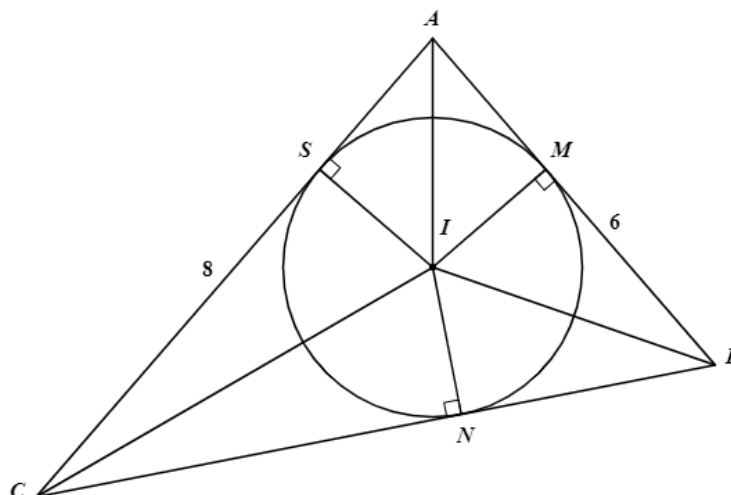
b) Theo câu a ta có: $AB + AC - BC = 2AM$

$$\Rightarrow AM = \frac{AB + AC - BC}{2}$$

$$BM = 4 - 1 = 3; AS = AM = 1 \Rightarrow SC = 5 - 1 = 4$$

Bài toán 38. Cho tam giác ABC vuông tại A có $AB = 6\text{ cm}$, $AC = 8\text{ cm}$. Gọi I là tâm của đường tròn nội tiếp $\triangle ABC$. Tính bán kính của đường tròn tâm I .

Lời giải

Ta có tam giác ABC vuông tại A (gt) Theo định lí Pythagore:

$$BC^2 = AB^2 + AC^2 = 6^2 + 8^2 = 100$$

$$\Rightarrow BC = \sqrt{6^2 + 8^2} = 10 \text{ (cm)}$$

Gọi S_{ABC} là diện tích tam giác ABC

$$\text{Ta có } S_{ABC} = \frac{1}{2} AB \cdot AC = \frac{1}{2} \cdot 6 \cdot 8 = 24 \text{ (cm}^2\text{)}$$

Gọi bán kính đường tròn nội tiếp $\triangle ABC$ là r

$$\text{Ta có } S_{ABC} = S_{AIB} + S_{BIC} + S_{CIA} = \frac{1}{2} r \cdot AB + \frac{1}{2} r \cdot BC + \frac{1}{2} r \cdot AC$$

$$\Rightarrow S_{ABC} = \frac{1}{2} r (AB + BC + AC)$$

$$\Rightarrow 24 \cdot 2 = r (AB + BC + AC)$$

$$\Rightarrow r = \frac{48}{AB + BC + AC} = \frac{48}{6 + 8 + 10} = 2$$

Vậy bán kính đường tròn tâm I nội tiếp $\triangle ABC$ là $r = 2 \text{ (cm)}$.

Nhận xét: Theo bài toán 36 trên. Gọi r là bán kính đường tròn nội tiếp tam giác ABC , S_{ABC}

là diện tích và nửa chu vi là $p = \frac{AB + AC + BC}{2}$ thì $r = \frac{S}{p}$

Bài toán 39. Cho tam giác ABC cân tại A có $AB = AC = 10 \text{ cm}$, $BC = 12 \text{ cm}$ và I là tâm của đường tròn nội tiếp $\triangle ABC$. Tính bán kính của đường tròn (I).

Hướng dẫn: Theo bài 36. Để tính bán kính đường tròn nội tiếp $\triangle ABC$ ta tính diện tích của tam giác (S) và nửa chu vi (p).

Lời giải

$\triangle ABC$ cân tại A , kẻ đường cao AH ta có AH đồng thời là đường trung tuyến

$$HB = HC = \frac{BC}{2} = \frac{12}{2} = 6 \text{ (cm)} \text{ Theo định lí}$$

Pythagore:

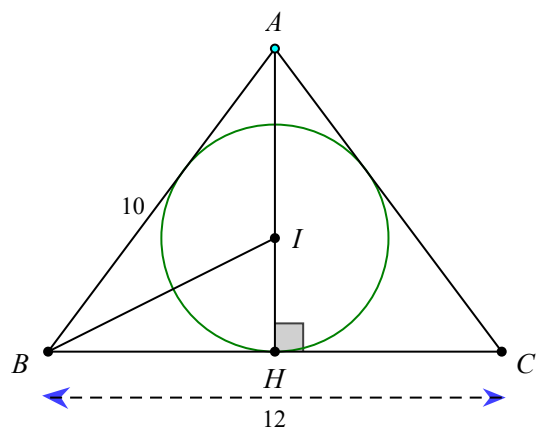
$$AH^2 = AB^2 - HB^2 = 10^2 - 6^2$$

$$\Rightarrow AH = 8 \text{ (cm)}.$$

$$S_{ABC} = \frac{1}{2} BC \cdot AH = \frac{1}{2} \cdot 12 \cdot 8 = 48 \text{ (cm}^2\text{)}$$

$$P = \frac{AB + AC + BC}{2} = 16 \text{ (cm)}.$$

$$\text{Vậy } r = \frac{48}{16} = 3 \text{ (cm)}.$$

Cách khác:

$\triangle ABC$ cân nên đường cao AH cũng đồng thời là đường phân giác, I là tâm của đường tròn nội tiếp nên CI là phân giác của $\triangle AHC$.

$$\text{Ta có } \frac{IA}{IH} = \frac{CA}{CH} = \frac{10}{6} = \frac{5}{3}$$

$$\Rightarrow \frac{IA}{5} = \frac{IH}{3} = \frac{IA+IH}{5+3} = \frac{AH}{8} = 1$$

$$\Rightarrow \frac{IH}{3} = 1 \Rightarrow IH = 3(\text{cm}).$$

Vậy bán kính đường tròn nội tiếp $\triangle ABC$ là $3(\text{cm})$.

Chú ý: Đối với một tam giác tùy ý ta có thể chứng minh công thức diện tích sau đây:

$S = p.r$ ($p = \frac{a+b+c}{2}$: nửa chu vi, r là bán kính đường tròn nội tiếp tam giác, a, b, c là độ dài ba cạnh của tam giác) (Xem cách chứng minh bài toán 36).

Bài toán 40. Cho tam giác ABC cân tại A có $AB = AC = 13\text{cm}$, $BC = 10\text{cm}$. Gọi O là tâm đường tròn ngoại tiếp tam giác ABC . Tính bán kính của đường tròn (O) .

Lời giải

Kẻ đường kính AD cắt BC tại H ta có

$$HB = HC = \frac{BC}{2} = \frac{10}{2} = 5.$$

Theo định lý Pythagore $AB^2 = AH^2 + BH^2$

$$AH^2 = AB^2 - BH^2 = 13^2 - 5^2 \Rightarrow AH = \sqrt{13^2 - 5^2}$$

$$\Rightarrow AH = 12(\text{cm}).$$

Xét tam giác ABD có BO là đường trung tuyến mà

$$BO = AO = DO \text{ hay } BO = \frac{1}{2}AD \text{ nên tam giác } ABD$$

vuông tại B .

Xét $\triangle ABD$ và $\triangle AHB$ có: $\widehat{BAD}$ chung và

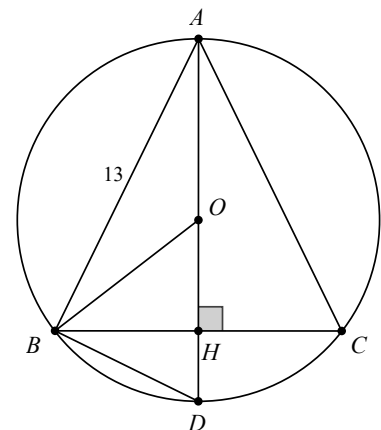
$$\widehat{ABD} = \widehat{AHB} = 90^\circ$$

Do đó $\triangle ABD \sim \triangle AHB$ (g.g)

$$\Rightarrow \frac{AB}{AD} = \frac{AH}{AB} \Rightarrow AB^2 = AD.AH$$

$$\Rightarrow AD = \frac{AB^2}{AH} = \frac{13^2}{12} = 14,1(\text{cm})$$

Vậy bán kính đường tròn (O) ngoại tiếp $\triangle ABC$: $R = \frac{14,1}{2} = 7,05(\text{cm})$.

Bài toán 41. Quan sát hình vẽ. Biết AB, AC lần lượt là tiếp tuyến của đường tròn (O) tại B, C . Tính giá trị của x .

Lời giải

Ta có: $AB = AC$

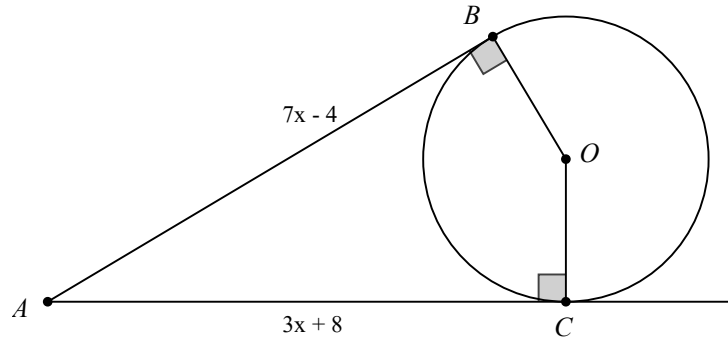
(tính chất hai tiếp tuyến cắt nhau)

$$\text{Hay } 7x - 4 = 3x + 8$$

$$\Rightarrow 7x - 3x = 8 + 4$$

$$\Rightarrow 4x = 12$$

$$\Rightarrow x = 3.$$

Bài toán 42. Từ điểm M nằm ngoài đường tròn (O) , $MO = 13\text{cm}$, vẽ hai tiếp tuyến MA, MB (A, B là các tiếp điểm).

Tính độ dài MA, MB .

Cho C là điểm bất kì thuộc đường tròn (O) và nằm trong góc AOB . Tiếp tuyến tại C của đường tròn cắt MA tại N và cắt MB tại P . Tính chu vi tam giác MNP .

Lời giải

Ta có: $MA \perp OA$ (tính chất tiếp tuyến) hay tam giác MAO vuông tại A .

Theo định lý Pythagore, ta có:

$$MO^2 = MA^2 + OA^2 \Rightarrow MA^2 = MO^2 - OA^2 = 13^2 - 5^2$$

$$\Rightarrow MA = \sqrt{13^2 - 5^2} = 12(\text{cm})$$

Vậy $MB = MA = 12(\text{cm})$ (tính chất hai tiếp tuyến cắt nhau).

Gọi p là chu vi của tam giác MNP , ta có:

$$p = MN + NC + CP + MP$$

mà $NC = NA$ (tính chất hai tiếp tuyến cắt nhau)

Tương tự $CP = PB$

$$\Rightarrow p = (MN + NA) + (PB + MP)$$

$$= MA + MB = 12 + 12 = 24(\text{cm})$$

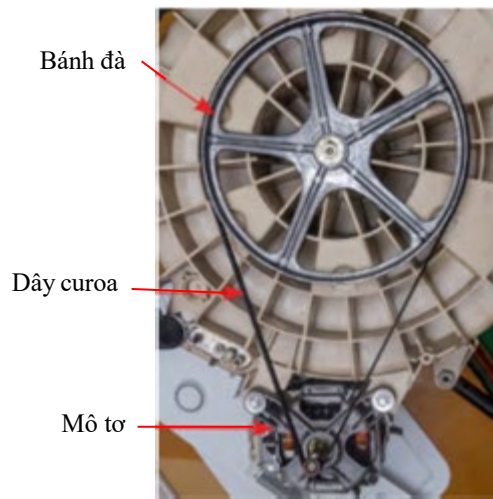
Vậy chu vi tam giác MNP bằng $24(\text{cm})$.

III. TOÁN THỰC TẾ

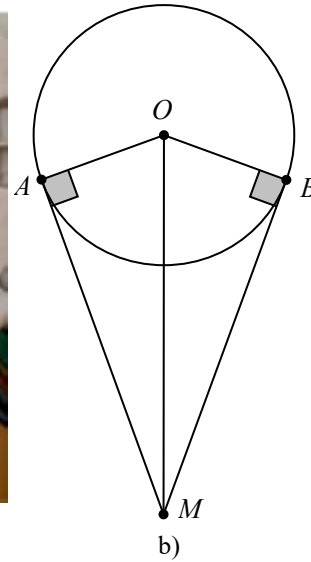
Bài toán 43. Bánh đà của một động cơ được thiết kế có dạng là một đường tròn tâm O , bán kính 15cm được kéo bởi một dây curoa. Trục quay của mô tơ truyền lực được biểu diễn bởi điểm M (hình vẽ). Cho biết khoảng cách OM là 35cm .

Tính độ dài của hai đoạn dây curoa MA và MB (kết quả làm tròn đến hàng phần mười).

Tính số đo $\widehat{AMB}$ tạo bởi hai tiếp tuyến AM, AB và số đo $\widehat{AOB}$ (kết quả làm tròn đến phút).

a)

b)

Lời giải

Xem hình vẽ.

Ta có $MA = MB$ (tính chất hai tiếp tuyến cắt nhau)

MA là tiếp tuyến của đường tròn (O)

$\Rightarrow MA \perp OA$ hay tam giác OAM vuông tại A .

Theo định lý Pythagore, ta có:

$$MO^2 = MA^2 + OA^2 \Rightarrow MA^2 = MO^2 - OA^2 = 35^2 - 15^2$$

$$\Rightarrow MA = \sqrt{35^2 - 15^2} \approx 31,6 (cm)$$

Vậy $MA = MB \approx 31,6 cm$.

Tam giác vuông OAM có cạnh huyền $MO = 35 cm$, cạnh góc vuông $OA = 15 cm$.

Theo định lý về hệ thức lượng trong tam giác vuông, ta có:

$$OA = OM \cdot \sin \widehat{AMO}$$

$$\Rightarrow \sin \widehat{AMO} = \frac{OA}{OM} = \frac{15}{35} \Rightarrow \widehat{AMO} = 25^\circ 23'$$

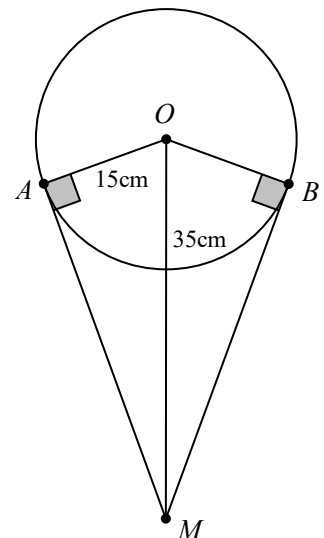
Vì MO là tia phân giác của góc AMB

$$\Rightarrow \widehat{AMB} = 2 \cdot 25^\circ 23' = 50^\circ 46'$$

Xét tứ giác $MAOB$, ta có:

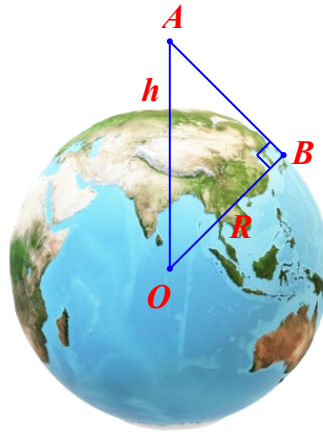
$$\widehat{AOB} = 360^\circ - (\widehat{MAO} + \widehat{MBO} + \widehat{AMB})$$

$$\widehat{AOB} = 360^\circ - (90^\circ + 90^\circ + 50^\circ 46') = 129^\circ 32'$$

Bài toán 44. Trong hình vẽ, mặt cắt của Trái Đất có thể xem là đường tròn tâm O bán kính $R = 6400 km$. Từ điểm A nằm ở độ cao h so với mực nước biển, một người có thể thấy xa nhất đến điểm B trên (O) sao cho AB là tiếp tuyến của (O) . Khoảng cách AB khi đó được gọi là tầm nhìn xa từ điểm A . Tính AB nếu $h = 20 m$.

Lời giải

Đổi: $h = 20m = 0,02km$

Vì AB là tiếp tuyến của đường tròn $(O; 6400km)$ nên $AB \perp OB$.

Tam giác ABO vuông tại B , có cạnh huyền $OA = R + h$ và cạnh góc vuông $OB = R$. Trong đó $R = 6400km$.

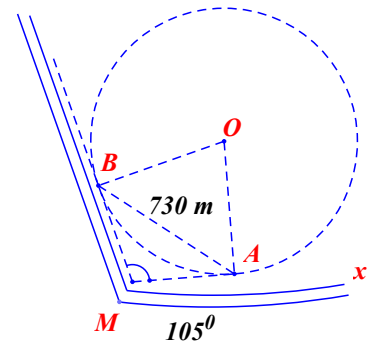
Theo định lý Pythagore, ta có:

$$OA^2 = OB^2 + AB^2$$

$$\Rightarrow AB^2 = OA^2 - OB^2 = (R + h)^2 - R^2 = (6400 + 0,02)^2 - 6400^2$$

$$\Rightarrow AB = \sqrt{(6400 + 0,02)^2 - 6400^2} = 16(km)$$

Bài toán 45. Trong hình vẽ, để tàu không trật bánh ray khi chuyển hướng từ đường ray thẳng XA sang đường ray thẳng YB , đoạn dây nối được thiết kế là một phần của đường tròn (O) tiếp xúc với XA tại A và BY tại B . Biết góc chuyển hướng của tàu là $\widehat{AMB} = 105^\circ$ và khoảng cách giữa hai điểm A và B là $730m$. Tính bán kính của đường tròn (O) , làm tròn kết quả đến đơn vị mét.

Lời giải

Ta có $OA = OB = R$; $MA = MB$ (tính chất hai tiếp tuyến cắt nhau) nên MO là đường trung trực của đoạn AB .

Gọi I là giao điểm của MO và AB , ta có I là trung điểm của đoạn AB hay $IA = IB = \frac{AB}{2} = \frac{730}{2} = 365(m)$.

Xét tứ giác $AOBM$ có:

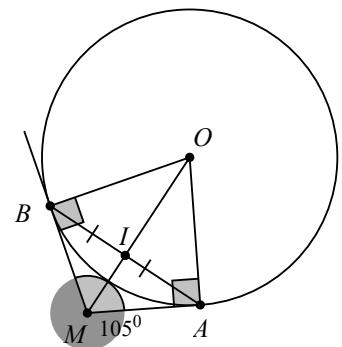
$$\begin{aligned} \widehat{AOB} &= 360^\circ - (\widehat{OBM} + \widehat{AMB} + \widehat{OAM}) \\ &= 360^\circ - (90^\circ + 105^\circ + 90^\circ) = 75^\circ \end{aligned}$$

Lại có MO là tia phân giác của góc AOB (tính chất hai tiếp tuyến cắt nhau).

$$\Rightarrow \widehat{AOI} = \widehat{BOI} = \frac{\widehat{AOB}}{2} = \frac{75^\circ}{2} = 37,5^\circ$$

Vì MO là đường trung trực của AB (cmt) $\Rightarrow MO \perp AB$ tại I .

Xét tam giác AOI vuông tại I có cạnh góc vuông $IA = 365(m)$, góc nhọn $\widehat{AOI} = 37,5^\circ$.

Theo định lí về hệ thức lượng trong tam giác vuông, ta có:

$$IA = OA \cdot \sin \widehat{AOI}$$

$$\Rightarrow OA = \frac{IA}{\sin \widehat{AOI}} = \frac{365}{\sin 37,5^\circ} \approx 599(m)$$

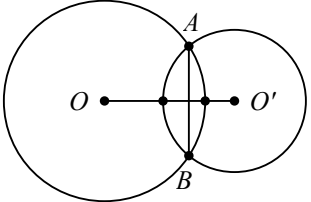
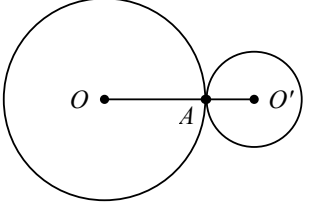
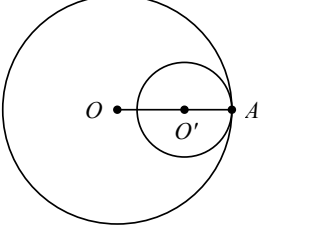
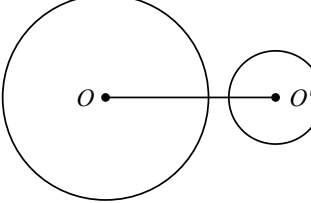
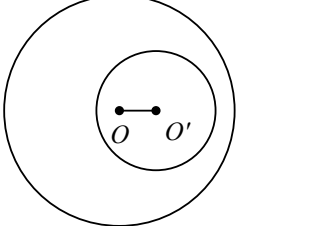
Vậy bán kính đường tròn (O) là $599m$.

BÀI 17. VỊ TRÍ TƯƠNG ĐỐI CỦA HAI ĐƯỜNG TRÒN

PHẦN A. KIẾN THỨC CẦN NHỚ

Nhận xét: Bảng tóm tắt vị trí tương đối của hai đường tròn phân biệt $(O; R)$ và $(O'; R')$ với $R \geq R'$

BẢNG TỔNG KẾT

Vị trí tương đối	Số điểm chung	Hệ thức liên hệ	Hình ảnh
Hai đường tròn cắt nhau	2	$R - R' < OO' < R + R'$	
Hai đường tròn tiếp xúc ngoài	1	$OO' = R + R'$	
Hai đường tròn tiếp xúc trong	1	$OO' = R - R'$	
Hai đường tròn ở ngoài nhau	0	$OO' > R + R'$	
Đường tròn $(O; R)$ đựng đường tròn $(O'; R')$	0	$OO' < R - R'$	

PHẦN B. PHÂN LOẠI CÁC BÀI TẬP

I. Xác định vị trí tương đối của hai đường tròn

Bài toán 1. Cho hai điểm O và O' cách nhau một khoảng 5 cm. Mỗi đường tròn sau đây có vị trí tương đối như thế nào đối với đường tròn $(O; 3cm)$.

- a) Đường tròn $(O'; 3cm)$ b) Đường tròn $(O'; 1cm)$
 b) Đường tròn $(O'; 8cm)$

Lời giải

a) Đặt $R = 3cm, R' = 3cm$

Ta có: $3 - 3 < 5 < 3 + 3$

$$R - R' < OO' < R + R' \text{ hay } 0 < 5 < 6$$

Do đó hai đường tròn $(O; 3cm)$ và $(O'; 3cm)$ cắt nhau.

b) Đặt $R = 3cm, R' = 1cm$

Ta có: $5 > 3 + 1$

$$OO' > R + R'$$

Do đó hai đường tròn $(O; 3cm)$ và $(O'; 1cm)$ ở ngoài nhau.

c) Đặt $R = 3cm, R' = 8cm$

Ta có: $5 = 8 - 3$ hay $OO' = R' - R$

Do đó hai đường tròn $(O; 3cm)$ và $(O'; 8cm)$ tiếp xúc nhau.

Bài toán 2. Xác định vị trí tương đối của hai đường tròn $(O; R)$ và $(O'; R')$ trong mỗi trường hợp sau:

a) $OO' = 12; R = 5; R' = 3$; b) $OO' = 8; R = 5; R' = 3$;

c) $OO' = 7; R = 5; R' = 3$; d) $OO' = 0; R = 5; R' = 4$;

e) $OO' = 3; R = 4; R' = 7$.

Lời giải

a) Ta có: $12 > 5 + 3$ hay $OO' > R + R'$.

Do đó hai đường tròn $(O; R)$ và $(O'; R')$ ở ngoài nhau.

b) Ta có: $8 = 5 + 3$ hay $OO' = R + R'$.

Do đó hai đường tròn $(O; R)$ và $(O'; R')$ tiếp xúc ngoài.

c) Ta có: $5 - 3 < 7 < 5 + 3$ hay $R - R' < OO' < R + R'$.

Do đó hai đường tròn $(O; R)$ và $(O'; R')$ cắt nhau.

d) Ta có: $0 < 5 - 4$ hay $OO' < R - R'$.

Do đó hai đường tròn $(O; R)$ đựng đường tròn $(O'; R')$.

e) Ta có: $3 = 7 - 4$ hay $OO' = R' - R$.

Do đó hai đường tròn $(O; R)$ và $(O'; R')$ tiếp xúc trong.

Bài toán 3. Cho hai điểm O và O' sao cho $OO' = 3cm$. Mỗi đường tròn sau đây có vị trí tương đối như thế nào đối với đường tròn $(O; 3cm)$.

Lời giải

Đặt $R = 8cm, R' = 5cm$

Ta có: $3cm = 8cm - 5cm$ hay $OO' = R - R'$

Vậy hai đường tròn đã cho tiếp xúc trong với nhau.

Bài toán 4. Xác định vị trí của hai đường tròn $(O; 3cm)$ và $(O'; 2cm)$ biết $OO' > 5cm$.

Lời giải

Đặt $R = 3cm, R' = 2cm$

Ta có: $OO' = 5 > R + R'$

Do đó hai đường tròn $(O; 3cm)$ và $(O'; 2cm)$ hai đường tròn ở ngoài nhau.

Bài toán 5. Cho hai điểm O và O' sao cho $OO' = 2cm$. Xác định vị trí tương đối của hai đường tròn $(O; 5cm)$ và $(O'; r)$ biết rằng $r < 3cm$.

Lời giải

Đặt $R = 8cm$ và đường tròn tâm O' có bán kính $r < 3cm$.

Ta có: $OO' = 2 < 5 - r$ (vì $r < 3cm$)

Do đó đường tròn $(O; 5cm)$ đựng đường tròn $(O'; r)$ khi $r < 3cm$.

Bài toán 6. Cho ba điểm thẳng hàng O, A và O' . Với mỗi trường hợp sau hãy viết hệ thức giữa các độ dài OO', OA và $O'A$ rồi xét xem hai đường tròn $(O; OA)$ và $(O'; O'A)$ tiếp xúc trong hay tiếp xúc ngoài với nhau; vẽ hình để khẳng định dự đoán của mình.

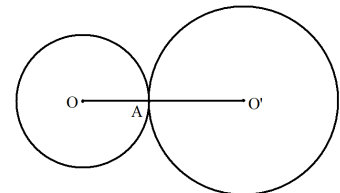
- Điểm A nằm giữa hai điểm O và O' ;
- Điểm O nằm giữa hai điểm A và O' ;
- Điểm O' nằm giữa hai điểm A và O .

Lời giải

- Điểm A nằm giữa hai điểm O và O' ;

Ta có: $OO' = OA + OA'$

Hai đường tròn $(O; OA)$ và $(O'; O'A)$ tiếp xúc ngoài (Xem hình a)

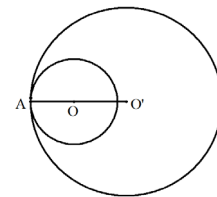

Hình a

- Điểm O nằm giữa hai điểm A và O' .

Ta có: $OO' = O'A - OA$

Hai đường tròn $(O; OA)$ và $(O'; O'A)$ tiếp xúc trong (Xem hình b)

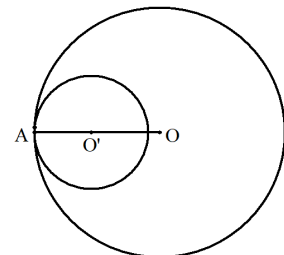

Hình b

- Điểm O' nằm giữa hai điểm A và O .

Ta có: $OO' = OA - O'A$

Hai đường tròn $(O; OA)$ và $(O'; O'A)$ tiếp xúc trong (Xem hình c)

Hình c

Bài toán 7. Cho hai đường tròn (O) và (O') tiếp xúc ngoài với nhau tại A . Một đường thẳng qua A cắt (O) tại B và (O') cắt tại C . Chứng minh rằng $OB \parallel O'C$.

Lời giải

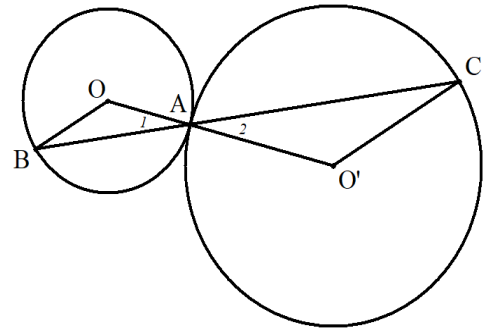
Gọi bán kính đường tròn (O) là R .

Ta có: $OA = OB = R$ hay tam giác AOB cân tại O

$$\Rightarrow \widehat{B} = \widehat{A_1}.$$

Tương tự, ta có tam giác AOC cân tại $O' \Rightarrow \widehat{C} = \widehat{A_2}$ mà

$$\widehat{A_1} = \widehat{A_2} \text{ (đối đỉnh)}$$

Do đó $\widehat{B} = \widehat{C} \Rightarrow OB \parallel O'C$ (cặp góc so le trong bằng nhau).

Bài toán 8. Cho nửa đường tròn (O) đường kính AB . Trên cùng nửa mặt phẳng bờ AB , vẽ nửa đường tròn tâm O' đường kính OA .

a) Xác định vị trí tương đối của đường tròn (O) và đường tròn (O')

b) Vẽ dây cung AC của nửa đường tròn (O) và nửa đường tròn (O') tại D . Chứng minh OC và OD song song với nhau.

Lời giải

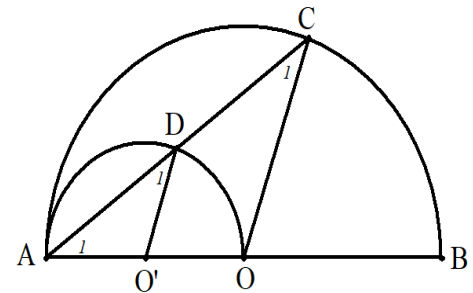
a) Ta có ba điểm A, O', O thẳng hàng và

$$OO' = OA - O'A \text{ (} d = R - R' \text{)}$$

Chứng tỏ (O) và (O') tiếp xúc trong tại A .

b) Ta có $\triangle AO'D$ cân (vì $O'A = O'D = R'$) $\Rightarrow \widehat{A_1} = \widehat{D_1}$ (1)

Tương tự $\triangle AOC$ cân $\Rightarrow \widehat{A_1} = \widehat{C_1}$ (2)

Từ (1) và (2) ta có $\widehat{D_1} = \widehat{C_1} \Rightarrow OD \parallel OC$ (cặp góc đồng vị bằng nhau)

Chú ý: Các bạn có thể giải thêm câu c) sau đây:

Chứng minh D là trung điểm của AC và OD song song với BC .

Hướng dẫn: D thuộc nửa đường tròn đường kính AO nên $\widehat{ADO} = 90^\circ$. Khi đó D là trung điểm của AC (định lý đường kính dây cung) ta chứng minh OD là đường trung bình của $\triangle AOC$ để suy ra $OD \parallel BC$.

Bài toán 9. Cho đoạn thẳng OO' và điểm A nằm giữa hai điểm O và O' . Vẽ đường tròn $(O; OA)$ và đường tròn $(O'; O'A)$. Qua A vẽ đường thẳng cắt (O) tại B và (O') cắt tại C .

a) Chứng minh (O) và (O') tiếp xúc nhau.

b) Vẽ đường kính BD của (O) và CE của (O') , chứng minh D, A, E thẳng hàng.

Lời giải

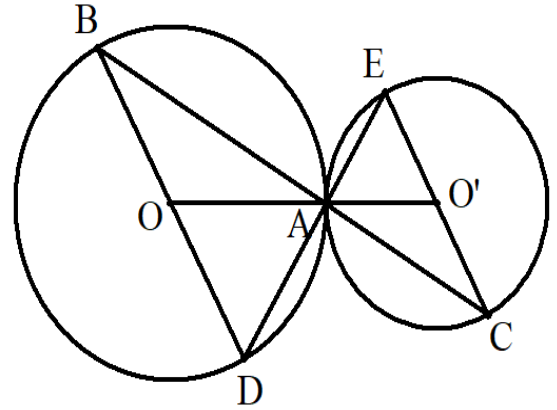
a) Ta có : $OO' = OA + O'A (d = R + R')$

Chứng tỏ (O) và (O') tiếp xúc ngoài tại A .

b) Ta có BD là đường kính của (O) nên

$$OA = \frac{1}{2}BD \quad (1)$$

Xét $\triangle ABD$ có AO là trung tuyến (1) nên $\triangle ABD$ vuông tại A hay $AD \perp AB$, mà B, A, C thẳng hàng nên $AD \perp BC$, tương tự $AE \perp BC$.

Vì vậy AD và AE phải trùng nhau hay ba điểm D, A, E thẳng hàng.

Bài toán 10. Cho hình bình hành $ABCD (AB > AD)$. Vẽ đường tròn tâm A bán kính AD , đường tròn (A) cắt AB tại E . Vẽ đường tròn tâm B bán kính BE , đường tròn (B) cắt đường thẳng DE tại F . Chứng minh đường tròn $(A; AD)$ và $(B; BE)$ tiếp xúc với nhau và ba điểm F, B, C thẳng hàng.

Lời giải

Ta có $AB = AE + EB (d = R + R')$

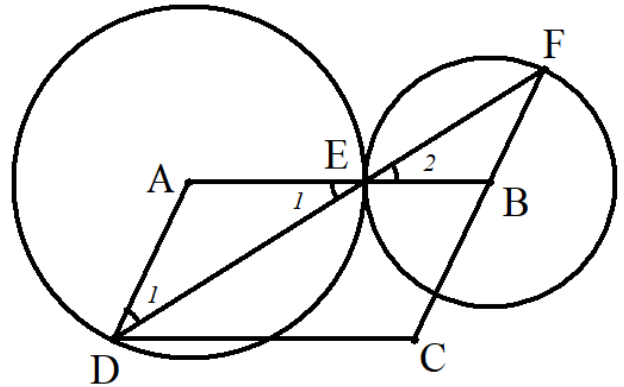
Chứng tỏ $(A; AD)$ và $(B; BE)$ tiếp xúc ngoài với nhau tại E .

Ta có $\triangle ADE$ cân tại $A (AD = AE = R)$

$$\Rightarrow \widehat{D_1} = \widehat{E_1}$$

Tương tự $\triangle EBF$ cân tại $B \Rightarrow \widehat{F} = \widehat{E_2}$

mà $\widehat{E_1} = \widehat{E_2}$ (đối đỉnh) $\Rightarrow \widehat{D_1} = \widehat{F}$.

Do đó $AD \parallel BF$. Lại có $AD \parallel BC (gt)$

Theo tiên đề Ô-clit: BF và BC phải trùng nhau hay F, B, C thẳng hàng.

Bài toán 11. Cho đường tròn (O) đường kính BC . Một dây AD vuông góc với BC tại H . Gọi E, F theo thứ tự là chân các đường vuông góc kẻ từ H đến AB, AC . Gọi (I) và (K) lần lượt là các đường tròn ngoại tiếp các tam giác HBE và HCF .

Xác định vị trí tương đối của đường tròn (I) và (O) ; (K) và (O) ; (I) và (K) .

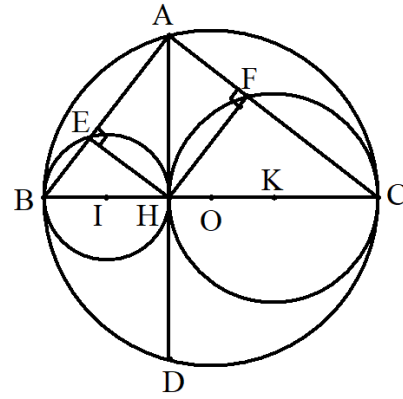
Lời giải

Ta có : $OI = OB - IB$ ($d = R - R_1$)

Chứng tỏ (I) và (O) tiếp xúc trong.

Tương tự ta chứng minh được (K) và (O) tiếp xúc trong với nhau

Lại có: $IK = IH + HK$ ($d = R_1 + R_2$) Chứng tỏ (I) và (K) tiếp xúc ngoài với nhau.

Bài toán 12. Cho đường tròn (O) đường kính AB . Một điểm C (khác A, B) nằm trên đường tròn. Tiếp tuyến Cx của đường tròn cắt tia AB tại I , phân giác của góc CIA cắt OC tại O' .

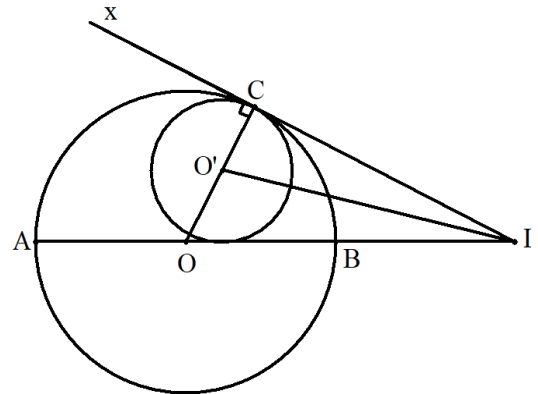
a) Xác định vị trí tương đối của đường tròn (O) và $(O'; O'C)$.

b) Chứng minh rằng đường tròn $(O'; O'C)$ tiếp xúc với AB .

Lời giải

a) Hai đường tròn (O) và (O') có chung điểm C
 Cx là tiếp tuyến của đường tròn (O) (gt)
 $\Rightarrow OC \perp Cx$ mà $O' \in OC \Rightarrow O'C \perp Cx$
 Vậy Cx là tiếp tuyến chung ty đường tròn (O) và đường tròn $(O'; O'C)$ tiếp xúc nhau tại C .

b) O' nằm trên phân giác của góc CIA nên O' cách IA một khoảng bằng $O'C$ nên đường tròn $(O'; O'C)$ tiếp xúc với AB .

Bài toán 13. Cho đường thẳng $OO' = 13cm$. Vẽ đường tròn $(O; 12cm)$ và $(O'; 5cm)$

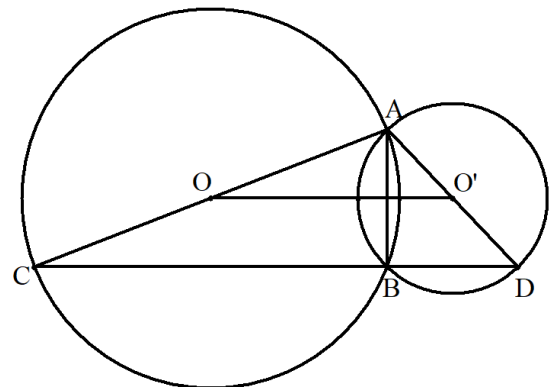
a) Xác định vị trí tương đối của đường tròn (O) và (O') .

b) Vẽ đường kính AC của (O) và AD của (O') . Chứng minh ba điểm C, B, D thẳng hàng.

Lời giải

a) Ta có: $OO' < R + R' (13 < 12 + 5)$ nên đường tròn (O) và (O') cắt nhau tại hai điểm phân biệt A và B .

b) Ta có $\widehat{ABC} = 90^\circ$ (AC là đường kính)
 Tương tự $\widehat{ABD} = 90^\circ$, do đó $\widehat{ABC} + \widehat{ABD} = 180^\circ$ nên C, B, D thẳng hàng.

II. TÍNH CHẤT

Áp dụng tính chất hai đường tròn tiếp xúc

Bài toán 14. Cho đường tròn $(O; 3cm)$ và đường tròn $(O'; 1cm)$ tiếp xúc ngoài nhau tại A , vẽ hai bán kính OB và $O'C$ song song với nhau và cùng thuộc nửa mặt phẳng có bờ là OO' .

a) Tính $\widehat{BAC}$.

b) Gọi I là giao điểm của BC và OO' . Tính OI .

Lời giải

a) Ta có $OB \parallel O'C$ (gt)

$$\Rightarrow \widehat{BOA} + \widehat{CO'A} = 180^\circ$$

(cặp góc trong cùng phía)

Lại có các tam giác AOB và $AO'C$ cân tại O và O'

$$\text{nên } \widehat{A_1} = \frac{180^\circ - \widehat{BOA}}{2} \text{ và}$$

$$\widehat{A_2} = \frac{180^\circ - \widehat{CO'A}}{2}$$

$$\Rightarrow \widehat{A_1} + \widehat{A_2} = \frac{360^\circ - (\widehat{BOA} + \widehat{CO'A})}{2} = 90^\circ$$

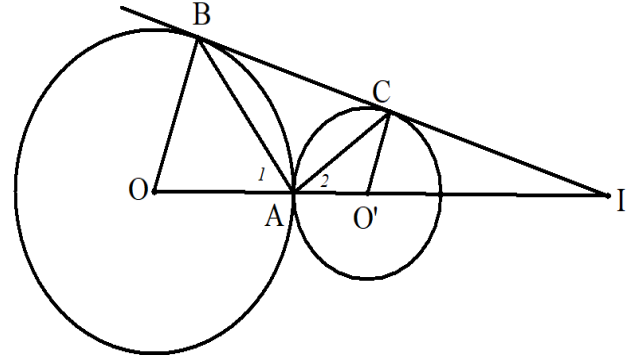
$$\Rightarrow \widehat{BAC} = 180^\circ - (\widehat{A_1} + \widehat{A_2}) = 90^\circ$$

b) ΔIBO có $OB \parallel O'C$ theo hệ quả của định lý Thalès:

$$\frac{IO}{IO'} = \frac{OB}{O'C} \Rightarrow \frac{IO - IO'}{IO} = \frac{OB - O'C}{OB}$$

$$\text{Hay } \frac{OO'}{IO} = \frac{OB - O'C}{OB} \Rightarrow \frac{4}{IO} = \frac{3-1}{3}$$

$$\Rightarrow IO = \frac{4 \cdot 3}{2} = 6cm.$$

Bài toán 15. Cho đường tròn $(O; 5cm)$ và đường tròn $(O'; 3cm)$ tiếp xúc ngoài nhau tại A . Một đường thẳng qua A hợp với OO' một góc 30° cắt (O) tại B và (O') tại C .

a) Chứng minh $\widehat{AOB} = \widehat{AO'C}$ và $OB \parallel O'C$

b) Tiếp tuyến tại C của (O') cắt OO' tại D . Tính $CD, O'D$.

Lời giải

a) ΔAOB cân tại O có $\widehat{A_1} = \widehat{B_1}$

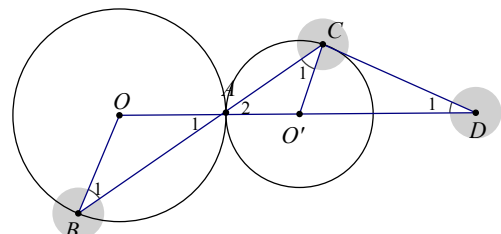
tương tự với $\Delta AO'C$ có $\widehat{A_2} = \widehat{C_1}$

mà $\widehat{A_1} = \widehat{A_2}$ (đối đỉnh)

$$\Rightarrow \widehat{A_1} = \widehat{A_2} = \widehat{B_1} = \widehat{C_1}$$

$$\Rightarrow \widehat{AOB} = \widehat{AO'C} \text{ (hai tam giác cân có các góc ở đáy bằng nhau)}$$

và $\widehat{B_1} = \widehat{C_1} \Rightarrow OB \parallel O'C$ (cặp góc so le trong)

b) Có $\widehat{A}_2 = 30^\circ(\text{gt}) \Rightarrow \widehat{C}_1 = 30^\circ$

$$\Rightarrow \widehat{AOC} = 180^\circ - (\widehat{A}_2 + \widehat{C}_1) = 180^\circ - (30^\circ + 30^\circ) = 120^\circ \Rightarrow \widehat{COD} = 60^\circ$$

Xét tam giác vuông $CO'D$ có $\tan \widehat{COD} = \frac{CD}{O'C}$

$$CD = O'C \tan \widehat{COD} = R \tan 60^\circ = R\sqrt{3} = 3\sqrt{3} \text{ cm}$$

$$\frac{O'C}{O'D} = \cos \widehat{COD} \Rightarrow O'D = \frac{O'C}{\cos \widehat{COD}} = \frac{3}{\frac{1}{2}} = 6(\text{cm})$$

Bài toán 16. Cho đường tròn $(O; R)$ đường kính AB . Gọi S là trung điểm của OA vẽ đường tròn tâm S đi qua A .

a) Chứng minh đường tròn (O) và đường tròn (S) tiếp xúc nhau tại A .

b) Một đường thẳng đi qua A cắt đường tròn (S) tại M và cắt (O) tại N (M, N khác A) chứng minh $SM \parallel ON$.

c) Gọi I là trung điểm của ON , đường thẳng AI cắt NB tại K . Chứng minh rằng $BK = 2KN$.

Lời giải

a) Ta có $SO = OA - SA (d = R - R')$

Vậy (O) và (S) tiếp xúc trong tại A

b) $\triangle ASM$ cân tại $S \Rightarrow \widehat{A}_1 = \widehat{M}_1$ và $\triangle AON$ cân

tại $O \Rightarrow \widehat{A}_1 = \widehat{N}_1$

$$\Rightarrow \widehat{M}_1 = \widehat{N}_1$$

$\Rightarrow SM \parallel ON$ (cặp góc đồng vị bằng nhau).

c) Kẻ $OE \parallel IK$ có I là trung điểm của ON

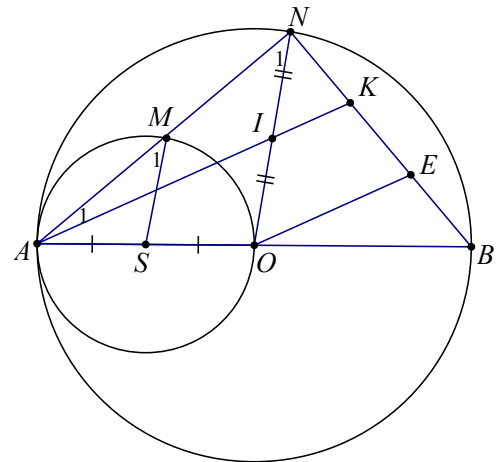
(gt)

$\Rightarrow IK$ là đường trung bình của

$$\triangle NOE \Rightarrow KN = KE$$

Mặt khác $\triangle AKB$ có O là trung điểm của AB , $OE \parallel AK$ (gt)

$\Rightarrow E$ là trung điểm của BK . Do đó $BK = 2KN$.

Bài toán 17. Cho đường tròn (K) có đường kính BC . Gọi D là trung điểm của KC và I là tâm đường tròn có đường kính BD .

a) Chứng tỏ đường tròn (K) và (I) tiếp xúc nhau.

b) Qua B vẽ đường thẳng (không trùng với BC) cắt (K) tại A và cắt (I) tại E . Chứng tỏ

$KA \parallel IE$ và tỉ số $\frac{CA}{DE}$ không đổi.

Lời giải

a) Ta có $KI = KB - IB$ ($d = R - R'$)

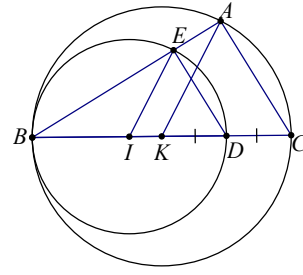
Vậy (K) và (I) tiếp xúc nhau tại B .

b) Chứng minh tương tự câu b bài toán 16

ta có: $KA \parallel IE$

Ta có $DE \perp BE$ (BD là đường kính)

Tương tự $CA \perp BA \Rightarrow DE \parallel AC$.

* Áp dụng tính chất hai đường tròn cắt nhau

Bài toán 18. Cho đường tròn $(O; 4\text{cm})$ và $(O'; 3\text{cm})$ và đoạn nối tâm $OO' = 5\text{cm}$.

a) Chứng tỏ đường tròn (O) và (O') cắt nhau tại hai điểm A và B .

b) Tính độ dài AB .

c) Gọi AC, AD lần lượt là đường kính của đường tròn (O) và (O') . Chứng minh rằng C, B, D thẳng hàng.

Lời giải

a) Ta có $OA - O'A < OA + O'A$

$$(4 - 3 < 5 < 4 + 3)$$

Chứng tỏ (O) và (O') cắt nhau tại hai điểm phân biệt A và B .

b) Xét tam giác AOO' có

$$AO = 4\text{cm}; AO' = 3\text{cm} \text{ và } OO' = 5\text{cm}.$$

$$\text{Ta có: } 5^2 = 4^2 + 3^2 \text{ hay } OO'^2 = AO^2 + AO'^2$$

Theo định lý Pythagore đảo, ta có tam giác

AOO' vuông tại A .

Ta có: $OA = OB = 4\text{cm}$; $O'A = O'B = 3\text{cm}$ nên OO' là đường trung trực của đoạn AB
 $\Rightarrow OO' \perp AB$.

Gọi I là giao điểm của OO' và AB , ta có AI là đường cao của tam giác vuông AOO' .

Gọi $S_{AOO'}$ là diện tích của tam giác vuông AOO'

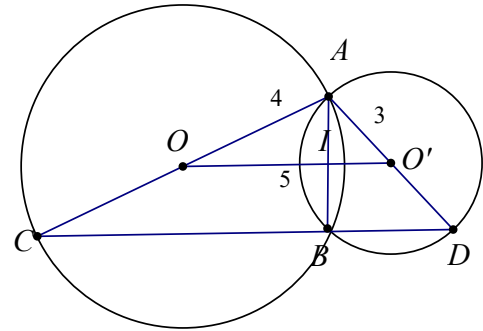
$$\text{Ta có } S_{AOO'} = \frac{1}{2} AI \cdot OO' = AO \cdot AO' \cdot \frac{1}{2}$$

$$\Rightarrow AI = \frac{OA \cdot O'A}{OO'} = \frac{4 \cdot 3}{5} = 2,4(\text{cm}) \Rightarrow AB = 4,8(\text{cm})$$

nên tam giác ABC vuông tại B hay $BC \perp AB$.

Chứng minh tương tự ta có $BD \perp AB$.

Do đó ba điểm C, B, D thẳng hàng.

Bài toán 19. Cho hai đường tròn $(O; 10\text{cm})$ và $(O'; 17\text{cm})$ cắt nhau tại hai điểm A và B , biết $AB = 16\text{cm}$. Tính độ dài đoạn OO' .

Lời giải

Trường hợp 1: (Xem hình vẽ).

O và O' nằm về hai phía đối với AB .

Ta có: $OA = OB = 10\text{cm}$

$O'A = O'B = 17\text{cm}$

Nên OO' là đường trung trực của đoạn AB nên

$OO' \perp AB$ tại H và

$$HA = HB = \frac{AB}{2} = \frac{16}{2} = 8(\text{cm})$$

Xét tam giác AHO vuông tại H .

Theo định lý Pythagore, ta có:

$$OA^2 = OH^2 + AH^2 \Rightarrow OH^2 = OA^2 - AH^2 = 10^2 - 8^2$$

$$\Rightarrow OH = \sqrt{10^2 - 8^2} = 6(\text{cm})$$

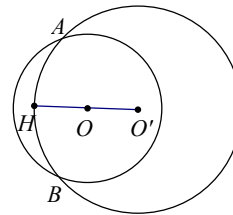
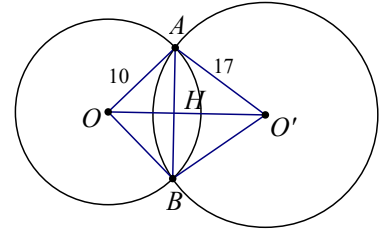
Tương tự với tam giác vuông AHO' , ta có $HO' = 15(\text{cm})$.

$$OO' = OH + HO' = 6 + 15 = 21(\text{cm})$$

Trường hợp 2:

OO' nằm về cùng một phía đối với AB

Ta có $OO' = O'H - OH = 15 - 6 = 9(\text{cm})$.

Bài toán 20. Cho hai đường tròn (O) và (O') cắt nhau tại hai điểm A và B (xem hình vẽ). Vẽ hình bình hành $OBO'C$. Chứng minh rằng $AC \parallel OO'$.

Lời giải

Gọi H là giao điểm của AB và OO' ta có

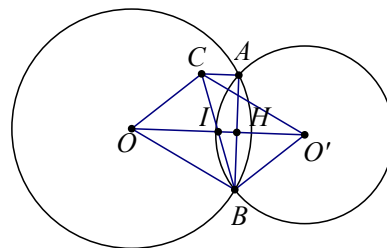
H là trung điểm của AB .

Gọi I là giao điểm của BC và OO'

Vì $OCO'B$ là hình bình hành nên I là trung điểm của BC .

Do đó IH là đường trung bình của $\triangle ABC$

$$\Rightarrow IH \parallel AC \text{ hay } OO' \parallel AC.$$

BÀI TẬP CUỐI CHƯƠNG V

Bài toán 1. Cho đường tròn (O) đường kính BC và điểm A (khác B và C).

- Chứng minh rằng nếu A nằm trên (O) thì ABC là một tam giác vuông; ngược lại, nếu ABC là một tam giác vuông tại A thì A nằm trên (O) .
- Giả sử A là một trong hai giao điểm của đường tròn $(B; BO)$ với đường tròn (O) . Tính các góc của tam giác ABC .
- Với cùng giả thiết câu b, tính độ dài cung AC và diện tích hình quạt nằm trong (O) giới hạn bởi các bán kính OA và OC , biết rằng $BC = 6\text{ cm}$.

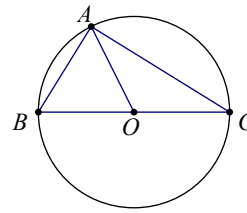
Lời giải

a) A nằm trên $(O) \Rightarrow OA = OB = OC$.

Tam giác ABC có O là trung điểm đoạn

BC nên AO là trung tuyến mà $AO = \frac{1}{2}BC$.

Do đó $\triangle ABC$ vuông tại A .

Ngược lại tam giác ABC vuông tại A có AO là đường trung tuyến

$$\Rightarrow OA = OB = OC$$

Chứng tỏ A thuộc đường tròn (O) .

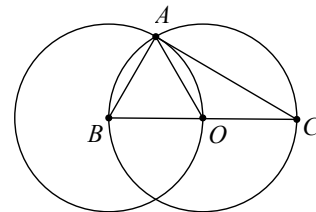
b) Khi A là giao điểm của đường tròn $(B; BO)$ với đường tròn (O)

Ta có $OA = OB = AB$ nên tam giác ABC đều

$$\Rightarrow \widehat{B} = \widehat{AOB} = 60^\circ$$

$$\Rightarrow \widehat{AOC} = 180^\circ - \widehat{AOB} \text{ (hai góc kề bù)}$$

$$= 180^\circ - 60^\circ = 120^\circ$$

Xét tam giác AOC cân tại O có:

$$\widehat{AOC} = 120^\circ (cmt) \Rightarrow \widehat{C} = \widehat{OAC} = 30^\circ$$

Xét tam giác ABC có $\widehat{BAC} = 180^\circ - (\widehat{B} + \widehat{C}) = 180^\circ - (60^\circ + 30^\circ) = 90^\circ$

Các góc của tam giác ABC là $\widehat{BAC} = 90^\circ, \widehat{B} = 60^\circ, \widehat{C} = 30^\circ$.

c) Khi $BC = 6\text{ cm}$ ta có bán kính đường tròn (O) là 3 cm .

Gọi l_{AC} là độ dài cung AC có $l_{AC} = \frac{120}{180} \cdot \pi \cdot 3 \approx 6,3(\text{cm})$

Gọi S là diện tích hình quạt nằm trong (O) giới hạn bởi các bán kính OA và OC , ta có:

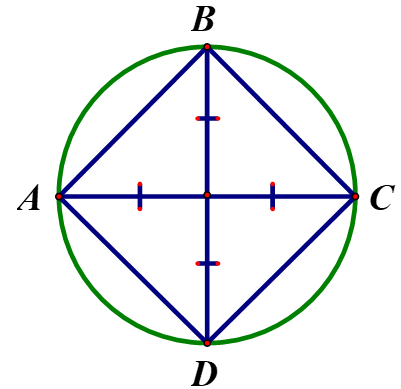
$$S = \frac{120}{360} \cdot \pi \cdot 3^2 \approx 9,4(\text{cm}^2)$$

Bài toán 2. Cho tứ giác $ABCD$ có $\widehat{B} = \widehat{D} = 90^\circ$.

a) Chứng minh bốn điểm A, B, C, D cùng nằm trên một đường tròn.

b) So sánh độ dài của AC và BD .

Lời giải

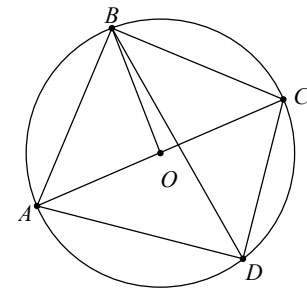

a) Nối A với C . Gọi O là trung điểm đoạn AC .

Xét tam giác ABC vuông tại B (gt) có OB là đường trung tuyến

$$\Rightarrow OB = \frac{1}{2} AC \text{ hay } OA = OB = OC$$

Do đó ba điểm A, B, C nằm trên đường tròn $\left(O; \frac{AC}{2}\right)$

Chứng minh tương tự D nằm trên đường tròn $\left(O; \frac{AC}{2}\right)$.

b) $AC > BD$ (AC là đường kính).

Bài toán 3. Cho AB là dây bất kì (không phải là đường kính) của đường tròn $(O; 4 \text{ cm})$. Gọi C và D lần lượt là các điểm đối xứng với A và B qua tâm O .

a) Hai điểm C và D có nằm trên đường tròn (O) không? Vì sao?

b) Biết rằng $ABCD$ là một hình vuông. Tính độ dài cung lớn AB và diện tích hình quạt tròn tạo bởi hai bán kính OA và OB .

Lời giải

a) Vì C đối xứng A qua tâm $O \Rightarrow OC = OA$.

Chứng minh tương tự $OD = OB$

Mà $OA = OB = 4 \text{ cm}$

$\Rightarrow OA = OB = OC = OD = 4 \text{ cm}$ hay hai điểm C và D nằm trên đường tròn (O) .

b) $ABCD$ là hình vuông $AC \perp BD$ tại O hay số đo cung nhỏ AB bằng 90° .

$\Rightarrow$ số đo cung lớn AB bằng $360^\circ - 90^\circ = 270^\circ$.

Ta có độ dài cung lớn AB là: $l = \frac{90}{180} \cdot \pi \cdot 4 = 6,28 \text{ (cm)}$

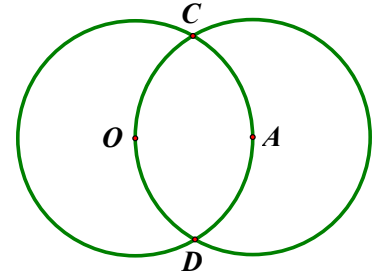
Gọi S là diện tích hình quạt tròn tạo bởi hai bán kính OA và OB

Ta có $S = \frac{90}{360} \cdot \pi \cdot 4^2 = 12,56 \text{ (cm}^2\text{)}$.

Bài toán 4. Cho hai đường tròn $(O; 2 \text{ cm})$ và $(A; 2 \text{ cm})$ cắt nhau tại C, D , điểm A nằm trên đường tròn tâm O (hình vẽ).

a) Vẽ đường tròn $(C; 2 \text{ cm})$

b) Đường tròn $(C; 2 \text{ cm})$ có đi qua hai điểm O và A không?
Vì sao?

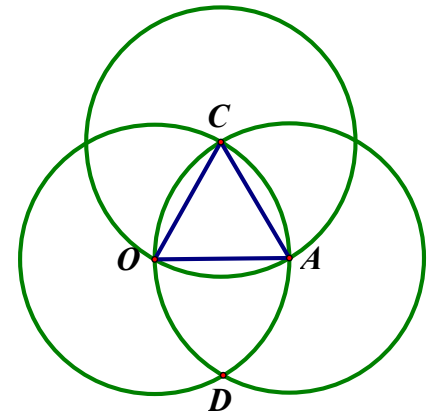
Lời giải

a) Xem hình vẽ.

b) Vì $C \in (O; 2 \text{ cm}) \Rightarrow CO = 2 \text{ cm}$.

Tương tự $C \in (A; 2 \text{ cm}) \Rightarrow CA = 2 \text{ cm}$.

Ta có $CO = CA = 2 \text{ cm}$ nên $(C; 2 \text{ cm})$ đi qua hai điểm O và A .

Bài toán 5. Cho tam giác vuông ABC ($\hat{A}$ vuông). Vẽ hai đường tròn $(B; BA)$ và $(C; CA)$ cắt nhau tại A và A' . Chứng minh rằng:

a) BA và BA' là hai tiếp tuyến cắt nhau của đường tròn $(C; CA)$.

b) CA và CA' là hai tiếp tuyến cắt nhau của đường tròn $(B; BA)$.

Lời giải

a) Xét $\triangle BA'C$ và $\triangle BAC$ có:

BC (cạnh chung),

$BA = BA'$,

$CA = CA'$.

Do đó $\triangle BA'C = \triangle BAC$ (c.c.c)

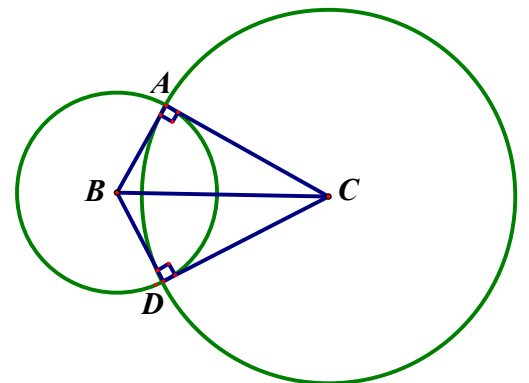
$\Rightarrow \widehat{BA'C} = \widehat{BAC} = 90^\circ$ (góc tương ứng) hay $BA' \perp CA'$

Chứng tỏ BA' là tiếp tuyến của đường tròn $(C; CA)$

Lại có $BA \perp CA$ (gt) nên BA là tiếp tuyến của đường tròn $(C; CA)$

Do đó BA và BA' là hai tiếp tuyến cắt nhau của đường tròn $(C; CA)$

b) Chứng minh tương tự CA và CA' là hai tiếp tuyến cắt nhau của đường tròn $(B; BA)$.

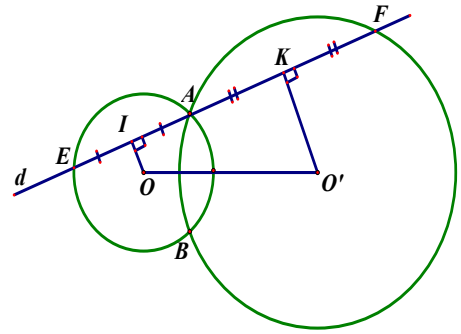
Bài toán 6. Cho hai đường tròn (O) và (O') cắt nhau tại A và B . Một đường thẳng d đi qua A cắt (O) tại E và cắt (O') tại F (E và F khác A).

Biết điểm A nằm trong đoạn EF . Gọi I và K lần lượt là trung điểm của AE và AF (hình vẽ)

a) Chứng minh rằng tứ giác $OO'KI$ là một hình thang vuông.

b) Chứng minh rằng $IK = \frac{1}{2}EF$

c) Khi d ở vị trí nào (d vẫn qua A) thì $OO'KI$ là một hình chữ nhật?

Lời giải

a) Ta có: $OE = OA$ nên tam giác AOE cân tại O có I là trung điểm của AE (gt) nên OI là đường trung tuyến mà $\triangle AOE$ cân tại O (cmt)

$\Rightarrow OI$ đồng thời là đường cao hay $OI \perp AE$

Chứng minh tương tự, ta có $O'K \perp AF$ mà $E, A, F \in d$ nên $OI, O'K$ cùng vuông góc với d
 $\Rightarrow OI \parallel O'K$

Do đó tứ giác $OO'KI$ là hình thang vuông.

b) Ta có: $IK = IA + AK$ mà $IA = \frac{1}{2}EA$; $AK = \frac{1}{2}AF$

$$\Rightarrow IK = \frac{1}{2}(EA + AF) = \frac{1}{2}EF$$

c) d đi qua A và $d \parallel OO'$ thì $OO'KI$ là hình chữ nhật.

Bài toán 7. Cho điểm B nằm giữa hai điểm A và C , sao cho $AB = 2 \text{ cm}$ và $BC = 1 \text{ cm}$. Vẽ các đường tròn $(A; 1,5 \text{ cm})$, $(B; 3 \text{ cm})$, $(C; 2 \text{ cm})$. Hãy xác định các cặp đường tròn:

a) Cắt nhau; b) Không giao nhau;

c) Tiếp xúc nhau.

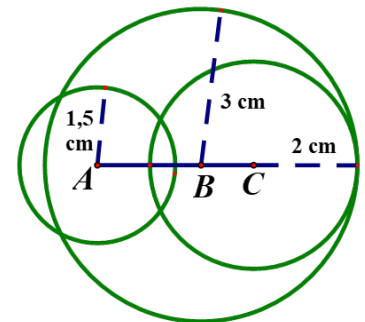
Lời giải

a) * Đường tròn $(A; 1,5 \text{ cm})$ và đường tròn $(B; 3 \text{ cm})$ cắt nhau.

* Đường tròn $(A; 1,5 \text{ cm})$ và đường tròn $(C; 2 \text{ cm})$ cắt nhau.

b) Không có.

c) Đường tròn $(B; 3 \text{ cm})$ và đường tròn $(C; 2 \text{ cm})$ tiếp xúc trong.

Bài toán 8. Trong hình vẽ, độ dài cạnh của các hình vuông lớn là 10 cm . Tính diện tích và chu vi của phần được tô màu.

Lời giải

Diện tích của phần được tô màu trên hình vẽ là diện tích của 8 hình viên phân tạo bởi cung AB và dây AB (xem hình vẽ).

Gọi S là diện tích hình viên phân, ta có: $S = S_q - S_{AIB}$

(S_q : diện tích hình quạt chắn cung AB , S_{AIB} là diện tích hình tam giác vuông cân cạnh 5 cm).

$$\text{Ta có: } S_q = \frac{90}{360} \cdot \pi \cdot 5^2 = \frac{25}{4} \pi \text{ (cm}^2\text{)}$$

$$S_{AOI} = \frac{1}{2} \cdot AI \cdot BI = \frac{1}{2} \cdot 5 \cdot 5 = \frac{25}{2} \text{ (cm}^2\text{)}$$

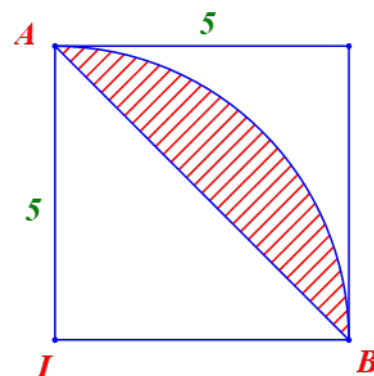
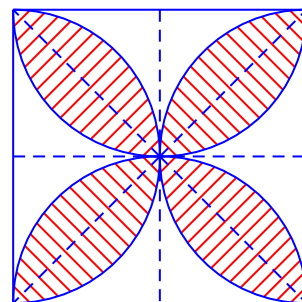
Do đó diện tích 1 hình viên phân là:

$$S_{AIO} = \frac{25}{4} \pi - \frac{25}{2} \approx 7,13 \text{ (cm}^2\text{)}$$

Vậy diện tích phần được tô màu là: $8 \cdot 7,13 \approx 57 \text{ (cm}^2\text{)}$

Chu vi phần được tô màu là 8 cung AB .

$$\text{Gọi } l \text{ là độ dài cung } AB, \text{ ta có: } l = \frac{90}{180} \cdot \pi \cdot 5 = \frac{5}{2} \cdot \pi$$

♣ HẾT ♣